

ยุทธศาสตร์สันติวิธี สำหรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21

ประเด็นเด่นในฉบับ

- 🌐 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และความขัดแย้งต้องคำสาป: แวนูโมของโลค
- 🌐 ทำความเข้าใจยุทธศาสตร์ความมั่นคงไทยในบริบทโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง: สันทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21
- 🌐 ค่าความเสี่ยงของอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย
- 🌐 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย

บรรณาธิการแถลง

โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบายของ สกว. ได้จัดการประชุมเวที สกว. (TRF Forum) เป็นประจำทุกเดือน เพื่อนักวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สกว. ได้นำเสนอผลการศึกษาต่อหน่วยงานภาครัฐ สื่อมวลชน และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยหลังจากการประชุม TRF Forum แต่ละครั้ง โครงการฯ จะนำรายละเอียดจากการประชุม เช่น บทความประกอบการบรรยายของวิทยากร ความเห็นหรือข้อเสนอของผู้เข้าร่วมการประชุม มาเรียบเรียงและตีพิมพ์เป็นวารสาร The TRF Forum เผยแพร่ต่อสาธารณชนเป็นรายไตรมาส

วารสาร The TRF Forum ฉบับนี้ นำเสนอบทความทางด้านรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์จำนวน 4 บทความ สองบทความแรกถือได้ว่าเป็นไฮไลต์ที่สำคัญของวารสารฉบับนี้ นั่นคือบทความของศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และประธานคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีฯ บทความทั้งสองนี้เขียนขึ้นจากงานศึกษาของ “โครงการยุทธศาสตร์สันติวิธีสำหรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21” ซึ่งเป็น Think Tank ภายใต้การสนับสนุนของ สกว. โดยโครงการนี้ จัดตั้งขึ้นในรูปแบบของ “คณะทำงานทางความคิดด้านยุทธศาสตร์ (Strategic Think Tank)” ที่รู้จักกันในนามว่า “คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีสำหรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21” ทำงานในลักษณะของการประสมประสานความรู้จากการศึกษาวิจัยด้านสันติภาพ ประสบการณ์การทำงานด้านความมั่นคง และอาศัยสายสัมพันธ์กับเครือข่ายทั้งภาคประชาชนและภาครัฐ ในการแสวงหาทางเลือกเพื่อเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งในสังคมจากมุมมองสันติวิธี

บทความแรกของคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีฯ ที่เสนอในวารสารฉบับนี้ เป็นบทความที่เกี่ยวกับความรุนแรงรูปแบบใหม่ซึ่งกระทำต่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (เช่น ศาสนสถาน) และกระทำต่อศาสนบุคคลากร บทความนี้ได้แสดงให้เห็นภาพสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในระดับโลก และในประเทศไทย กรณีสามจังหวัดภาคใต้ เสนอกรอบแนวคิดการมองรูปแบบความรุนแรงดังกล่าว และเสนอทางเลือกในการก้าวพ้นความรุนแรง ส่วนบทความที่สอง เป็นบทความสั้นที่เสนอแนวทางการทำความเข้าใจความขัดแย้งทางการเมืองของไทยที่เกิดขึ้นในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา หรือที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ความขัดแย้งเหลือง-แดง บทความทั้งสองนี้มีคุณค่าทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย เหมาะสำหรับผู้ศึกษาเรื่องความมั่นคงและสันติวิธี รวมทั้งผู้กำหนดนโยบายด้านความมั่นคง

อีกสองบทความที่นำเสนอในวารสารฉบับนี้เป็นบทความเชิงเศรษฐศาสตร์ ทั้งสองบทความเขียนขึ้นจากงานวิจัยที่ สกว. ให้การสนับสนุน และถูกนำเสนอในเวที TRF Forum บทความแรกกล่าวถึงความเสี่ยงในการสูญเสียอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงค่าความสูญเสียในกรณีที่เกิดความถดถอยทางเศรษฐกิจในขนาดต่างๆ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสูญเสียดังกล่าว ซึ่งมีประโยชน์ในการเป็นข้อมูลเพื่อกำหนดนโยบายเศรษฐกิจมหภาคบทความที่สองเป็นบทความที่เชื่อมโยงมิติการพัฒนาสองมิติเข้าด้วยกันคือ มิติด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และด้านการกระจายรายได้ บทความนี้พยายามที่จะแสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ภายในและระหว่างประชากรกลุ่มต่างๆของประเทศไทย พร้อมกับตอบคำถามว่าปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มประชากรสูงอายุ

บทความทั้ง 4 บทความที่นำเสนอในวารสาร The TRF Forum ฉบับนี้ ล้วนเป็นบทความที่มีคุณค่าในเชิงวิชาการและในเชิงนโยบาย โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สกว. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายความมั่นคงและนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปที่ต้องการทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าว

ดร.ภาคภูมิ ทิพคุณ

บรรณาธิการ

สารบัญ

THE TRF FORUM

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 เดือนเมษายน-มิถุนายน พ.ศ. 2555

- 3 พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และความขัดแย้งต้องคำสาป: แนวโน้มของโลก
ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
- 36 ทำความเข้าใจยุทธศาสตร์ความมั่นคงไทยในบริบทโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง:
สิ้นทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21
ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
- 46 ค่าความเสี่ยงของอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์
- 56 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย
ดร.สวรัย บุญยमानนท์ และ ดร.ปภัศร ชัยวัฒน์

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

และความขัดแย้งต้องคำสาป: แนวโน้มของโลก¹

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

นักวิจัยอาวุโส สถาบันโตดาเพื่องานวิจัยด้านนโยบายและสันติภาพแห่งโลก ประธาน คณะทำงานยุทธศาสตร์ สันติวิธีฯ, สกว. ศาสตราจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทนำ

วันที่ 15 เมษายน 2554 มีระเบิดพลีชีพปฏิบัติการในมัสยิดที่ตั้งภายในเขตตำรวจ เมืองซีเรบอน ซวาตตะวันตก มีผู้บาดเจ็บ 26 คนจากเหตุระเบิด ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ในที่เกิดเหตุปรากฏร่องมือสังหารที่แตกด้วยแรงระเบิด เจ้าหน้าที่อินโดนีเซียรายงานว่าชายผู้นี้ผู้ก่อระเบิดติดตัว โดยสวมเสื้อคลุมตามแบบ "อิสลาม" สีดำทับ เขาจุดชนวนระเบิดขณะนั่งอยู่ท่ามกลางผู้มาละหมาดในมัสยิดพร้อมตะโกนท่องว่า "อัลลอฮ์ฮ์-อักบร" (พระเจ้าคือผู้ยิ่งใหญ่) มารดิโก วาวิก ปราสาณตีย นักวิเคราะห์จากหน่วยข่าวกรองอินโดนีเซีย กล่าวว่าเหตุการณ์นี้น่ากังวลแท้ๆ เพราะแม้จะเกิดเหตุผู้ใช้ความรุนแรงในอัฟกานิสถาน ปากีสถาน และอิรักโจมตีมัสยิดอันเป็นสถานที่ที่ศรัทธาของพวกเขาพร้อมตัวเนื้อๆ แต่เป็นครั้งแรกที่เหตุรุนแรงเช่นนี้เกิดขึ้นในอินโดนีเซีย เขาเห็นว่าเหตุระเบิดวันศุกร์ที่มัสยิดสะท้อนว่า กลุ่มขบวนการผู้ใช้ความรุนแรงกำลังพร้อมเพิ่มระดับความรุนแรงยิ่งขึ้น (Bangkok Post, April 16, 2011)

¹ รายงานฉบับนี้ถูกนำเสนอในการประชุมเวที สกว. (TRF Forum) เรื่อง "ความรุนแรงต่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์: ผลกระทบต่อความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในระดับนานาชาติ" เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2555 ณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดโดย โครงการยุทธศาสตร์สันติวิธีสำหรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 สกว. โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สกว. ร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ไม่ถึงสี่ปดาห์ต่อมา หน่วยกู้ระเบิดอินโดนีเซียยึดกล่องสองกล่องซึ่งบรรจุวัตถุระเบิดร้ายแรง และถูกซ่อนใต้ท่อส่งก๊าซบนถนน เอสเคเคริส ใกล้หมู่บ้านกาติง เซอร์ปอง นายอริส เซติบุตร หัวหน้าหน่วยรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ระบุว่าวัตถุระเบิดแต่ละชิ้นหนักราว 150 กิโลกรัม และมีเครื่องตั้งเวลาติดอยู่เพื่อให้ระเบิดจุดชนวนตรงกับวันเฉลิมฉลองวันศุกร์ก่อนวันอีสเตอร์ของชาวคริสต์ (The Jakarta Post, April 21, 2009) เมื่อวันที่ 28 เมษายน ประธานาธิบดีซูซีโล บัมบัง ยูดโฮโยโน ประกาศว่า “ขบวนการใช้ความรุนแรงสุดขีดกำลังปรากฏเป็นประจักษ์แก่เราในประเทศนี้” เขายังเตือนถึงภัย “ก่อการร้าย” และแนะนำให้ชาวอินโดนีเซียทั่วไปร่วมกันป้องกันเหตุรุนแรงที่อาจเกิดขึ้น (The Jakarta Post, April 29, 2011)

หนึ่งอาทิตย์ให้หลัง เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2554 ในเขตชุมชนแออัดอิมบาบา กรุงไคโร ใกล้จากนครจากร์ตา 5,500 ไมล์ ชาวมุสลิมกลุ่มเล็กๆ เดินขบวนประท้วงไปยังโบสถ์นักบุญเมนาของชาวคริสต์นิกายคอปติก เพราะได้ยินข่าวลือว่าหญิงรายหนึ่งซึ่งเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ถูกลักพาตัวและขังไว้ในโบสถ์ ชาวคริสต์ในชุมชนออกมาล้อมป้องกันโบสถ์ ทั้งสองฝ่ายจึงปะทะกัน ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 12 ราย เป็นมุสลิม 6 คน เป็นคริสต์ 4 คน และอีก 2 คนที่เหลือไม่สามารถระบุศาสนาได้ โบสถ์นักบุญเมนาและบ้านเรือน ตลอดจนร้านค้าของชาวคริสต์ถูกไฟเผาอดววาย (The Economist, May 14, 2011, p.50; Bangkok Post, May 10, 2011)

แม้ความขัดแย้งในแผ่นดินที่ไกลกันมากอย่างอินโดนีเซียและอียิปต์จะมีพลวัตที่แตกต่างกัน

แต่ก็มีเส้นทางบางประการคล้ายกัน กล่าวคือ ศาสนสถานและศาสนบุคคลตกเป็นเหยื่อความรุนแรง เวลาเกิดเหตุคือช่วงเวลาศักดิ์สิทธิ์ที่ศาสนิกมารวมตัวทำพิธีกรรมกันมาก และผู้กระทำการก็ดูจะมุ่งหวังให้ความรุนแรงนั้นส่งผลทางการเมือง ข้าพเจ้าคาดว่าปรากฏการณ์เช่นที่เกิดในประเทศเหล่านี้ กำลังระบอบในพื้นที่ชายแดนใต้ของไทย ซึ่งดูความรุนแรงถาโถมมานานกว่า 8 ปี หากการคาดการณ์เช่นนี้ฟังขึ้น การหาหนทางป้องกันมิให้ความขัดแย้งชนิดนี้ลุกลามเป็นความรุนแรงชนิดถึงตาย ก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

รายงานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาแนวโน้มระดับโลกว่าด้วยความขัดแย้งที่ต้องคำสาปให้กลายเป็นความรุนแรงชนิดถึงตายเมื่อเกิดการโจมตีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างวัด โบสถ์ มัสยิด สุเหร่าของชาวยิว ตลอดจนศาสนบุคคล อาทิ พระสงฆ์ นักบวชบาทหลวง อิมาม รวมถึงนักบวชหญิง หรือแม่ชีเหตุโจมตีเช่นนี้ส่งผลต่อความขัดแย้งที่อันตรายเป็นทุนเดิม ให้ขยายตัวกลายเป็นความรุนแรงได้ง่ายขึ้น ส่วนแรกของรายงานชิ้นนี้บรรยายเหตุโจมตีมัสยิดของชาวมุสลิม และภิกษุสงฆ์ในภาคใต้ของไทย จากนั้นรายงานนำเสนอข้อมูลการโจมตีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในสังคมต่างๆ ทั่วโลก ระหว่างปี 2552 ถึง 2553 ทั้งยังอาศัยรายละเอียดเพิ่มเติมจาก “กรณีตัวอย่างเข้มข้น” สามกรณี ซึ่งช่วยขยายภาพให้เห็นว่า ปฏิบัติการเช่นนี้ทำให้ความรุนแรงขยายตัว ตลอดจนอภิปรายแนวคิดที่ว่าด้วย “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ในฐานะภูมิศาสตร์พิเศษ ซึ่งสัมพันธ์ต่อปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์-ศาสนาม รวมถึงความขัดแย้งระหว่างนิกายทางศาสนา ในส่วนสุดท้าย รายงานชิ้นนี้เรียกร้องให้มีข้อเสนอเชิงนโยบายระดับสากลให้พิทักษ์พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

และศาสนบุคคล เพื่อป้องกันมิให้ความขัดแย้ง
ลุกลามเป็นความรุนแรงที่ร้ายกาจกว่าเดิม

ภาคใต้ของไทยช่วงปี 2547 ถึงปี 2553: การสังหารในมัสยิดและ การโจมตีภิกษุสงฆ์บนถนน

ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2547 ถึงปลายเดือน
กุมภาพันธ์ 2554 เกิดเหตุสังหารประชาชนราว
4,621 คน และมีผู้บาดเจ็บเหล่านี้จำนวน 7,505
คน ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ของไทย ชาวมุสลิม
(ร้อยละ 59.03) ตกเป็นเหยื่อถูกสังหารมากกว่า
ชาวพุทธ ขณะที่ฝ่ายหลังถูกทำร้ายได้รับบาดเจ็บ
มากกว่า (ร้อยละ 60.12) (คณะทำงานยุทธศาสตร์
สันติวิธี 2554: 25) เหยื่อส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 87.4
เป็นชาวบ้านสามัญ มิใช่เจ้าหน้าที่รัฐ (Askew
2010:1113, n.9) หากนับสมาชิกในครอบครัวเป็น
เหยื่อจากความรุนแรง ซึ่งทนทุกข์กับความเจ็บปวด
สูญเสียด้วย คำนวณได้ว่ามีผู้ได้รับผลกระทบจาก
ความรุนแรงนี้ถึงราว 53,000 คน (ศรีสมภพ 2553)

อาจเข้าใจความขัดแย้งในภาคใต้ได้เป็น
สองมิติ คือมิติระหว่างรัฐกับผู้คนในพื้นที่ และมีมิติ
ระหว่างสมาชิกชุมชนที่แตกต่างกันในพื้นที่
ประเทศไทยซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90
เป็นชาวพุทธมีประชากรมุสลิมประมาณร้อยละ 7
ทว่าในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ชาว
มลายูมุสลิมถือเป็นชนส่วนใหญ่ โดยมีจำนวนถึง
ร้อยละ 80 จากประชากรประมาณ 1.8 ล้านคนใน

สามจังหวัดนี้ (McCargo 2008: 5) ความรุนแรงใน
ชายแดนใต้ระหว่างคู่ขัดแย้งหลักคือรัฐไทยและ
บุคคลบางกลุ่มพื้นที่ซึ่งรัฐเรียกว่าเป็น “ผู้ก่อการ”
ดำเนินมานานกว่าครึ่งศตวรรษ โดยมี สาเหตุ
สำคัญคือประวัติศาสตร์ที่สยามผนวกรวมปัตตานี
เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2452 กระบวนการ
สร้างรัฐชาติสมัยใหม่ผ่านการปฏิรูประบบราชการ
ครั้งใหญ่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2446 ความใกล้ชิดทาง
ภูมิศาสตร์ระหว่างพื้นที่ใต้สุดของสยามกับประเทศ
มาเลเซีย สายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับโลกมลายู
และความยึดมั่นในศาสนาอิสลามของชาวมุสลิม
ในพื้นที่ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วย
ปัญหาปากท้อง ความยากจนและความไม่เป็น
ธรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่นบางส่วน แต่ความ
ต่างระหว่างความรุนแรงในอดีตและที่ปะทุขึ้น
ระลอกใหม่คือ ระดับความรุนแรงเข้มข้นที่ทำร้าย
ผู้คนแบบไม่เลือกกลุ่มเหยื่อ ปรากฏการณ์เช่นนี้
กำลังกร่อนเซาะสายสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกลุ่ม
น้อยและชาวมุสลิมกลุ่มใหญ่ซึ่งครั้งหนึ่งเคยผูกพัน
ใกล้ชิดกันในสังคมการเมืองที่ดำเนินไปได้โดย
ปรกติในอดีต (Chaiwat 2006:169-187)

เหตุการณ์โจมตีผู้บริสุทธิ์ในมัสยิดและการ
สังหารภิกษุสงฆ์ตามท้องถนนเป็นภาพสะท้อนนำ
สะพรึงกลัวว่าสายสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทั้งสอง
กำลังถูกบั่นทอนตัดขาด และความขัดแย้งที่ถึง
ตายนี้ในวันจะรุนแรงยิ่งขึ้น

กรณีภัยอัล-ฟุรกอน ปี 2552²

ตลอดระยะเวลา 7 ปี ตั้งแต่ปี 2547 ถึง 2553 ภัยอัล-ฟุรกอน ตกเป็นเป้าต่อเหตุรุนแรงหรือถูกใช้เป็นพื้นที่ก่อเหตุ ตัวอย่างเช่น

- วันที่ 28 เมษายน 2547 กลุ่มกองกำลังติดอาวุธชาวมลายูมุสลิมราว 300 คน โจมตีสถานที่ราชการ 11 แห่ง ในจำนวนนี้ 7 แห่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลา 3 แห่งอยู่ในเขตจังหวัดปัตตานี และที่เหลืออีกหนึ่งแห่งอยู่ที่อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา หลังเหตุโจมตี สมาชิกกองกำลังนี้ถูกสังหารไป 106 ราย ขณะที่เจ้าหน้าที่ทหารตำรวจเสียชีวิต 5 นาย หน่วยทหารไทยปะทะกับกลุ่มกองกำลังซึ่งหลบซ่อนในภัยอัล-ฟุรกอน อันเป็นภัยอัล-ฟุรกอนเก่าแก่ในจังหวัดปัตตานี และปลิดชีพฝ่ายผู้ก่อการภายในภัยอัล-ฟุรกอนไป 32 คน
- วันที่ 5 เมษายน 2550 เกิดเหตุยิงถล่มภัยอัล-ฟุรกอนในจังหวัดยะลาด้วยอาวุธปืนเอ็ม 79 และปืนยาวไรเฟิลอัตโนมัติ ก่อนการละหมาด ส่งผลให้ชาวบ้านมุสลิมบาดเจ็บจำนวน 20 คน

- วันที่ 29 เมษายน 2550 เกิดเหตุยิงเข้าไปยังภัยอัล-ฟุรกอนในจังหวัดปัตตานีสังหารคอเต็บ (หรือผู้แสดงธรรมเทศนาในวันศุกร์) และชาวบ้านในภัยอัล-ฟุรกอนอีก 3 คน ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์นี้
- วันที่ 31 พฤษภาคม 2550 คนร้ายโจมตีภัยอัล-ฟุรกอนในอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ผู้เสียชีวิตคือชาวมุสลิม 7 ราย ซึ่งกำลังเดินทางออกจากภัยอัล-ฟุรกอนภายหลังละหมาด
- วันที่ 18 มีนาคม 2551 เกิดเหตุระเบิดภายในภัยอัล-ฟุรกอน-มาดิเลาะห์ จังหวัดยะลา มีผู้บาดเจ็บ 2 ราย
- วันที่ 1 พฤษภาคม 2551 มีผู้ปะทะระเบิดเข้าไปในภัยอัล-ฟุรกอนแห่งหนึ่งในหมู่บ้านลิปะสะโจ จังหวัดปัตตานี ขณะที่ชาวบ้านจำนวน 12 คน กำลังละหมาดตอนค่ำ แรงระเบิดสังหารชาวบ้านไป 2 ราย และส่งผลให้มีผู้บาดเจ็บอีก 5 ราย³

อาจกล่าวได้ว่าในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (2550-2554) เหตุการณ์ที่น่าจะถือได้ว่าร้ายแรงที่สุดเกิดขึ้นเมื่อ วันที่ 8 มิถุนายน 2552 ในวันนั้นเวลา 19.50 น. ชายหลายคนใช้อาวุธสงครามและปืนยาวยิงเข้าไปยังภัยอัล-ฟุรกอน หมู่บ้านไอปาแย

² งานเขียนส่วนนี้คัดมาจากรายงานวิจัยเรื่อง “ภัยอัล-ฟุรกอน” สนับสนุนทุนโดย Japan International Cooperation Agency หรือ JICA ต่อมาเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงในงาน “สภาวะความเป็นสมัยใหม่อันแตกกระจาย: การค้นหาประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม ปาตานี” 27-28 มกราคม 2555 และตีพิมพ์เป็น ชัยวัฒน์ 2554: 14-34 ส่วนบันทึกเหตุโจมตีที่ภัยอัล-ฟุรกอน อ้างจากบันทึกราชการ โดยคณะกรรมการวิสามัญวุฒิสภาเพื่อติดตาม เฝ้าระวัง ประเมินผลผลกระทบแก้ไขปัญห และการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้, 16 กรกฎาคม 2552

³ ข้อมูลเหล่านี้เก็บรวบรวมจากรายงานข่าวโดย กลุ่มสันติอาสาสมัครชียาน (2008)

อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ขณะที่ชาวมลายูมุสลิมกำลังทำพิธีละหมาดอยู่ภายใน มีผู้เสียชีวิตทันที 10 คน บาดเจ็บอีก 12 คน เจ้าหน้าที่ระบุว่าไม่พบหลักฐานใดๆ ที่แสดงว่ามีความพยายามเจตนาฆ่าผู้ใดเป็นพิเศษ ปลอกกระสุนกว่าร้อยนัดซึ่งพบในที่เกิดเหตุมาจากปืน M16 3 กระบอก AK47 หนึ่งกระบอกและเป็นลูกซองอีก 2 กระบอก

มัสยิดอัล-ฟุรกอนเป็นมัสยิดประจำหมู่บ้านและทางราชการไทยถือว่าหมู่บ้านมลายูมุสลิมซึ่งมีประชากรประมาณ 400 คนนี้อยู่ใน “พื้นที่สีแดง” อีกทั้งเชื่อว่าชาวบ้านจำนวนมากเข้าข้างผู้ก่อการเงี้ยบฯ ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนและพวกเด็กๆ ต้องไปเรียนที่เจาะไอร้อง ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวยาว พารา หมู่บ้านใกล้เคียง คือ หมู่บ้านปาไผ่ ซึ่งมีชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนไทยพุทธมีประชากรพอๆ กัน ในอดีตหมู่บ้านทั้งสองเคยไปมาหาสู่กันด้วยมิตร แต่สามสี่ปีมานี้ความสัมพันธ์ระหว่างสองหมู่บ้านเสื่อมทรามลง (รัตติยา 2551: 342-404) เดียวนี้ชาวบ้านไทยพุทธจากบ้านปาไผ่จะไม่ไปไหนโดยไม่มีปืนติดตัว

เข้ามีดวันนั้นก่อนจะเกิดเหตุยิงเข้าไปในมัสยิด ชาวบ้านสังเกตเห็นว่ามีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นในเขตชาวพุทธที่เข้ามาล่าหมีป่าในป่าใกล้ๆ เวลาตีสามครึ่ง ชายชาวพุทธอายุ 36 ปีในหมู่บ้านไอบาแซที่ทำงานในฟาร์มสาธิตของสมเด็จพระราชาธิบดีถูกยิงด้วยปืน M16 เสียชีวิตขณะไปกรีดยาง หลังจากนั้นคนยิงวางระเบิดไว้ใกล้ศพเพื่อจะได้จุดระเบิดเวลาเจ้าหน้าที่มาตรวจที่เกิดเหตุ แต่เจ้าหน้าที่ถอดสลักระเบิดได้ทันที

เมื่อเวลา 19.50 น. มีคนละหมาดอิซฮ์ (ละหมาดกลางคืนเป็นละหมาดบังคับเวลาสุดท้าย

ของแต่ละวัน) ในมัสยิดอัล-ฟุรกอน 24 คน ยืนเป็นแถวสองแถว ขณะที่กำลังละหมาดในรอกาฮัต (ตอน) ที่สอง (ละหมาดอิซฮ์มี 4 รอกาฮัต) และผู้ละหมาดลุกขึ้นจากที่นั่งตามอิหม่ามผู้นำละหมาด มีเสียงปืนดังขึ้นจากประตูด้านหลังยิงใส่หลังคนละหมาด เมื่อสิ้นเสียงปืนครู่หนึ่ง ได้ยินเสียงคนบาดเจ็บร้องว่า “อัลลอฮุ อักบร” (อัลเลาะห์เป็นเจ้ายิ่งใหญ่) คนยิงจึงยิงซ้ำอีก พยานระบุว่าเห็นคนยิง 6-7 คน ทุกคนปกปิดศีรษะและใบหน้าด้วยหน้ากากและทุกคนมีอาวุธ จากนั้นคนเหล่านี้ก็หนีเข้าสวนยางหลังมัสยิด มีผู้เสียชีวิตทันที 10 คน รวมทั้งอิหม่ามด้วย คนตาย 9 คน เป็นคนในหมู่บ้าน หมู่คนหนึ่งที่เห็นเหตุการณ์ให้การว่า ขณะเกิดเหตุพวกตนอยู่ในศาลาห่างจากมัสยิดราว 15 เมตร เมื่อคลานเข้าใกล้ที่เกิดเหตุเพื่อจะดูว่าเกิดอะไรขึ้น ก็เห็นคนร้ายก้าวขึ้นบันไดเข้าไปยิงคนในมัสยิดให้แน่นว่าเหยื่อเสียชีวิตจริง แม้คนที่พยายามคลานหนีไปทางประตูด้านซ้ายของมัสยิด ก็ถูกคนร้ายยิงจนเสียชีวิตข้างประตู ซึ่งยังมีรอยกระสุนให้เห็นอยู่

หลังเกิดเหตุร้ายที่มัสยิด ผู้คนจากหมู่บ้านต่างๆ ล้วนอยากมาละหมาดญะนาซะฮ์ (ละหมาดให้กับผู้เสียชีวิต) แต่เจ้าหน้าที่ก็กั้นคนเหล่านั้นไว้ไม่ให้เข้ามาได้เพราะเกรงจะมาก่อเหตุประท้วง ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่า เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยรู้ดีว่าใครเป็นคนยิง แต่พวกเขาไม่เชื่อว่าจจะจับคนเหล่านี้มาลงโทษตามกฎหมายบ้านเมืองได้ ญาติพี่น้องของคนตายไม่ต้องการอาบน้ำศพ เพราะทุกคนตายขณะกำลังละหมาดนมาสการพระเป็นเจ้าและถือได้โดยชอบว่าคนเหล่านั้นตาย “ชะฮีด” (ตายในหนทางของพระเป็นเจ้า) แต่เจ้าหน้าที่บีบบังคับผู้นำศาสนาอาบน้ำศพเหล่านี้ ชาวบ้านนำรูปถ่ายของ

ผู้ถูกสังหารไปติดไว้นอกมัสยิดเพื่อให้คนที่เข้ามา แสดงความเสียใจได้เห็น แต่เจ้าหน้าที่ก็ไม่ยอม และสั่งให้พวกเขานำภาพเหล่านั้นลงให้หมด ชาวบ้านมุสลิมทั้งหมดเชื่อว่าคนยิงเป็นกองกำลังติดอาวุธชาวพุทธซึ่งอยู่นอกการควบคุมของผู้รักษากฎหมาย คนเหล่านี้คงโกรธและต้องการแก้แค้นเอากับชาวบ้าน ตรงข้ามกับความเห็นของเจ้าหน้าที่บางคนที่เชื่อว่า คนก่อความรุนแรงครั้งนี้ เป็นผู้ก่อการมุสลิมที่มุ่งให้เกิดความแตกแยกเกลียดชังระหว่างชาวพุทธกับมุสลิมในพื้นที่ แต่ไม่มีชาวบ้านมุสลิมแม้สักคนเชื่อว่าจะมีผู้ก่อการมุสลิมคนใดกล้าฆ่าคนในมัสยิดขณะที่เขากำลังละหมาดอยู่

ไม่ยากจะจินตนาการว่าชาวบ้านมลายูมุสลิมในพื้นที่จะนึกคิดถึงชะตากรรมของพวกเขาในรัฐไทยอย่างไร แม้โลกมุสลิมเองก็มีปฏิริยาต่อความรุนแรงในมัสยิดอย่างจริงจัง OIC ออกแถลงการณ์ระบุว่า เหตุครั้งนี้ร้ายแรงเป็นที่สุดและเรียกร้องให้รัฐบาลไทยตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องนี้และหาตัวคนผิดมารับโทษให้ได้ (มติชน 12 มิถุนายน 2552) Muhammad Asmi Abdul Hamid เลขาธิการองค์กร SHURA [Sekretariat Himpunan Ulama Rantau Asia หรือ สำนักเลขานุการสภาอุลามาอ์ (ผู้รู้ในศาสนาอิสลาม) แห่งเอเชีย] ส่งหนังสือที่มีองค์กรเอกชนจากประเทศต่างๆ กว่าหนึ่งพันองค์กรลงนามทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีไทยเรียกร้องให้รัฐบาลตั้งคณะกรรมการอิสระขึ้นมาสอบสวนกรณีนี้เป็นพิเศษ⁴

สี่วันหลังการสังหารคนละหมาดหมู่ในมัสยิดอัล-ฟรกอน พระภิกษุรูปหนึ่งถูกยิงมรณภาพที่ยะลา อีกรูปหนึ่งถูกกระสุนปืนบาดเจ็บสาหัสหลายฝ่ายเชื่อว่าเป็นการล้างแค้นโต้ตอบกรณีการสังหารโหดในมัสยิดอัล-ฟรกอน ซึ่งส่งผลให้ความขัดแย้งที่ถึงตายนี้ลุกลามรุนแรงยิ่งขึ้น (Bangkok Post, June 13, 2009) หนึ่งสัปดาห์หลังจากวันเกิดเหตุคือวันที่ 15 มิถุนายน มีผู้พบศพชายคนหนึ่งถูกตัดศีรษะที่ตำบลธารโต ยะลา ตามร่างกายมีรอยถูกแทงหลายแผลและถูกเผา ข้างศพมีกระดาษ A4 แผ่นหนึ่งเขียนข้อความภาษาไทยด้วยหมึกสีน้ำเงินว่า “แค้นนี้ ขออุทิศให้ผู้บริสุทธิ์ที่เจ้าหน้าที่ฆ่าในมัสยิด” (มติชนออนไลน์, 15 มิถุนายน 2552)

บางทีการย้อนมองจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งรุนแรงในภาคใต้อาจช่วยให้เข้าใจได้ว่าความรุนแรงลุกลามระบอบมาถึงขั้นนี้ได้ได้อย่างไร ความขัดแย้งในภาคใต้มีเชื้อเรื่องใหม่หากแต่ดำเนินมาร่วมศตวรรษ นักวิเคราะห์ส่วนใหญ่เห็นว่าเหตุการณ์เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 เป็นชนวนความรุนแรงระลอกใหม่ เมื่อกลุ่มก่อการปล้นปืนจำนวน 413 กระบอกจากค่ายทหาร อำเภोजะเอย์ จังหวัดนราธิวาส และสังหารเจ้าหน้าที่ทหารสี่คน ทุกวันนี้เจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถติดตามอาวุธปืนคืนมาได้หมด (Bangkok Post, January 6, 2011, บทบรรณาธิการ) แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าเหตุการณ์วันที่ 22 มกราคม 2547 ต่างหากที่สะท้อนจุดเริ่มต้นของความรุนแรงอย่างใหม่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

⁴ โปรดพิจารณา http://www.isranews.org/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=4709&Itemid=47 . และดู Askew 2010:1128.

การสังหารภิกษุสงฆ์บนท้องถนน

เหตุการณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2547 เกิดขึ้นที่จังหวัดนราธิวาส เมื่อชายฉกรรจ์สองนาย ขับขี่รถจักรยานยนต์ตรงเข้าใช้มีดยาวปาดคอ ภิกษุวัย 64 ปีจนมรณภาพ ภิกษุรูปนี้เพิ่งเดินกลับจากบิณฑบาตเช้า ต่อมาเมื่อวันที่ 24 เกิดเหตุทำร้ายภิกษุสามเณรอีกสามรูปในจังหวัดยะลา สองในสามรูปมรณภาพ รูปหนึ่งเป็นสามเณรอายุ 13 ปี อีกรูปหนึ่งเป็นภิกษุอายุ 65 ปี ทั้งสองถูกแทงด้วยมีดขนาดยาวที่ศีรษะ รายแรกไปมรณภาพที่โรงพยาบาลในเวลาต่อมา ส่วนภิกษุอีกรูปอายุ 25 ปี ถูกทำร้ายในลักษณะเดียวกัน ได้รับบาดเจ็บสาหัส และพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล

เหตุการณ์เช่นนี้ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนและตั้งนั้นสะท้อนว่าความรุนแรงแบบใหม่กำลังก่อตัวที่ว่าเป็นความรุนแรงแบบใหม่ก็เพราะปะทานุกรมแห่งการสังหารในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ได้แปรเปลี่ยน ภิกษุสงฆ์ตกเป็นเหยื่อเหตุรุนแรง แนวโน้มนี้เทียบได้กับเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นสองทศวรรษที่แล้ว เมื่อผู้โดยสารรถประจำทางชาวไทยพุทธซึ่งครั้งนั้นเป็นชาวบ้านสามัญถูกยิงบนรถ โดยกลุ่มก่อการแยกผู้โดยสารเหล่านี้ออกจากผู้โดยสารมุสลิม หรืออีกเหตุการณ์ซึ่งเกิดเมื่อปี 2546 เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งมุสลิมและพุทธตกเป็นเป้าสังหารหลัก แต่ที่ต่างออกไปคราวนี้คือเหตุการณ์เมื่อเดือนมกราคม 2547 นั้น ผู้เสียชีวิตที่อายุน้อยที่สุดคือสามเณรอายุเพียง 13 ปี และที่ชราภาพมากที่สุดคือภิกษุอายุ 65 ปี เหตุร้ายนี้เกิดขึ้นเมื่อทั้งสองเดินทางกลับจากประกอบศาสนกิจประจำวัน นั่นคือการออกบิณฑบาตเช้า อาวุธที่มีดสังหารใช้คือมีด หรือมีดขนาดยาว ซึ่งบ่งชี้ว่าสำหรับผู้

ลงมือสังหารแล้ว ทั้งผ้าเหลืองที่สงฆ์ครองอยู่สถานะและอายุของเหยื่อ ตลอดจนจกอันศักดิ์สิทธิ์ไม่อาจทำหน้าที่เป็นเกราะทางวัฒนธรรมที่ช่วยคุ้มครองชีวิตเหยื่อดังที่เคยเข้าใจกันได้ (Chaiwat 2004)

หลังเหตุครั้งนั้น ภิกษุสงฆ์ตกเป็นเป้าการโจมตีอีกหลายครั้ง เช่น ข้อมูลจากคณะสงฆ์พบว่าเมื่อปี 2547 ภิกษุสามรูปมรณภาพ และอีกหนึ่งรูปบาดเจ็บจากเหตุระเบิดระหว่างบิณฑบาตเหตุโจมตีและเหตุเผาวัดวัดหนึ่ง ในปีถัดมา เกิดเหตุระเบิดเจ็ดครั้งช่วงพระสงฆ์กำลังออกบิณฑบาต รวมถึงเหตุโจมตีหนึ่งครั้ง และวางเพลิงอีกครั้ง อันส่งผลให้ภิกษุสองรูปเสียชีวิต และอีกหกรูปได้รับบาดเจ็บระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤศจิกายน ปี 2549 ในจังหวัดนราธิวาสเกิดเหตุกราดยิงวัดถึงสี่ครั้ง และเหตุระเบิดอีกสองครั้ง ภิกษุหกรูปบาดเจ็บจากเหตุการณ์ (กรุงเทพฯธุรกิจ, 12 มิถุนายน 2549) เหตุรุนแรงต่อพระสงฆ์ครั้งล่าสุด และอาจถือได้ว่าสำคัญที่สุดเกิดบนถนนในพื้นที่จังหวัดยะลาเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2554 เมื่อมีผู้วางระเบิดภิกษุและชุดคุ้มครองช่วงเวลาออกบิณฑบาตพระสงฆ์สองรูปอายุ 47 และ 40 ปี มรณภาพทันทีที่เกิดเหตุ ส่วนเจ้าหน้าที่ทกรายบาดเจ็บสาหัสที่มรณภาพเป็นสงฆ์สองรูปสุดท้ายจากวัดสวนแก้ว (Bangkok Post, May 17, 2011)

รายงานจากคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, สกว. ระบุว่าการใช้ระเบิดเป็นแนวโน้มปฏิบัติล่าสุดที่เอื้อให้กลุ่มก่อการเพิ่มประสิทธิภาพการสังหาร นอกจากนี้คณะทำงานยังชี้ด้วยว่าเหตุโจมตีครั้งล่าสุดมีนัยสำคัญอย่างน้อยสองประการ

ประการแรก สามารถมองเหตุการณ์นี้ควบคู่กับปรากฏการณ์ซึ่งชนกลุ่มน้อยในพื้นที่อย่างชาวไทยพุทธจำนวนมากย้ายออกจากพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ตลอดเวลาเจ็ดปีที่เกิดเหตุรุนแรงขึ้น ทั้งยังไม่รวมถึงจำนวนพระสงฆ์ที่ลดลงในกรณีวัดสวนแก้ว เมื่อพระสองรูปถูกสังหารจากเหตุการณ์ล่าสุด วัดก็กลายเป็นวัดร้างพระสงฆ์ไปสิ้น อย่างน้อยก็ชั่วระยะหนึ่ง คงต้องตั้งข้อสังเกตด้วยว่าในจังหวัดชายแดนใต้ วัดมิใช่เป็นพื้นที่ทางศาสนาเท่านั้น หากในทางสัญลักษณ์ยังเป็นตัวแทนแห่งอำนาจรัฐไทย ด้วยเหตุนี้กองทัพย่อมไม่อาจยอมให้วัดร้างจากสงฆ์ได้ Jerryson ซึ่งทำการวิจัยสนามในพื้นที่ซึ่งว่า รัฐไทยใส่แทรกพุทธศาสนาเข้าไปในความรุนแรงซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในภาคใต้ ด้วยการเปลี่ยนพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่ทางทหาร และอาจถึงขั้นอาศัยทหารในปราบพระสงฆ์ประจำการในวัด ทหารสงฆ์เหล่านี้ ส่วนใหญ่ติดอาวุธและได้รับมอบหมายให้คุ้มกันภิกษุสามเณรตลอดจนพิทักษ์พื้นที่วัดนั้นๆ (Jerryson 2009: 33-47)

ประการที่สอง วันเวลาที่ผู้ก่อการใช้ความรุนแรงก็มีนัยสำคัญ เพราะเวลาลงมือคือหกโมงเช้าซึ่งเป็นเวลาที่ภิกษุสงฆ์ออกบิณฑบาต พุทธศาสนิกชน อาศัยช่วงเวลานี้ทำบุญตักบาตรแด่พระสงฆ์ที่สำคัญคือ เหตุร้ายนี้เกิดขึ้นหนึ่งวันก่อนหน้าวันวิสาขบูชาอันเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา เพราะเชื่อกันว่าเป็นวันคล้ายวันประสูติและวันตรัสรู้เมื่อพระพุทธเจ้ามีพระชนมได้ 35 พรรษา ตลอดจนเป็นวันปรีณิพพานเมื่อพระองค์มีพระชนมายุได้ 80 พรรษา

เหตุรุนแรงสังหารสงฆ์บนถนนในวันก่อนวันวิสาขบูชานี้มีนัยทางศาสนาชัดเจน และถ้าอาศัย

แนวโน้มในอดีตมาชี้วัดก็อาจคาดการณ์ผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงครั้งนี้ได้ หากแต่คำถามสำคัญขณะนี้คือ การโจมตีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และศาสนบุคคลเช่นที่เกิดทางจังหวัดชายแดนใต้ของไทยเป็นปรากฏการณ์เฉพาะที่เกิดในบริบทความขัดแย้งในพื้นที่นี้เท่านั้น หรือเหตุในภาคใต้สะท้อนว่าหลายสังคมทั่วโลกซึ่งเผชิญความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ศาสนาแบบถึงตาย อาจกำลังมีประสบการณ์คล้ายคลึงกัน?

เมื่อศึกษาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ของไทย ข้าพเจ้าสงสัยใคร่รู้ว่าในสังคมอื่น โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรากฏการณ์การใช้ความรุนแรงต่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และศาสนบุคคลมีลักษณะคล้ายกันเช่นนี้หรือไม่ ข้อมูลจากศูนย์เพื่อการไม่ฆ่าทั่วโลก (Center for Global Nonkilling) และศูนย์ข่าวสารสันติภาพซึ่งรวบรวมตั้งแต่เดือนมกราคมถึงธันวาคมปี 2551 ระบุว่าในที่ต่างๆ ทั่วโลก เกิดเหตุโจมตีพื้นที่ทางศาสนาและทำร้ายศาสนบุคคล หรือการใช้ความรุนแรงในขอบริวารสถานถึง 111 ครั้ง ประมาณครึ่งหนึ่งในจำนวนนี้เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชาวมุสลิมและที่สำคัญคือเหตุรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลเกิดในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ถึง 9 เหตุการณ์ มัสยิดตกเป็นเป้าการใช้ความรุนแรงในภาคใต้ของไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ขณะที่ในเวียดนามและอินโดนีเซีย เป้าคือโบสถ์ของชาวคริสต์และโรงเรียนสอนศาสนา ส่วนในกัมพูชาเกิดเหตุระเบิดหนึ่งครั้งในวัดพุทธ ในหนึ่งปีเหตุรุนแรงในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เหล่านี้คร่าชีวิตผู้คนไป 24 ราย มีผู้บาดเจ็บ 39 คน (จันจิรา 2552) หากสำรวจสถิติช่วงสองปี การใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลจะมีหน้าตาเปลี่ยนแปลงอย่างไร?

การใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคล: แนวโน้มทั่วโลก ปี 2552-2553⁵

ในปี 2552 เกิดเหตุรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 6 เหตุการณ์ คร่าชีวิตผู้คนไป 11 ราย และบาดเจ็บอีก 121 คน ในจำนวนนี้ สามเหตุการณ์เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย อันได้แก่เหตุการณ์โจมตีพระสงฆ์สองรูป ส่งผลให้พระหนึ่งรูปมรณภาพขณะที่อีกรูปบาดเจ็บ, เหตุการณ์วางเพลิงเผาวัดพุทธ ยังผลให้มีผู้บาดเจ็บภายในวัด 8 ราย, และเหตุการณ์ยิงกราดมีสติอัล-ฟุรกอนในจังหวัดปัตตานี ที่สังหารผู้ปฏิบัติศาสนกิจละหมาดไป 10 ชีวิต และอีก 12 คน ได้รับบาดเจ็บดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ละเอียดแล้ว ช่วงต้นปี 2552 เกิดเหตุวางเพลิงโบสถ์คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ในมาเลเซีย แต่ไม่มีรายงานผู้เสียชีวิตหรือบาดเจ็บเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจและกองกำลังพลเรือนติดอาวุธบุกจู่โจมโบสถ์ตัมเตา ในเขตปกครองของบิซอบวินห์ ห่างจากกรุงฮานอยไปทางใต้ 334 กิโลเมตร ส่งผลให้บาทหลวงคาทอลิกและคริสตศาสนิกชนบาดเจ็บกว่าร้อยราย

ต่อมาในปี 2553 ปรากฏเหตุรุนแรง 5 ครั้ง มีผู้เสียชีวิตหนึ่งคน เป็นครูสอนศาสนาอิสลามซึ่งถูกยิงที่มัสยิดในจังหวัดปัตตานีเมื่อวันที่ 22

ตุลาคม จากเหตุร้ายนี้ มีผู้บาดเจ็บ 8 ราย เหตุรุนแรงอีกสามเหตุการณ์เกิดในประเทศอินโดนีเซีย ทั้งหมดเป็นการโจมตีโบสถ์คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ คือการโจมตีโบสถ์คริสต์พิลาเดลเฟียของกลุ่มชาติพันธุ์บาตัคในชาวตะวันตกระหว่างที่ศาสนิกกรรมตัวกันที่โบสถ์เพื่อปฏิบัติศาสนกิจในวันอาทิตย์ และเหตุการณ์ที่ซานเมืองจากรัตนา ซวากลาง ส่วนในมาเลเซีย เกิดเหตุสร้างความเสียหายต่ออาคารโบสถ์ในเมืองกัวลาลัมเปอร์, ในรัฐซาราวัก และรัฐเปรัก นอกจากนี้ ที่เกาะโฮโล ประเทศฟิลิปปินส์ เกิดเหตุระเบิดโบสถ์คาทอลิกของชาวคริสต์ เหตุรุนแรงในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เหล่านี้เกิดขึ้นในบริบทโลกที่เริ่มปรากฏแนวโน้มการใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลจนแลเห็นได้

ข้อมูลระหว่างปี 2552 ถึง 2553 พบว่าทั่วโลกเกิดการใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลรวม 104 เหตุการณ์ คือเกิดเหตุรุนแรง 49 ครั้งในปี 2552 และเพิ่มเป็น 55 ครั้งในปี 2553 ที่น่าสนใจคือพบว่า ตัวเลขผู้เสียชีวิตพุ่งสูงขึ้นถึงร้อยละ 19.8 ส่วนผู้บาดเจ็บเพิ่มเป็นร้อยละ 29.1 ในปี 2553 เหตุรุนแรงในช่วงสองปีนี้คร่าชีวิตผู้คนไป 1,730 คน และบาดเจ็บอีก 3,671 คน ส่วนมากเกิดเหตุในอิรักและปากีสถาน โดยทำให้มีผู้เสียชีวิตถึงร้อยละ 77.2 จากจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมดในปี 2552 และร้อยละ 71.2 ของจำนวนผู้เสียชีวิตในปี 2553 คงต้องตั้งข้อสังเกตด้วยว่า อิรักนั้นอยู่ในภาวะสงคราม ขณะที่ปากีสถานไม่ได้อยู่ ทว่าตัวเลขผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจากเหตุรุนแรงอันเกี่ยวข้องกับศาสนสถานและศาสน

⁵ ข้อมูลส่วนนี้รวบรวมโดยจันจิรา สมบัติพูนศิริ, ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ และศูนย์เพื่อการไม่ฆ่าในโลก, เมษายน 2554 ภูมิภาคผนวก ก (สำหรับปี 2552) และ ภาคผนวก ข (สำหรับปี 2553).

บุคคลในปากีสถานกลับสูงกว่าตัวเลขในอิรักถึงร้อยละ 33.8 นอกจากนี้จำนวนเหยื่อจากเหตุรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลากรที่ปากีสถานในปี 2553 เพิ่มขึ้นจากปี 2552 อย่างน่าตระหนกถึงร้อยละ 147 (ดูตารางที่ 1)

กล่าวอีกอย่างหนึ่ง เหตุโจมตีศาสนสถานและศาสนบุคคลในอิรักและปากีสถานสอง

ประเทศรวมกันคิดเป็นร้อยละ 70 ของเหตุรุนแรงทั้งหมดทั่วโลกที่รวบรวมข้อมูลไว้ช่วงสองปีนี้ แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือ เหยื่อจากเหตุเหล่านี้เป็นชาวมุสลิม และความรุนแรงก็เกิดขึ้นกับศาสนสถานอิสลามต่างนิกายกัน เช่น มัสยิดนิกายซุนหนี่ พิธีกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิมนิกายชีอะห์ และปูชนียสถานของนิกายซุนหนี่ อันที่จริง ช่วง

ตารางที่ 1 การใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลากร ปี 2552-2553

ปี	จำนวนเหตุการณ์	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บ	จำนวนผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บ	จำนวนผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บในอิรัก	จำนวนผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บในปากีสถาน	จำนวนผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บในอิรักและปากีสถาน
2552	49	693	1,300	1,993	889	653	1,542
2553	55	1,037 (+19.8%)	2,371 (+29.1%)	3,408 (+26%)	808 (-9%)	1,619 (+147.9%)	2,427 (+57.3%)
2552 และ 2553	104	1,730	3,671	5,401	1,697 (ร้อยละ 31 จากจำนวนผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บทั้งหมด)	2,272 (ร้อยละ 42 จากจำนวนผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บทั้งหมด)	3,969 (ร้อยละ 73 จากจำนวนผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บทั้งหมด)

ระหว่างปี 2552 ถึง 2553 ในสองประเทศนี้มีเพียง 5 เหตุการณ์เท่านั้นที่เป้าโจมตีมิใช่ศาสนสถานอิสลามหรือศาสนบุคคลมุสลิม กล่าวคือมีเหยื่อที่เสียชีวิตและบาดเจ็บที่ไม่ใช่มุสลิมเพียงร้อยละ 4 หรือ 221 คนเท่านั้น ในจำนวนเหตุรุนแรงเหล่านี้ สามเหตุการณ์เกิดขึ้นในอิรัก อันได้แก่ เหตุระเบิดคอนแวนต์เซนต์เทเรซาของแม่ชีจากคณะโดมินิกัน ในเมืองโมซูล เมื่อปลายปี 2552 (ไม่มีรายงานผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต)

ส่วนโบสถ์คาทอลิกซีรีแอคแห่งแม่พระมหาไถ่ในกรุงแบกแดดถูกโจมตีถึงสองครั้งเมื่อปี 2553 โดยมีศาสนิกชนเสียชีวิตถึง 116 คน และบาดเจ็บอีก 78 คน สองเหตุการณ์ที่เหลือเกิดในประเทศปากีสถาน เมื่อปี 2552 เมื่อมีผู้กล่าวหาว่าชาวคริสต์ในปัญจาบเผาทำลายพระคัมภีร์อัลกุรอาน ชาวบ้าน 7 ราย ถูกสังหาร และอีก 20 ราย บาดเจ็บ ในจำนวนนี้ บางรายถูกเผาทั้งเป็น และทรัพย์สินของพวกเขาถูกทำลาย ต่อมาโบสถ์คริสต์ประจำ

หมู่บ้านแห่งหนึ่งในปัญจาบก็ถูกโจมตีทว่าไม่ปรากฏรายงานผู้เสียชีวิตหรือบาดเจ็บ ตารางที่ 2 ข้างล่างแสดงตัวเลขเหตุรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลในศาสนาอื่นนอกจากศาสนาอิสลาม พร้อมจำนวนผู้บาดเจ็บล้มตายจากเหตุการณ์เหล่านี้ ตั้งแต่ปี 2552 ถึงปี 2553

ในที่นี่ข้าพเจ้าแบ่งเหตุรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลในศาสนาอื่นนอกจากศาสนาอิสลามออกเป็นสามกลุ่มคือ คริสต์ศาสนา (ทั้งนิกายคาทอลิก โปรเตสแตนต์ และคอปติก) ศาสนายูดายของชาวยิว และศาสนาอื่นซึ่งรวมศาสนาฮินดู พุทธศาสนา และศาสนาซิกข์ไว้ด้วยกัน

ตารางที่ 2 เหตุรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนิกชนในศาสนาอื่นนอกจากศาสนาอิสลาม ตั้งแต่ปี 2552 ถึงปี 2553

ปี	จำนวนเหตุรุนแรง	จำนวนเหตุรุนแรงต่อศาสนสถาน	จำนวนเหตุรุนแรงต่อศาสนบุคคล	จำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต
2552	22	17	5	197
2553	18	13	5	457
2552+2553	40 (ร้อยละ 38 จากเหตุการณ์ทั้งหมด)	30 (ร้อยละ 28.8 จากเหตุการณ์ทั้งหมด)	10 (ร้อยละ 9.6 จากเหตุการณ์ทั้งหมด)	654 (ร้อยละ 12.1 จากเหตุการณ์ทั้งหมด)

เหตุรุนแรงต่อโบสถ์และบาทหลวงในศาสนาคริสต์

ปี 2552 เกิดเหตุรุนแรงต่อศาสนสถานในศาสนาคริสต์ทั้งนิกายคาทอลิกและคอปติก คร่าชีวิตผู้คนไป 15 ราย และทำให้ผู้คนเรือนร้อยบาดเจ็บในเวียดนาม อินเดีย อิรัก และเนปาล โบสถ์คาทอลิกตกเป็นเป้าโจมตี ส่วนในมาเลเซีย อินเดีย ไนจีเรีย และจีน มีผู้วางเพลิง โจมตี เผาทำลาย

และยังเข้าไปในโบสถ์โปรเตสแตนต์ ขณะที่ในกรุงแบกแดดโบสถ์คาทอลิกแม่พระมหาไถ่กลายเป็นพื้นที่สังหาร โดยมีเหยื่อชาวคริสต์สังเวยชีวิตไปแล้ว 116 ราย และบาดเจ็บอีก 78 ราย ในเมืองโจส ประเทศไนจีเรีย โบสถ์คาทอลิกถูกโจมตีสามครั้ง ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 82 คน และบาดเจ็บอีก 77 คน ส่วนในมาเลเซียและอินโดนีเซีย โบสถ์ถูกโจมตีสามครั้ง และในปาเลสไตน์หนึ่งครั้ง ส่วนในอียิปต์ เหยื่อจากเหตุรุนแรงคือชาวคริสต์นิกาย

คอปติก โดยเหตุเกิดใกล้โบสถ์หนึ่งครั้ง และอีกครั้ง ที่ศูนย์ของศาสนิกชาวคอปติก และเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน เหตุเกิดหลังพิธีมิสซาตอนเที่ยงคืนในโบสถ์ที่ตั้งในเมืองโบราณเลื่องชื่อคือ เมืองนาคฮามาดี นอกจากนี้ มีเหตุรุนแรงอีกสามกรณีที่ควรกล่าวถึง ได้แก่ เหตุแห่งบิชอปคาทอลิกในตุรกีจนเสียชีวิต เหตุโจมตีโบสถ์คาทอลิกในเมืองโจส ประเทศไนจีเรีย และเหตุโจมตีโบสถ์บนเกาะโฮโล ประเทศฟิลิปปินส์ เหตุการณ์แรกโดดเด่นเพราะไม่ปรากฏรายงานถึงเหตุการณ์นี้ อย่างน้อย ณ เวลาเก็บข้อมูลวิจัย ส่วนการโจมตีโบสถ์ในเมืองโจส และเกาะโฮโล ซึ่งเกิดในคืนก่อนวันคริสต์มาส สะท้อนว่า ไม่เพียงแต่ศาสนสถานตกเป็นเป้าโจมตีเท่านั้น หากแต่เวลาซึ่งมีนัยสำคัญทางศาสนาก็ถูกเลือกเพื่อเอื้อให้ผู้ก่อการขยายผลความเสียหายจากการโจมตี โดยทำให้ผู้คนเห็นว่าเหตุรุนแรงครั้งนี้เป็นการต่อต้านคริสต์ศาสนาโดยรวมยิ่งกว่าจะเป็นความขัดแย้งระดับท้องถิ่น

เหตุรุนแรงต่อสุหรัยิวและพระยิวในศาสนายูดา

เกิดเหตุทำลายทรัพย์สินและวางระเบิดเพลิงในสุหรัยิว 5 เหตุการณ์เมื่อปี 2552 แต่ไม่มีรายงานผู้ได้รับบาดเจ็บเสียชีวิต ส่วนในปี 2553 ไม่ปรากฏเหตุเช่นนี้ ศาสนสถานซึ่งตกเป็นเป้าโจมตีเหล่านี้อยู่ในนครปารีส (เกิดเหตุสองครั้ง) ในเดือนมกราคมและพฤศจิกายนปีเดียวกัน) ชาวตะวันออก ประเทศอินโดนีเซีย เมืองคาราคัส ประเทศเวเนซุเอลา และเมืองริเวอร์เดล รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

เหตุรุนแรงต่อวัดและพระหรือนักบวช

ช่วงเดือนมกราคม พฤษภาคม และกันยายน ปี 2552 วัดปศุภินาถเมืองกาฐมาณฑุ ประเทศเนปาลถูกใช้เป็นพื้นที่ก่อเหตุรุนแรงถึงสามครั้ง ขณะที่ในจังหวัดชายแดนใต้ของไทย ภิกษุสองรูปถูกยิงระหว่างออกบิณฑบาตเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน รูปหนึ่งเสียชีวิต ส่วนอีกรูปบาดเจ็บ สิบวันให้หลังเกิดเหตุยิงถล่มวัด ทำให้มีผู้บาดเจ็บ 8 ราย ดังที่ได้พิเคราะห์ไปแล้วข้างต้น ทว่าเหตุการณ์ซึ่งดูประหลาดที่สุดคือเหตุแห่งและยิงในวัดซิกข์ รวิดาศ กูรุดวรา ในกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เมื่อวันที่ 24 และ 25 พฤษภาคม 2552 เพราะอาจจัดได้ว่าเป็น “ความขัดแย้งภายในศาสนาแบบข้ามชาติ” คือข้ามจากชายแดนปัญหามายังกรุงเวียนนา แต่ไม่พัวพันเกิดเหตุในวัดซิกข์ ในปี 2553 ชาวฮินดูตกเป็นเป้าโจมตีในสามเหตุการณ์ ในจำนวนนี้ สองเหตุการณ์เกิดระหว่างงานเฉลิมฉลองวันเกิดหนุมานที่เมืองโพลด์ปุรและกวาทิกุดะ ทำให้มีผู้เสียชีวิตหนึ่งราย ส่วนอีก 80 ราย บาดเจ็บ เหตุโจมตีเช่นเดียวกันนี้เกิดขึ้นระหว่างพิธีกรรมในเมืองพาราณสี มีผู้เสียชีวิตหนึ่งราย และบาดเจ็บอีก 20 ราย เหตุรุนแรงกรณีที่สามเกิดที่ประเทศบังคลาเทศ ขณะที่ศาสนิกชาวฮินดูกำลังร่วมพิธีทางศาสนา มีผู้เสียชีวิตหนึ่งราย และบาดเจ็บ 20 ราย

เมื่อพิจารณาเหตุรุนแรงที่เกิดขึ้นกับศาสนสถานและศาสนบุคคลที่เกิดขึ้นในช่วงที่เก็บข้อมูลระหว่างปี 2552-2553 อาจตั้งข้อสังเกตได้ดังต่อไปนี้

1. เหตุรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลเกิดขึ้นในบริบทความขัดแย้งแบบใดก็ได้ ไม่เฉพาะแต่ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ศาสนา เช่นที่เกิดในอียิปต์ ไนจีเรีย หรือภาคใต้ของไทยเท่านั้น แต่ยังเกิดในยุโรป อเมริกาเหนือ หรืออเมริกาใต้ ดังเช่นเหตุที่เกิดกับสุเหร่าของชาวยิวในนครปารีสถึงสองครั้งเมื่อปี 2553 หรือในสหรัฐอเมริกาเกิดเหตุรุนแรงต่อสุเหร่าชาวยิวสองครั้งในเมืองริเวอร์เดลและมหานครนิวยอร์ก รวมถึงเหตุบุกรุกสร้าง ความเสียหายต่อบ้านพักของพระชาวยิวในศาสนายูดาห์ที่เมืองเบิร์กเลย์ ตลอดจนการใช้ระเบิดเพลิงโจมตีศูนย์อิสลามในเมืองเซนต์จอร์จัน รัฐฟลอริดา และเหตุวางเพลิงสถานก่อสร้างศูนย์อิสลามในเมืองแนชวิลล์ รัฐเทนเนสซี เป็นต้น ส่วนที่เมืองคาราคัส ประเทศเวเนซุเอลา สุเหร่าชาวยิวก็ถูกยึดและทำลาย เมื่อวันที่ 31 มกราคม ปี 2552
2. ในสังคมซึ่งรัฐใช้อำนาจควบคุมประชาชนเข้มงวด เช่นในจีนและเวียดนาม เมื่อชุมชนทางศาสนาพยายามใช้เสรีภาพเกินกว่าที่รัฐกำหนดให้รัฐบาลจะสั่งให้กองกำลังรัฐเข้าควบคุมโจมตี เช่นที่เกิดกับโบสถ์โคมทองในเมืองหลินเฟิน ประเทศจีน และโบสถ์ต้มเตาเมืองวินห์ ประเทศเวียดนาม
3. ในเนปาล ประเทศซึ่งเพิ่งผ่านความขัดแย้งถึงตายระหว่างกองกำลังลัทธิเหมาและรัฐบาลมาได้ไม่นาน ศาสนสถานต่างๆ ดูเหมือนได้ตกเป็นเป้าความรุนแรง ดังกรณีการทำร้ายพระฮินดู ชาวฮินดูเดียวที่วัดปศุปฏิญาณเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2552 ระหว่างก่อเหตุ ผู้ชุมนุมประท้วงตะโกนว่า “เราไม่ต้องการวัฒนธรรมต่างดาว” ต่อมาเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2552 กลุ่มแนวร่วมเพื่อปลดแอกอาสม ซึ่งเป็นกองกำลังติดอาวุธนอกกฎหมายโจมตีมัสยิดสองแห่งและโบสถ์คริสต์แห่งหนึ่ง คร่าชีวิตชาวมุสลิม 3 ราย และหญิงชาวคริสต์อีก 2 ราย ดูเหมือนว่าบางคราวผู้ก่อการร้าย ความรุนแรงกระทำต่อเหยื่อแบบถ้วนหน้าขอเพียงแค่เหยื่อรายนั้นเป็น “คนอื่นซึ่งเป็นคนต่างชาติ”
4. แม้ว่าคนเจ็บคนตายส่วนใหญ่จะตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในอิรักและปากีสถานมากที่สุด แต่เหตุรุนแรงในเมืองมัคคูรี ประเทศไนจีเรีย ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างวันที่ 27-29 กรกฎาคม 2552 เพียงเหตุการณ์เดียว กลับเป็นกรณีที่คร่าชีวิตผู้คนมากที่สุด เหยื่อความรุนแรงจำนวนกว่าร้อยละครึ่งเป็นชาวมุสลิมเคร่งครัดในสาย “อัล-ซุนนะห์ วัล ยามาอะห์” คนเหล่านี้ตายเพราะการโจมตีของเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารไนจีเรีย
5. เป็นไปได้ว่าเหตุรุนแรงเช่นที่เกิดในเนปาลหรือไนจีเรีย เป็นผลพวงจากการใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลก่อนหน้านี้ หากเป็นเช่นนี้คำถามต่อไปคือ ทำอย่างไรจะชี้ให้เห็นชัดถึงรอยต่อระหว่างความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคล ที่เชื่อมติดกับคำสาปที่แปลงเปลี่ยนความขัดแย้งที่ถึงตายอยู่แล้วให้เข้มข้นเป็นอันตรายยิ่งขึ้นได้? เพื่อตอบคำถามนี้ ข้าพเจ้าจะอาศัย “กรณีตัวอย่างเข้มข้น” (strong cases) บางกรณีมาวิเคราะห์เพื่อทดลองชี้ให้เห็นชัดว่า ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคลส่งผลร้ายกาจต่อความขัดแย้งอย่างไร

กรณี “ตัวอย่างเข้มข้น” (strong cases)⁶

1. ปากีสถาน, ชายแดนตะวันตกเฉียงเหนือ
ระหว่างเมืองเปซาร์วา และกรุงลาฮอร์

ช่วงปี 2544 จนถึงปี 2553 กองกำลังติดอาวุธ
โจมตีมัสยิดจำนวน 54 แห่งสังหารผู้คนไป 773
ราย และทำให้ประชากรจำนวน 1,719 คนบาดเจ็บ
เมื่อเดือนกรกฎาคม 2553 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
รายงานถึงการก่อตั้งกลุ่มติดอาวุธใหม่ ซึ่งได้รับ
การขนานนามว่า “กองทัพกาซี” รายงานเปิดเผยว่า
สมาชิกประจำกองกำลังนี้เป็นญาติของผู้ที่เสียชีวิต
จากการโจมตีมัสยิดแดง (Lal Masjid) ของ
กองทัพปากีสถาน เมื่อเดือนกรกฎาคม ปี 2550
ทำให้มีผู้เสียชีวิตระหว่าง 173 ราย (แหล่งข่าว
รัฐบาล) ถึง 1,000 ราย (แหล่งข่าวท้องถิ่น) หนังสือ
พิมพ์ท้องถิ่นรายงานเพิ่มเติมว่า “นี่เป็นมาตรวัด
ที่ชี้ว่ากำลังเกิดการแบ่งฝ่ายแตกแยกลึกๆ ในหมู่
ประชากรปากีสถานส่วนใหญ่ซึ่งนับถือศาสนา
อิสลาม เมื่อการที่มัสยิดตกเป็นเหยื่อความรุนแรง
กลายเป็นปฏิบัติการที่เกิดขึ้นเป็นประจำ
เพื่อสะเทือนขวัญคนจำนวนมากที่มา (ประกอบ
ศาสนกิจ) ในมัสยิด”⁷

2. อินเดีย, เหตุระเบิดในกรุงพาราณสี ริมฝั่ง
แม่น้ำคงคา

วันที่ 7 ธันวาคม 2553 เกิดเหตุระเบิด
เวลา 18.35 น. ภายหลังจากผู้ร่วมสักการะบูชา

และนักท่องเที่ยวเรือนพันร่วมภาวนาตอนเย็น ณ
ริมน้ำคงคา เมืองพาราณสี อินเดียตอนเหนือ เมือง
แห่งนี้เป็เมืองศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งในอินเดีย ดังนั้น
จึงมีผู้ศรัทธาและนักท่องเที่ยวหลั่งไหลมาตลอดปี
ชาวฮินดูเผาศพในกองพิน ซึ่งตั้งอยู่ตลอดริมตลิ่ง
แม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ ผู้คนยังรวมตัวที่ลาน
อาบน้ำ หรือ “กัต” เพื่อชำระร่างกายด้วยน้ำศักดิ์
สิทธิ์จากแม่พระคงคา เหตุระเบิดส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต
หนึ่งราย บาดเจ็บอีก 20 ราย เนื่องจากต่างคน
ต่างพยายามวิ่งหนีด้วยความตกใจหลังได้ยิน
เสียงระเบิด กลุ่มนักรบแห่งศาสนาอิสลามอินเดีย
(Indian Mujahideen-IM) อ้างความรับผิดชอบ
ต่อเหตุระเบิดในอีมัลลับบนหนึ่งซึ่งส่งถึงสื่อฯ กลุ่ม
เผยว่าการโจมตีครั้งนี้เป็นการตอบโต้ที่ชาวฮินดู
ทำลายมัสยิดบาบรีเมื่อปี 2535 หรือ 18 ปีก่อน
หน้านี้

3. เมืองโจส ในจีเรียตอนเหนือ

เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2553 กลุ่มวัยรุ่นมุสลิม
รวมตัวกัน โดยอ้างว่าต้องการซ่อมแซมบ้านหลัง
หนึ่งข้างโบสถ์คาทอลิก นักบุญไมเคิล เจ้าของบ้าน
หลังนี้เดิมเป็นชายชาวมุสลิม ซึ่งมีรายงานว่าถูก
สังหารโดยชาวคริสต์สามคน ช่วงเกิดเหตุรุนแรง
ทางตอนเหนือของเมืองโจสเมื่อปี 2551 วัยรุ่นกลุ่ม
นี้มีได้ซ่อมแซมบ้านตามที่อ้าง แต่กลับรุกรุกคุดคาม
หญิงคนหนึ่งซึ่งเดินผ่านกลุ่ม ก่อนลงมือสังหาร
และทำร้ายชาวคริสต์ที่เป็นสัปบุรุษโบสถ์นี้หลาย
ราย นอกจากนั้นชายกลุ่มเดียวกันได้วางเพลิง

⁶ รวบรวมข้อมูลบางส่วนโดยจันจิรา สมบัติพูนศิริ, ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ และศูนย์เพื่อการไม่ฆ่าในโลก, เมษายน 2554.

⁷ ดู Subodh Varma, “Mosque Attacks Becoming a Trend in Divided Pak,” *The Times of India* (July 3, 2010), ค้นเมื่อ
วันที่ 25 มีนาคม 2554, http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2010-07-03/pakistan/28289366_1_mosque-attacks-soap-sunni.

ที่พักอาศัยหลายหลังคาเรือน ตลอดจนร้านค้า และโบสถ์ในสังกัดอิวานเจลิคแห่งแอฟริกาตะวันตก (Evangelical Church of West Africa-ECWA) ในเขตดัทเซ อูคู และในเขตริคโคส กลุ่มชายฉกรรจ์ชาวคริสต์ตอบโต้ด้วยความโกรธ จากนั้นการปะทะกันระหว่างชุมชนสองศาสนาถูกลามกระจายไปทั่วเขตอื่นในเมืองโจสทางตอนเหนือ “อับดุลเลาะห์” เล่าว่า “ก็พวกตำรวจจับกุมผู้นำเรา เราเลยต้องการแก้แค้น” ต่อมาในเดือนมีนาคม 2553 ปศุกรชาวมุสลิมจากกลุ่มชาติพันธุ์ฟูลานี และเฮฮาซาโจมตีและสังหารชาวบ้านจากชุมชนคริสเตียนราว 500 ราย ซึ่งมาจากเขตเบรอมวิลลาเกสใกล้เมืองโจส

วันที่ 13 กรกฎาคม 2553 อาลียู มูซา ผู้บังคับบัญชาการตำรวจจากรัฐทาราบา เผยต่อผู้สื่อข่าวว่า เหตุสังหารนี้เริ่มเมื่อวันอังคารจากชุมชนในเขตบูคอรี เมื่อกลุ่มวัยรุ่นชาวคริสต์ไม่พอใจที่มีสติยัดแห่งหนึ่งตั้งในชุมชนของตน จึงเผาสติยัดดังกล่าว สัปดาห์ต่อมาในวันที่ 17 กรกฎาคม 2553 กลุ่มวัยรุ่นมุสลิมจึงได้กลับด้วยการเผาบ้านเรือนและโบสถ์ในหมู่บ้านมาซาซาห์ซึ่งอยู่ใกล้เมืองโจส การแก้แค้นกันไปมาเช่นนี้ไม่ต่างจากเหตุต่อสู้ระหว่างกลุ่มนิกายศาสนาต่างๆ ที่ผ่านมาเหยื่อรายหนึ่งจากเหตุโจมตีครั้งหลังเสียชีวิตระหว่างเจ้าหน้าที่นำตัวส่งโรงพยาบาล ช่วงเทศกาลคริสต์มาสระหว่างวันที่ 24 ถึง 25 ธันวาคม ปี 2553 หลายหมู่บ้านใกล้ใจกลางเมืองโจสถูกลอบวางระเบิด ดานจุมบา อคาอู เลขาธิการโบสถ์คริสต์นิกายโปรแตสแตนต์วิคตอรี เล่าว่าชายฉกรรจ์ราว 30 คนบุกโจมตีโบสถ์ช่วงคืนก่อนคริสต์มาส สังหารคนไป 5 คน รวมทั้งตัวบาทหลวง และนำกร็องประสานเสียงของโบสถ์สองคน ซึ่งกำลังซ้อมร้อง

เพลงในเทศกาลคริสต์มาส รวมถึงผู้สัจใจไปมาอีกสองรายที่ถูกลูกหลง ผู้ก่อเหตุโดยสารถยนต์สามคันมายังที่พักของบาทหลวงซึ่งอยู่ในบริเวณโบสถ์ จากนั้นก็ลากบาทหลวงออกจากบ้าน ก่อนลงมือยิงเขา จากนั้นก็เผาทั้งบ้านและโบสถ์จนไม่เหลือซาก กลุ่มลัทธิมนุษยชนในพื้นที่อ้างข้อมูลว่าเหตุรุนแรงระหว่างชุมชนในเมืองโจสช่วงปี 2553 คร่าชีวิตผู้คนไปถึง 1,500 ราย

แม้กรณี “ตัวอย่างเข้มข้น” เหล่านี้อาจจะช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างความรุนแรงต่อศาสนสถานและการยกระดับความรุนแรงของความขัดแย้ง แต่คงต้องพิเคราะห์ความเชื่อมโยงดังกล่าวในบริบทสังคมการเมืองท้องถิ่นด้วย เช่น ในกรณีไนจีเรีย เมืองหลวงในภาคเหนือ เช่น เมืองโจสมีเงื่อนไขเฉพาะบางอย่างที่กำหนดวิถีชีวิตของผู้นับถือและเป็นหน่อเชื้อให้ความรุนแรงทางศาสนาปะทุ ในทางประชากรศาสตร์ ชุมชนในเมืองแห่งนี้ถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มชาวนาซึ่งนับถือศาสนาคริสต์และสนับสนุนพรรค People's Democratic Party (พรรคประชาธิปไตยแห่งประชาชน) อันเป็นพรรครัฐบาลในช่วงเหตุการณ์รุนแรง ขณะที่ชาวมุสลิมโดยทั่วไปมาจากชุมชนที่พูดภาษาเฮฮาซา หรือฟาลูนี และเป็นเผ่าเร่ร่อน หากินจากการเลี้ยงสัตว์ หรือค้าขายยิบย่อย โดยทั่วไปชุมชนแห่งนี้สนับสนุนพรรคฝ่ายค้าน คือพรรค All Nigeria People's Party (พรรคประชาชนไนจีเรีย) ซึ่งทรงอิทธิพลในเขตที่ราบสูงภาคกลางของไนจีเรีย ฝ่ายราชการและรัฐบาลท้องถิ่นครอบครองรายได้มวลรวมของประเทศถึงร้อยละ 80 ด้วยเหตุนี้การเมืองจึงทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง ไม่เว้นแม้แต่การยั่วยุสร้าง ความเกลียดชังทางศาสนาและชาติพันธุ์ในชุมชน

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือระบบประชากรในจีเรียแบ่งผู้คนออกเป็นสองกลุ่มคือ “ชนพื้นถิ่น” (indigenes) และ “ผู้ตั้งถิ่นฐานใหม่” (settlers) แม้ว่าระบบนี้จะถูกบังคับใช้ทั่วประเทศ แต่ในแถบที่ราบสูง นี่เป็นปัจจัยตอกย้ำให้การแบ่งแยกระหว่างกลุ่มชัดเจนมากขึ้น ชุมชนมุสลิมที่พูดภาษาเฮฮาถูกกำหนดให้เป็น “ผู้ตั้งถิ่นฐานใหม่” ทั้งที่พวกเขาอาศัยในดินแดนนี้มาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย และไม่ตระหนักว่าตนมี “บ้าน” อันเป็นรกรากอยู่ที่อื่น รัฐบาลก็ห้ามไม่ให้ “ผู้ตั้งถิ่นฐานใหม่” เหล่านี้ รับผิดชอบราชการบางตำแหน่ง ทั้งรัฐยังไม่ออกทุนการศึกษาให้ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่น่าแปลกใจที่ชุมชนรู้สึกถูกกีดกัน และเข้าใจว่าการใช้ความรุนแรงเป็นหนทางเดียวเพื่อเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ขณะเดียวกันชุมชนชาวคริสต์ก็พร้อมหยุดยั้งปฏิบัติการใดๆ ที่อาจทำให้พวกเขาเสียอำนาจ⁸

นอกเหนือจากการใส่ใจกับพลวัตระดับท้องถิ่นในฐานะปัจจัยสำคัญอันส่งผลต่อเหตุการณ์ที่เกิดกับศาสนสถานและศาสนบุคคลแล้วยังจำเป็นต้องพยายามเข้าใจลักษณะความรุนแรงชนิดนี้จากมุมมองทางทฤษฎีว่า เหตุปัจจัยใดเอื้อให้ความขัดแย้งต้องคำสาปจนหยั่งรากยึดเยื้อและคร่าชีวิตผู้คนจำนวนมาก ความเข้าใจนี้อาจเอื้อต่อหนทางป้องกันความรุนแรงได้

ทำความเข้าใจความรุนแรงที่กระทำต่อศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์

เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 Ellen Semple เขียนหนังสือชื่อ *Influences of Geographic Environment of the Basis of Ratzel's System of Anthro-Geography* (1911) เสนอว่า ภูมิศาสตร์คือการศึกษาวิถีการที่สิ่งแวดล้อมควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ นั่นคือภูมิศาสตร์เฉพาะบางประการทำให้มนุษย์มีพฤติกรรม วิถีคิด หรือวิถีชีวิตแบบใดแบบหนึ่ง (Sawatsky 2007: 75) ตัวอย่างสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจอิทธิพลของภูมิศาสตร์ที่มีต่อวิถีการเป็นมนุษย์ในโลกปรากฏชัดในนิยายเกี่ยวกับความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ของไทยที่ประพันธ์โดยนักเขียนชื่อ ก้องอย่าง วลีษฐ เดชกุญชร อดีตนายตำรวจใหญ่ที่ใกล้ชิดกับพระราชวัง นิยายเรื่องนี้พาให้ผู้อ่านเดินทางผ่านอารมณ์ความรู้สึกของเจ้าหน้าที่รัฐไทยอย่าง “ตารณ” พระเอกของเรื่อง ความรู้สึกที่ข้าราชการแสดงออกอย่าง “ตรงไปตรงมา” ในเงามืดแห่งความรุนแรงภาคใต้เช่นนี้อาจพบได้ก็เพียงจากในนวนิยายเท่านั้น⁹ เช่น ข้อความข้างล่างนี้

“และเมื่อถึงสงขลา บัดตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ตารณก็รู้สึกเหมือนกับว่าเขาอยู่ในต่างประเทศ นอกจากภาษาไทยที่ซัดหูแล้ว ภาษามลายูที่พูดคู่กันอยู่นั้น เป็นภาษาต่างประเทศ

⁸ “Nigeria violence in Jos: Q&A,” BBC News (March 8, 2010), ค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2554, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8555215.stm>.

⁹ ผู้เขียนได้เสนอไว้ในงานวิจัยชิ้นอื่นว่าความรุนแรงส่งผลให้บทสนทนาสามัญและการเอ่ยถึงความรุนแรงไร้ความหมาย หรือกระทั่งขับไล่ให้บทสนทนานั้นลี้ภัยไปในพื้นที่แห่งความเงียบงัน การจัดการ “ความจริง” ช่วยให้ผู้คนเผชิญหน้ากับความรุนแรงได้ และหลายครั้งหลายคราวนวนิยายกลายเป็นเหย้าเรือนให้กับ “การเล่าความจริง” (ชัยวัฒน์ 2551)

สำหรับตารณอย่างแน่นอน ไม่ใช่แต่จะขัดหูเท่านั้น แต่ภาคใต้ยังขัดตาเขาเสียด้วย สิ่งที่ขัดตาอย่างหนึ่งและเห็นอยู่ทั่วไปคือมัสยิดของอิสลามที่แทรกและแข่งกับโบสถ์วิหารของพุทธ บางแห่งอาจจะถึงกับข่มเสียด้วยซ้ำไป" (วชิษฐ 2551: 64)

เมื่ออ่านข้อความเหล่านี้ ข้าพเจ้าสงสัยว่าการมองเห็นมัสยิดซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวมุสลิมส่งผลต่อการรับรู้ของผู้คนเช่นไรที่เคลื่อนที่พระเอกในนิยายไปยังภูมิภาคศาสตร์ใหม่ ที่ประกอบขึ้นด้วยการปะทะแข่งขันแห่งจินตภาพระหว่างจันทร์เสี้ยวและกลีบบัวได้อย่างไร? (Surin 1988) คงหยิบยกแนวคิดอย่างเช่นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม การผลิตซ้ำทางสังคม การยึดเหนี่ยวประวัติศาสตร์ การครอบงำวัฒนธรรม หรือแนวคิดประเภทนี้อื่นๆ มาช่วยอธิบายว่าการรับรู้ดังกล่าวถูกก่อสร้างรูปร่างอย่างไร แต่ในงานชิ้นนี้ ข้าพเจ้าเสนอข้อถกเถียงว่าปริศนาส่วนหนึ่งอาจถูกคลี่คลายได้ด้วยการพิจารณาหิมโนทัศน์เรื่อง "ศักดิ์สิทธิ์" (the sacred) นั่นเอง

Mircea Eliade อ้างงานเขียนของ Rudolf Otto ที่ใช้ชื่อว่า Das Heilige หรือ The Sacred (1917) ในหน้าแรกๆ ของหนังสือเล่มสำคัญของเขาคือ The Sacred and the Profane เขาชี้ว่าความศักดิ์สิทธิ์ทรงไว้ซึ่งประสบการณ์อันน่าสะพรึงกลัวและไม่ขึ้นต่อเหตุผล ความรู้สึกน่าสะพรึงต่อหน้าความศักดิ์สิทธิ์นี้เองที่แผ่อำนาจเหนืออันล้นพ้นและความกลัวเกรงทางศาสนาต่อหน้าความลึกลับอันน่าอัศจรรย์ ประสบการณ์เหล่านี้เรียกได้ว่าเป็น "ประสบการณ์เหนือธรรมชาติ" (ในลักษณะเกี่ยวกับพระเจ้าหรือเทพเจ้า) และ

ความเห็นเหนือธรรมชาติเช่นนี้ปรากฏภายในฐานะ "ผู้เป็นอื่นโดยสิ้นเชิง" (ganz andere) (Eliade 1959: 9)

Peter Berger ต่อยอดแนวคิดจาก Eliade แล้วสรุปว่า "คุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นที่เกิดเมื่อ (มนุษย์) มี 'ประสบการณ์ทางศาสนา' คือความเป็นอื่น ซึ่งเผยแพร่ในฐานะ totaliter aliter (คือความเป็นอื่นอย่างสิ้นเชิง) เมื่อเทียบกับชีวิตสามัญธรรมดาของมนุษย์ ความเป็นอื่นเช่นนี้เองที่เป็นหัวใจสร้างความพรุนพรึงกลัวเกรงทางศาสนา หวาดหวั่นต่อเทพหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ และ (ยังให้เกิด) การนอบน้อมบูชาสิ่งซึ่งผ่านเลยมิติแห่งความเป็นมนุษย์ทุกด้าน" (Berger 1969: 87) แต่ถ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ "ผู้เป็นอื่นโดยสิ้นเชิง" แล้วสิ่งนี้เผยแพร่ร่างตนอย่างไร?

เพื่อตอบคำถามข้างต้น Eliade เสนอคำ "สภาพปรากฏของสิ่งศักดิ์สิทธิ์" (hierophany) ซึ่งใช้อธิบายลักษณะที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปรากฏภายในรูปวัตถุสามัญ (Eliade 1959:11) การปรากฏภายในนั้นทำให้วัตถุแปรสภาพเป็นอย่างอื่น "ขณะเดียวกันกลับคงสภาพตัวมันเองไว้" ด้วยเหตุนี้ ต้นไม้หรือก้อนหินศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่ได้เป็นที่ขึ้นชมบูชาเพราะเป็นต้นไม้ หรือก้อนหิน แต่ถูกสักการะบูชาในฐานะ "สภาพปรากฏของสิ่งศักดิ์สิทธิ์" เพราะทั้งต้นไม้และก้อนหินกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือ ผู้เป็นอื่นโดยสิ้นเชิง (ganz andere) (Eliade 1959:12) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีคุณลักษณะอันลึกลับและครอบครองพลังอำนาจไพศาลเกินขอบข่ายอำนาจของมนุษย์

กระนั้นก็ดี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็กลับเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ และสถิตในวัตถุ ตลอดจนพื้นที่หรือกาลเวลา เช่นที่รู้จักกันในนาม “สถาน” หรือฤดูแลศศักดิ์สิทธิ์ (Berger 1969: 25)

ข้อถกเถียงของ Berger - รวมถึงของ Eliade ด้วยในบางแง่ - มีปัญหาอย่างน้อยสองประการ

ประการแรกคือคำถามที่ว่า ความพริ้วพริ้วหรือชื่นชมต่อ “ผู้เป็นอื่นโดยสิ้นเชิง” มาจากใคร? ในกรณีนวนิยายไทยที่เอ่ยไว้ข้างต้น การได้เห็นมัสยิดมิได้ทำให้ตัวเอกของเรื่องซึ่งเป็นชาวพุทธรู้สึกพริ้วพริ้ว หรือเข้าใจว่ามัสยิดคือสถานศักดิ์สิทธิ์ ในทางตรงข้ามกลับสร้างความไม่พอใจจนถึงขั้นรังเกียจให้กับตารณ ที่ได้เห็นมัสยิดมากแห่งปรากฏในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้น สภาพเช่นนี้อาจไม่ต่างอะไรกับการปรากฏตัวของมัสยิดในประเทศสวีตเซอร์แลนด์ที่ตราวีรกรรมอนุญาตห้ามมิให้มัสยิดในประเทศนั้นสร้างหอคอยอะซาน (เพื่อเรียกผู้คนมาทำนมาศการวันละ 5 เวลา) เพราะประชาชนสวิสส่วนใหญ่ไม่อยากจะเห็น “หอคอยอะซาน” (minaret)¹⁰ หรือกรณีข้อเสนอให้สร้างศูนย์อิสลาม ณ จุด Ground Zero ในนครนิวยอร์กซึ่งเคยเป็นจุดเกิดเหตุ 9-11 และได้กลายเป็นประเด็นถกเถียงร้อนแรง ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่า ความศักดิ์สิทธิ์ก็ถูกก่อร่างสร้างรูปจากภูมิศาสตร์ที่แวดล้อมสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง เพราะที่สุดแล้ว ภูมิศาสตร์คืออาณาบริเวณอันซับซ้อนซึ่งทรงอิทธิพลยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ Edward Said ได้วิเคราะห์ประสบการณ์ทาง

ประวัติศาสตร์ผ่านการศึกษาพื้นที่ภูมิศาสตร์ และเสนอว่า “... ไม่มีใครเลยที่อยู่นอกหรือพ้นไปจากภูมิศาสตร์ ไม่มีผู้ใดจะเป็นอิสระอย่างแท้จริงจากการต่อสู้เพื่อช่วงชิงภูมิศาสตร์ การต่อสู้เช่นนี้ซับซ้อนน่าสนใจ เพราะมิใช่เป็นการต่อสู้ที่อาศัยทหาร หรือปืนใหญ่ แต่เป็นการต่อสู้ในทางแนวคิดรูปแบบ ภาพลักษณ์ และจินตนาการ” (Said 1993: 6)

ประการที่สอง Berger ใช้คำว่า “ท้องถิ่น” หรือ “สถานที่” (localities) สลับกับคำว่า “พื้นที่” (space) แต่อาจตั้งคำถามได้ว่า “สถานที่” (place) กับ “พื้นที่” (space) เป็นสิ่งเดียวกันหรือไม่ นักวิชาการบางสายเห็นว่าสถานะของ “สถานที่” ถูกกำหนดโดยประสบการณ์ของมนุษย์ และดังนั้นจึงต่างจากพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่าและมักไม่เอื้อต่อการศึกษาดูตรวจสอบในเชิงประสบการณ์ สำหรับนักมานุษยวิทยาบางคน “พื้นที่” กลับสำคัญกว่า “สถานที่” ขณะที่สำหรับคนในท้องถิ่นที่ถูกศึกษา “สถานที่” อาจสำคัญกว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะมานุษยวิทยากระแสหลักพัฒนาจากญาณวิทยาแบบคานท์ (Kantian epistemology) ซึ่งเห็นว่าพื้นที่และเวลา (space and time) เป็นฐานแบ่งประเภทวิธีคิดพื้นฐานที่ดำรงอยู่ก่อนประสบการณ์ใดๆ (a priori) ทั้งยังเป็นเงื่อนไขให้ปรากฏการณ์หนึ่งๆ เกิดขึ้นได้ แต่หากพิจารณาประเด็นนี้จากมุมมองของปรากฏการณ์วิทยากระแสหลัก ประสบการณ์การรับรู้สถานที่อันมีลักษณะรูปธรรมย่อมเกิดก่อนการตระหนักถึงความหมายของพื้นที่ในเชิงนามธรรม ด้วยเหตุนี้

¹⁰ โปรดพิจารณารัฐธรรมนูญสวีตเซอร์แลนด์ มาตรา 72 ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับรัฐ วรรค 3 ระบุชัดเจนว่า “การสร้างหอคอยอะซาน (minaret) เป็นสิ่งต้องห้าม” ซึ่งเป็นผลของการลงประชามติเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2552

ความรู้สึกถึง “พื้นที่” จึงเกี่ยวข้องกับการเห็น ขณะที่ความรู้สึกถึง “สถานที่” อาจขึ้นกับกลิ่น เสียง สัมผัส และรสชาติ (Hung, Stables and Bonnet 2008) พื้นที่คือปรากฏการณ์ทางวาทกรรมซึ่ง “บรรพบุรุษที่ผู้คนให้ความหมายหรือจินตนาการถึงสถานที่ (นั่นคือ พื้นที่)” (Shapiro 1992: 5) นี่อาจเป็นคำอธิบายได้ว่าเหตุใด “ตารณ” ตัวเอกในนวนิยายเรื่อง *พรมแดน* จึงโกรธ (?) เมื่อแลเห็นศาสนสถานของชาวมุสลิมจำนวนมากสร้างบนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อันเป็นตัวแทนแห่งอำนาจรัฐ ซึ่งเขาถูกสอนให้พิทักษ์หวงแหน ขณะเดียวกันสำหรับชาวมุสลิมเมื่อเห็นมัสยิดคือ การเห็นภาพศาสนสถานอันเป็นการมองเห็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประกอบไปด้วยความหมายและอารมณ์ความรู้สึกอันเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับชุมชนจินตนาการทางศาสนาที่ตนสังกัดอยู่ การรื้อโยงความสัมพันธ์เช่นนี้เป็นหน่อเชื้อให้กับปฏิบัติการบางประการทั้งที่เป็นความรุนแรงหรือการไม่ใช้ความรุนแรงในแง่นี้การใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานจึงกลายเป็นเมล็ดพันธุ์แห่งความโกรธทางศีลธรรม (moral rage) ที่เพิ่มเชื้อไฟแก่ความรุนแรงระลอกต่อไป

อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงระหว่างความรุนแรงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจมิได้ลงตัว (problematic) เช่นที่กล่าวถึงทั้งหมด เพราะบางกรณีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อาจจำกัดขอบเขตความรุนแรงก็ได้ เช่นที่ Rene Girard อภิปรายไว้ใน *Violence and the Sacred* เขาเห็นว่าเหยื่อในพิธีบูชายัญดำรงสถานะอันศักดิ์สิทธิ์เพราะเขาหรือเธอเป็นศูนย์รวมแห่งความเดือดดาลจากทุกสารทิศ ความเดือดดาลที่เข้มข้นถึงขั้นที่เมื่อเหยื่อเสียชีวิต ความปรารถนาสังหารเหยื่อที่ทุกคนรู้สึกในตอนแรกก็ลดน้อยลง หรือกระทั่งมลายหายไป ผู้ผ่านพิธีกรรมกลับรู้สึกถึงความสงบและแม้เห็นว่าเหยื่อที่ถูกสังเวยใน

พิธีกรรมเป็นต้นกำเนิดแห่งวิกฤต แต่ขณะเดียวกันก็เป็นผู้สร้างปาฏิหาริย์นำสันติภาพมาสู่ตนและชุมชน ในแง่นี้เหยื่อบูชายัญอยู่ในสถานะศักดิ์สิทธิ์ก็เพราะเธอหรือเขาคือครอบครองพลังพิเศษที่ใช้คลี่คลายวิกฤต และกฤษฎาสันติภาพ (Girard 1979) เป็นไปได้ว่า นี่คือน่าจะอันคลุมเครือของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งอาจทั้งจำกัดหรือขีดชูขยายขอบเขตความรุนแรงก็ได้

เหตุรุนแรงต่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้นทั่วโลกดังที่อภิปรายมาข้างต้นก็เพราะความไม่แน่นอนเมื่อเส้นแบ่งทางวัฒนธรรมพยายามแยกพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ออกจากพื้นที่สามัญ (profane) ยิ่งกว่านั้น เมื่อศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ถูกโจมตี เป็นความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่นั่นเองที่ผลิตพลังทางวัฒนธรรมสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งบางครั้งก็ปรากฏขึ้นในรูป “ความโกรธทางศีลธรรม” (moral outrage) ให้แก่กลุ่มผู้คนนั้น เพราะเงื่อนไขที่สัมพันธ์กันซับซ้อนเช่นนี้เองที่อาจช่วยให้เข้าใจได้ว่าเหตุใดเมื่อศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ไม่ว่าจะเป็นของชาวมุสลิม ชาวคริสต์ หรือพุทธศาสนิกชนตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ความโกรธทางศีลธรรมในหมู่ศาสนิกก็ปรากฏ และบางครั้งในหลายสถานการณ์จึงกลายเป็นการโต้ตอบด้วยความรุนแรง เหตุผลหนึ่งว่าการโจมตีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นปฏิบัติการอันตรายซึ่งอาจสาปส่งให้ความขัดแย้งนองเลือดยิ่งขึ้น คือ พื้นที่เหล่านี้บรรจุความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนา และดังนั้นจึงปรากฏต่อสายตาผู้คนในฐานะพื้นที่ทางนามธรรม ผู้คนในที่นี้มีใช้ปัจเจกบุคคลแต่เป็นชุมชนที่ยึดโยงอัตลักษณ์ตนเข้ากับพื้นที่ (ชัยวัฒน์ 2554) เมื่อชุมชนแห่งศรัทธาเผชิญกับความรุนแรงโดยเฉพาะเมื่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของพวกเขาถูกโจมตี ความโกรธก็ไหม

กระพือ ดังที่เกิดในกรณีภาคใต้ของไทย หรือกรณี “ตัวอย่างเข้มข้น” ที่นำเสนอข้างต้น และความโกรธลักษณะนี้นำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานของฝ่ายตรงข้ามเพื่อเป็นการตอบโต้การผลิตซ้ำความรุนแรงเช่นนี้ยิ่งทำให้ความขัดแย้งมีลักษณะถึงตายร้ายกาจยิ่งขึ้น และดังนั้นจึงยากต่อการแก้ไข

แต่เหตุใดความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จึงยากต่อการแก้ไข โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับความขัดแย้งเกี่ยวเขตแดนประเภทอื่นๆ? Ron Hassner ตั้งคำถามทำนองนี้ใน War on Sacred Ground (2009) และเสนอข้อถกเถียงว่าความขัดแย้งทางศาสนา มักยึดเยื้ออยู่แล้ว โดยเฉพาะเมื่อความขัดแย้งนั้นเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คู่ขัดแย้งต่อสู้ขัดกันอยู่ ที่เป็นเช่นนี้เป็นผลจากธรรมชาติของความศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง กล่าวคือเมื่อพื้นที่หนึ่งๆ มีสถานะศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่นั้นจะไม้อาจตัดแบ่งให้คู่ขัดแย้งฝ่ายต่างๆ ได้ ฉะนั้นหนทางคลี่คลายความขัดแย้งจึง (เกือบ) เป็นไปไม่ได้ เมื่อคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพยายามครอบครองหรือควบคุมพื้นที่นั้นไว้เพียงฝ่ายเดียว Hassner อธิบายต่อว่า มีปัจจัยอย่างน้อยสี่ประการ ซึ่งผลักดันให้กลุ่มศาสนาต่างๆ ขัดแย้ง และต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ การออกกฎเพื่อควบคุมการเข้าถึงพื้นที่, การแข่งขันขนานนามสถานที่, การปลุกเรดมให้ฝ่ายตรงข้ามโกรธแค้น และการมุ่งเป้าหมายไปที่ศาสนิกแต่ละฝ่าย ด้วยเหตุนี้ กลุ่มศาสนาต่างๆ จึงมุ่งให้ความสำคัญกับการพยายามออกกฎเพื่อควบคุมการเข้าถึง ตลอดจนตราระเบียบเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาเป็นที่สุด (Hassner 2010: 147) อาจ

เพราะว่าการควบคุมพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะนี้ คล้ายคลึงกับที่ฝ่ายอาณาจักรมุ่งสถาปนาอำนาจอธิปไตยเหนือแผ่นดินของชาติ

เมื่อคิดต่อจากสิ่งที่ Hassner เสนอไว้ ข้าพเจ้าเห็นว่าสถานะศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ถูกสถาปนาโดยเสาทางการเมือง 4 เสา คือ อำนาจอธิปไตย ความชอบธรรม ความหมาย และสำนึกความเป็นชุมชน ฉะนั้นการโจมตีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จึงเท่ากับความพยายามล้มล้างรากฐานสี่ประการนี้ ซึ่งหล่อหลอมกำหนดอัตลักษณ์และศรัทธาของชุมชนอันตกเป็นเป้าของความรุนแรง (Hassner 2010: 147-148) แต่ที่สำคัญคือในบรรดาเสาทางการเมืองทั้งสี่ ความชอบธรรมถูกทำลายกัดกร่อนได้ ส่วนความหมายก็ได้หลายหลาก แต่สิ่งที่เป็นเนื้อเดียว แบ่งแยกได้ยาก (indivisibility) คืออำนาจอธิปไตย และสำนึกแห่งความเป็นชุมชนเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ Hassner จึงเสนอข้อถกเถียงว่าความพยายามแบ่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้กลุ่มศาสนาต่างๆ ครอบครอง มักประสบความล้มเหลว ข้อยกเว้นเดียวคือ การแบ่งพื้นที่ความเชื่อในท้องถิ่นที่อยู่ตรงชายขอบของภูมิภาคทางศาสนาและดังนั้นจึงไม่มีบทบาทต่อความขัดแย้งที่ฝ่ายต่างๆ เผชิญอยู่มากนัก

แต่หากเป็นเช่นนั้นจริง คำถามคือเหตุใดหลุมศพอับราฮัมในเมืองเฮบรอนจึงกลายเป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมและชาวยิว ขณะที่หลุมศพของนักบุญจอห์นเดอะแบปติสต์กลับมิได้สร้างความขัดแย้งระหว่างชุมชนมุสลิมและคริสต์ ขณะเดียวกันชาวยิวและคริสตชนก็ได้ขัดแย้งกันเรื่องที่ฝังศพของอดัม ทั้งที่บุคคลในพระคัมภีร์เหล่านี้เป็นที่เคารพศรัทธาพอๆ กันใน

ศาสนาที่มีสายสกุลแห่งศรัทธาตามคำสอนของ อับราฮัมเช่นเดียวกัน คำตอบแนวทางหนึ่งคือ ความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมและยิวเกิดขึ้นในอดีต เพราะทั้งสองฝ่ายล้วนเชื่อเช่นเดียวกันว่า หลุมฝังศพของอับราฮัมอยู่ในเมืองเฮบรอน แต่ในกรณีนักบุญจอห์น เดอะแบปติสต์ ชาวมุสลิมเชื่อว่าหลุมศพของท่านอยู่ที่เมืองดามัสกัส ขณะที่ชาวคริสต์เห็นว่าอยู่ที่เมืองเอเฟซัส ประเทศตุรกี หรือชาวคริสต์เชื่อว่ากระดูกของอดัมมนุษย์คนแรก อยู่ที่ Church of the Holy Sepulcher ขณะที่ชาวยิวเข้าใจว่าสุสานอดัมอยู่ที่เมืองเฮบรอน (Hassner 2010:153) ด้วยเหตุนี้ Hassner จึงเสนอว่าหนทางคลี่คลายความขัดแย้งอันเกี่ยวพันกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ มีใช้การจัดการความตึงเครียดระหว่างกลุ่มศาสนาต่างๆ หากแต่คือแยกกลุ่มเหล่านี้ออกจากกัน

Hassner สรุปว่า “ยิ่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีความสำคัญมากเท่าใด พื้นที่นั้นย่อมมีหน้าที่ทางศาสนาที่สำคัญมากขึ้นเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้ยิ่งเอื้อต่อความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ และเพิ่มโอกาสที่จะยังให้ความรุนแรงขยายตัวยิ่งขึ้น” ... “ความขัดแย้งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ ส่วนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ(ระหว่างศาสนิกต่างกลุ่มกัน)ก็เป็นไปได้แต่กับกรณีที่ไม่มีความหมายอะไรนัก” (Hassner 2010: 149) แต่ปัญหาอยู่ที่หากยอมรับข้อสรุปแบบ “ไร้ความหวัง” ของ Hassner จะหมายความว่าหรือไม่ว่า โลกมาถึงจุดอับจนที่ไร้ทางออกจากปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์

บทสรุป: กำหนดขอบเขตความรุนแรงด้วยความศักดิ์สิทธิ์

ชาวมุสลิมและชาวยิวมิได้ขัดแย้งกันเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่ง นั่นคือหลุมศพของโมเสส เพราะชาวมุสลิมเชื่อว่าหลุมศพของโมเสสหรืออนบี (ศาสดา) มูซาอยู่ในทะเลทรายจูดีย์ ส่วนชาวยิวเห็นว่าหลุมศพอยู่ใกล้ภูเขาเนโบ ทางตะวันออกของประเทศจอร์แดน ข้อเสนอของ Hassner ที่ให้แยกพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ออกจากกลุ่มศาสนาจะเป็นไปได้ก็เฉพาะกรณีที่ความขัดแย้งนั้นเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์โดยตรง และคู่กรณีคือผู้ที่สักการะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เดียวกัน ทว่าความขัดแย้งประเภทที่นำเสนอในรายงานชิ้นนี้ ต่างจากความขัดแย้งแบบที่ Hassner อ้างถึง สาเหตุของความขัดแย้งเชิงศาสนา-ชาติพันธุ์เหล่านี้ซับซ้อน และโดยมากพัฒนาจากบริบทความขัดแย้งท้องถิ่น ซึ่งยิ่งทำให้กลุ่มต่างๆ แบ่งฝักฝ่ายลึกซึ้งขึ้น ลักษณะเช่นนี้เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงต่อ “ผู้อื่นโดยสิ้นเชิง” แม้อาจชี้ได้ว่าความขัดแย้งอันเกี่ยวพันกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีอาจหลีกเลี่ยงและบรรเทาลดทอนได้ยากยิ่ง แต่ก็มีได้หมายความว่าไม่มีหนทางควบคุมยับยั้งความขัดแย้งประเภทนี้ เพื่อป้องกันมิให้ความรุนแรงขยายตัวได้

เนื่องจากข้าพเจ้าเสนอว่าความขัดแย้งมีลักษณะถึงตายจะรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อศาสนสถานและศาสนบุคคลตกเป็นเป้าความรุนแรง ดังนั้นปัญหาสำคัญคือ การหาทางป้องกันมิให้ความรุนแรงสาปส่งศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ให้ตกอยู่ในความแปดเปื้อนที่แทบจะไร้ทางออก การแยกพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นที่ Hassner เสนอแนะ ไม่สอดคล้อง

กับสภาพความรุนแรงในภาคใต้ของไทย หรือการทำร้ายพระชาววิเวกศาสนายูดาห์ที่สถานีรถไฟใต้ดินในนครนิวยอร์กหรือหลายกรณีที่น่ามาพิจารณาในงานชิ้นนี้ การพยายามกันศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์และศาสนบุคคลให้อยู่นอกขอบเขตความรุนแรงอาจดูมีเหตุมีผล แต่จะทำเช่นนี้ได้จริงหรือ?

อาจลองใคร่ครวญคำสอนจากพระคัมภีร์ไบเบิลในเรื่องของโมเสสเป็นแนวทางในเรื่องนี้ได้

เมื่อศาสดาโมเสสเดินทางถึงสุดปลายทะเลทราย จนถึงเมืองไฮเร็บ ในเทือกเขาสีนาเย ท่านเห็นพุ่มไม้ซึ่งมีไฟลุกโชนอยู่ โมเสสมองดู เห็นพุ่มไม้ที่ลุกเป็นไฟนั้นมิได้ไหม้ไหม้ไปจึงว่า “ ข้าจะแวะเข้าไปดูสิ่งแปลกประหลาดนี้ว่าเหตุไฉนพุ่มไม้จึงไม่ไหม้” ครั้นพระเจ้าทอดพระเนตรเห็นเขาเดินเข้ามาดู จึงตรัสออกจากพุ่มไม้นั้นว่า ‘โมเสสโมเสสเอ๋ย’ โมเสสทูลตอบว่า ‘ข้าพระองค์อยู่ที่นี้’ พระองค์จึงตรัสว่า ‘อย่าเข้ามาใกล้ที่นี่ ถอดรองเท้าของเจ้าออกเสีย เพราะว่าที่ซึ่งเจ้ายืนอยู่นี้เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์’ ” (พระคัมภีร์ไบเบิล, อพยพ: 3-5)

เรื่องเล่านี้มักใช้เป็นคำสอนว่ามนุษย์ควรรู้สึกเช่นไรเมื่ออยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระเป็นเจ้า ในทางหนึ่งเรื่องนี้เล่าถึงระเบียบแบบแผนในปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และพระเป็นเจ้า เช่นการระบุดัตตน (พระเป็นเจ้าขานนามโมเสส), ระเบียบแห่งอันเหมาะสม (“อย่าเข้ามาใกล้ที่นี่”) และกฎการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง เพื่อรักษาความสะอาด/ศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ (?) (“ถอดรองเท้าของเจ้าออกเสีย”) โมเสสถูกเรียกไปยังพุ่มไม้ที่ลุกเป็นไฟด้วยเพราะเห็น “ภาพอันประหลาด” และจากนั้นพระเจ้าได้ขานนามเขา กระนั้นเขาถูกปรามไม่ให้เข้าไปใกล้เกินไป และเขาต้องถอดรองเท้า ปฏิบัติการทางวาทกรรมดังกล่าวอาจถือเป็นการจัดระเบียบในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สิ่งที่น่าสนใจคือข้อถกเถียงของ Peter Berger ว่า ที่ตรงข้ามกับความศักดิ์สิทธิ์ไม่ใช่ความสามัญ (profane) หากคือความโกลาหล (chaos) เขาเขียนว่า “เอกภพแห่งความศักดิ์สิทธิ์เกิดมาจากความโกลาหลและดำรงอยู่เพื่อปะทะความโกลาหลนั้นที่กลายเป็นสิ่งตรงข้ามสุดขั้วจากความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นปรปักษ์ระหว่างเอกภพและความโกลาหลสะท้อนให้เห็นในตำนานแห่งจักรวาลปฐมปรมาณหลาย เอกภพแห่งความศักดิ์สิทธิ์ทั้งข้ามพ้นมนุษย์และกำหนดตัวมนุษย์ให้อยู่ในการจัดระเบียบแห่งความเป็นจริง และดังนั้นจึงกลายเป็นเกราะสูงสุดที่จะป้องกันมนุษย์ให้พ้นภัยแห่งความผิดปกติทั้งหมด (anomy) การอยู่ในความสัมพันธ์อัน “ถูกต้อง” กับเอกภพศักดิ์สิทธิ์คือการป้องกันให้พ้นพ้นร้ายจากภัยความโกลาหลที่คอยตามหลอกลอน ถ้า(มนุษย์)ล้มเหลวที่จะอยู่ในความสัมพันธ์ที่ “ถูกต้อง” เช่นนั้น ก็จะถูกทอดทิ้งหลงอยู่ที่ขอบเหวลึกกล้าแห่งการไร้ความหมาย (Berger 1969: 26)

หากการหาหนทางยับยั้งกำหนดขอบเขตความรุนแรง - การป้องกันมิให้ความขัดแย้งเคลื่อนสู่หลุมลึกแห่งความรุนแรง - เป็นเรื่องสำคัญ คำถามสำคัญอีกประการหนึ่งคือ แล้วจะทำอย่างไร? กาลครั้งหนึ่ง การใช้ความรุนแรงต่อผู้บริสุทธิ์ คนป่วย สตรี เด็ก และศาสนบุคคลหรือศาสนสถานเป็นสิ่งต้องห้ามในสงครามระหว่างคู่กรณีซึ่งมีศรัทธาต่างกัน ต่อมาเมื่ออาวุธทำลายล้างได้ถูกคิดค้น คู่สงครามเล็กเคารพกฎแนวทางปฏิบัตินี้ เส้นแบ่งระหว่างความป่าเถื่อนและความมีอารยะลบละเลือน ภายหลังมหาสงครามเมื่อศตวรรษที่แล้ว มีความพยายามป้องกันผู้บริสุทธิ์มิให้ตกเป็นเหยื่อสงครามทำลายล้าง พื้นที่อย่างโรงเรียนอนุบาล และโรงพยาบาล ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่นอกวงความรุนแรงในสงครามและการสู้รบ แต่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ยังคงเป็นพื้นที่ที่มีการใช้

ความรุนแรงอยู่ ลักษณะเช่นนี้ต้องสิ้นสุด ครั้งหนึ่ง
ชื่อเรียกห้องทำงานนี้เคยปรากฏในข้อเสนอของ
กลุ่มองค์กรเอกชนนานาชาติ JUST โดยเฉพาะ
จากประธานกลุ่มคือ Chandra Muzaffar เป็นไป
ได้ว่าข้อเสนอเมื่อปี 2547 อาจล้ำหน้ากว่าสถานะ-
การณ์ช่วงนั้น (Muzaffar 2012-forthcoming) แต่
เมื่อการใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสน
บุคคลกลายเป็นแนวโน้มความรุนแรงสำคัญระดับ
โลก ณ ห้วงปลายทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่
21 ดังที่นำเสนอในรายงานวิจัยนี้ เวลานี้อาจเป็น
จังหวะเหมาะต่อการทดลองจินตนาการใหม่ถึงโลก

ที่ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ศาสนาถูกลดทอน
ยับยั้งด้วยการเคลื่อนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ออกให้พ้นจาก
คำสาปแห่งความรุนแรง

เพื่อสานงานสันติภาพนี้ อาจเริ่มจากการ
จินตนาการถึงความร่วมมือในกลุ่ม ภูมิภาค หรือ
ระดับโลก เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดวาง
ให้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่นอกคำสาปแห่งความรุนแรง
แต่ปฏิบัติการนี้เป็นไปได้ต่อเมื่อผู้ที่ใส่ใจสานต่อ
โครงการของโลกชิ้นนี้ยอมให้ตนต้องมนตราจาก
ความงามแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เผยแพร่ให้ประจักษ์
ผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมของมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

หนังสือพิมพ์

- กรุงเทพธุรกิจ, 12 มิถุนายน 2552.
มติชน, 12 มิถุนายน 2552.
มติชนออนไลน์, 15 มิถุนายน 2552.
Bangkok Post, June 13, 2009.
Bangkok Post, January 6, 2011-บทบรรณาธิการ.
Bangkok Post, April 16, 2011.
Bangkok Post, May 10, 2011.
Bangkok Post, May 17, 2011.
The Economist, May 14, 2011.
The Jakarta Post, April 21, 2011.
The Jakarta Post, April 29, 2011.

บทความและหนังสือภาษาไทย

- คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). “ยุทธศาสตร์จัดการความ
รุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2554-2547,” *TRF Forum*, ปีที่ 2, ฉบับที่ 6 (เดือนเมษายน-
มิถุนายน 2554).
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2551). ความรุนแรงและการจัดการ “ความจริง”: ปัดตานีในรอบกึ่งศตวรรษ
(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์).
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2554). “มัสยิด ‘แดง’: ทอนความรุนแรงต่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในสังคมมนุษย์,”
รู้ไปชาติ: วารสารวิชาการด้านเอเชียศึกษา ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-ธันวาคม), หน้า 14-34.
- รัตติยา สาและ (2551). “ปฏิสัมพันธ์ใหม่: ชาวพุทธ-มุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้,” ในชัยวัฒน์
สถาอานันท์ (บรรณาธิการ) แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้
(กรุงเทพฯ: มติชน): 342-404.
- วชิษฐ เดชกุญชร (2551). พรหมแดน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน).

ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรี. “สรุปหกปีไฟใต้: พลวัตการก่อความไม่สงบกับการสร้างจิตกรรมของการก่อความรุนแรง,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (8 มีนาคม 2553), ค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2553, <http://www.deepsouthwatch.org/node/728>.

บทความและหนังสือภาษาอังกฤษ

- Askew, Mark (2010). “Insurgency and the Market for Violence in Southern Thailand: ‘Neither War nor Peace’,” *Asian Survey* Vol.50 No.6: 1107-1134.
- Berger, Peter L.(1969). *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion* (New York: Anchor Books).
- Chaiwat Satha-Anand (2004).“Facing the Demon Within: Fighting Violence in Southern Thailand with Peace Cultures,” *Bangkok Post*, January 30.
- Chaiwat Satha-Anand (2006). “Fostering “Authoritarian Democracy” with Violence: The Effect of Violent Solutions to Southern Violence in Thailand” in Vedi Hadiz (ed.) *Empire and Neo-Liberalism in Asia* (London and New York: Routledge): 169-187.
- Eliade, Mircea (1959). *The Sacred & the Profane: The Nature of Religion* Willard R.Trask (trans.) (San Diego, New York, London: Harcourt Brace Javanovich).
- Girard, Rene (1979). *Violence and the Sacred*, Patrick Gregory (Trans.) (Baltimore: Johns Hopkins University Press).
- Hassner, Ron. (2009). *War on Sacred Grounds* (Ithaca: Cornell University Press).
- Hassner, Ron E. (2010). “The Pessimist’s Guide to Religious Coexistence,” in Marshall J.Breger, Yitzhak Reiter, and Leonard Hammer (eds.) *Holy Places in the Israeli-Palestinian Conflict: Confrontation and co-existence* (London and New York: Routledge):145-157.
- Hung, Ruyu, Andrew Stables and Michael Bonnett (2008). *Lost in Space? Located in Place: Geo-phenomenological Exploration and School*. A paper presented at the Philosophy of Education Society of Great Britain, Annual Conference Programme, March.
- Jerryson, Michael (2009). “Appropriating a space for violence: State Buddhism in southern Thailand”, *Journal of Southeast Asian Studies* Vol.40 No.1: 33-57.
- McCargo, Duncan (2008). *Tearing Apart the Land* (Ithaca: Cornell University Press).
- Muzaffar, Chandra (2012-forthcoming).”A Campaign to Protect Places of Worship” *Peace & Policy*. Vol.17.
- Said, Edward (1993). *Culture and Imperialism* (London: Vintage).
- Sawatsky, Jarem (2007). “Rethinking Restorative Justice: When the Geographies of Crime and of Healing Justice Matter,” *Peace Research* Vol.39 No.1-2 : 75-93.
- Shapiro, Michael J. (1992). *Reading the Postmodern Polity: Political Theory as Textual Practice* (Minneapolis and Oxford: University of Minnesota Press).
- Surin Pitsuwan (1988). “The Lotus and the Crescent: Clashes of Religious Symbolism in Southern Thailand,” K.M.de Silva et al., (eds.) *Ethnic Conflict in Buddhist Societies: Sri Lanka, Thailand, Burma* (London: Pinter):187-201.

ภาคผนวก ก: การใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคล, 2552

วันเกิดเหตุ	ประเภทที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมายโจมตี	วิธีจับ/เหตุอันนำไปสู่การเสียชีวิต	สถานที่ซึ่งเป็เป้าหมายโจมตี	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
3 มกราคม 2552	อิรัก (กรุงแบกแดด)	มีระเบิดพลีชีพหญิง	ชาวมุสลิมในมัสยิดชีอะห์	ระเบิดพลีชีพ	ใกล้มัสยิดชีอะห์ที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองแบกแดดที่ชื่อว่า อิมามมะฮาดิ อัลกาดีม	35 คน	65 คน
4 มกราคม 2552	เม็กซิโก (กรุงกัวฮูมาลันซ)	กลุ่มลัทธิเมฆาฯ	ผู้ประท้วงนอกโบสถ์ยิว	ทำลายทรัพย์สินและทำร้ายร่างกาย	วัดยิวในกรุงกัวฮูมาลันซ	0	10 คน
8 มกราคม 2552	มาเลเซีย	ชายชวามาเลเซียสองคน	โบสถ์คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์	วางเพลิง	โบสถ์คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์	0	0
11 มกราคม 2552	ฝรั่งเศส (กรุงปารีส)	N/A	สุเหร่ายิว	ระเบิดเพลิงสองลูก	สุเหร่ายิว	0	0
13 มกราคม 2552	อินโดนีเซีย (ชวาตะวันออก)	กลุ่มอิสลามสุดโต่งเจมาห์ อิสลามียะห์	สุเหร่ายิวในสุเหร่ายะในชวาตะวันออก	ทำลายทรัพย์สิน	สุเหร่ายิวในสุเหร่ายะในชวาตะวันออก	0	0
31 มกราคม 2552	เวเนซุเอลา	กลุ่มต่อต้านชววยิว (จากช็อกกล่าวหา)	สุเหร่ายิวในคาราคัส	ยึดสถานที่และทำลายทรัพย์สิน	สุเหร่ายิวในคาราคัส	0	0
6 กุมภาพันธ์ 2552	ปากีสถาน	ไม่มีข้อมูล	มัสยิดชีอะห์ และชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	วางระเบิด	ฆบอนผู้ไว้อาลัยในงานศพ	30 คน	อย่างน้อย 50 คน
13 กุมภาพันธ์ 2552	อิรัก (เมืองคาร์บาลา)	กลุ่มติดอาวุธซุนหนี่	พิธีกรรมทางศาสนาของชาชีอะห์ (Aabain) และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	ระเบิดพลีชีพ	สถานที่ประกอบพิธีกรรม	30 คน	ไม่มีข้อมูล
20 กุมภาพันธ์ 2552	ปากีสถาน (เมืองเดราอิสมาอิล ข่าน ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ)	ไม่มีข้อมูล	ผู้เข้าร่วมพิธีศพของเซมาน ผู้นำศาสนาซึ่งถูกยิงเสียชีวิตก่อนหน้านี้	ระเบิดพลีชีพ	ฆบอนที่พิธีศพของเซมาน	อย่างน้อย 30 คน	60 คน
1 มีนาคม 2552	อัฟกานิสถาน (เขตลปินโบลัดชายนแดนปากีสถาน)	กลุ่มตอลิบาน (ตามช็อกกล่าวหา)	อิหม่าม	ยิง	ไม่มีข้อมูล	1 คน	0
27 มีนาคม 2552	ปากีสถาน (เมืองจัมมูด)	ไม่มีข้อมูล	มัสยิดแห่งหนึ่ง และผู้ปฏิบัติกิจในมัสยิด	ระเบิดพลีชีพ	มัสยิดแห่งหนึ่งใกล้กับจุดตรวจ	70 คน	120 คน
24 เมษายน 2552	อิรัก (เมืองคางิมายา)	ไม่มีข้อมูล	ชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	ระเบิดพลีชีพ	แท่นบูชาอิหม่าม Mousa al-Kadhimi บริเวณ Kadhimiya ในวันละหมาดวันศุกร์	60 คน	125 คน

พื้นที่สีแดงแสดงถึงพื้นที่ที่มีความขัดแย้งต้องคำสาป: แนวโน้มของโลก

วันเกิดเหตุ	ประเภทที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมาย	วิธีการ/เหตุอันน่าไปสู่การเสียชีวิต	สถานที่ซึ่งเป็นเป้าหมาย	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
26 เมษายน 2552	สหรัฐอเมริกา (มลรัฐนิวเจอร์ซีย์)	ชาวอเมริกันเชื้อสายอาหรับ	สุพรรณิวายในเมืองริเวอร์เดล มลรัฐนิวเจอร์ซีย์	ระเบิดประตึ้นในรถไฟใต้ดินและพบเหตุการณ์ทำลายทรัพย์สินอื่น ๆ	สุพรรณิวายในเมืองริเวอร์เดล มลรัฐนิวเจอร์ซีย์	0	0
3 พฤษภาคม 2552	ปากีสถาน (กรุงอิสลามาบาด)	ไม่มีชื่อ	ชาวมุสลิมในกายซียอร์	ระเบิดพลีชีพ	มัลลียัตซีฮอร์	22 คน	50 คน
8 พฤษภาคม 2552	เนปาล (กรุงกาฐมาณฑุ)	ผู้ประท้วงเสื้อสีส้ม	นักบวชชาวอินเดียที่เพิ่งได้รับกรรมแต่งตั้งใหม่สองรูป	การทำร้ายร่างกายเล็กน้อย	วัดอินดูปฏินาถ	0	2 คน
23 พฤษภาคม 2552	เนปาล	กลุ่มขวาจัดและกลุ่มติดอาวุธนอกกฎหมายชื่อว่าแนวร่วมเพื่อปลดแอกคัม	โบสถ์และมัสยิดในเนปาล	ระเบิดมือและอุปกรณ์ระเบิด	มัลลียัต 2 แห่ง และโบสถ์ 1 หลัง	ชาวมุสลิม 2 คน หญิงชาวคริสต์ 3 คน	ไม่มีชื่อ
24-25 พฤษภาคม 2552	อินเดีย (กรุงนิวเดลี) และอินเดีย (รัฐคุชราต)	ศาสนิกจากวัดซิกข์แห่งหนึ่งซึ่งมี "วัดคู่แฝด" กับวัดอีกแห่งในนิวเดลี	ภูคาสนาทิกข์ จากอินเดียชื่อว่า Sant Rama Nand	แทงและยิง	วัดซิกข์แห่งหนึ่งในกรุงนิวเดลี	1 คน	17 คน รวมถึงผู้ซิกข์คนชื่อ Niranjan Dass
5 มิถุนายน 2552	ปากีสถาน (หุบเขาคอชทางตะวันตกเฉียงเหนือของปากีสถาน)	ไม่มีชื่อ	มัลลียัตแห่งหนึ่งและผู้ปฏิบัติกิจในมัลลียัต	ระเบิด	มัลลียัตแห่งหนึ่ง	30-40 คน	ไม่มีชื่อ
8 มิถุนายน 2552	ประเทศไทย (จังหวัดนราธิวาส)	กองกำลังป้องกันตนเองในหมู่บ้านแห่งหนึ่งจังหวัดนราธิวาส	มัลลียัตอัล-ฟุรอกันและผู้ปฏิบัติกิจในมัลลียัต	กราดยิง	มัลลียัตในอำเภอเจาะไอร้อง	10 คน	12 คน
12 มิถุนายน 2552	ปากีสถาน (เมืองลาฮอร์และเมืองนาวชราทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ)	กลุ่มตาลีบัน (จากช็อกลาห)	อิหม่ามสายกลางชื่อว่า Sarfraz Naeem	ระเบิดพลีชีพ	มัลลียัตในเมืองลาฮอร์	21 คน	ไม่มีชื่อ
12 มิถุนายน 2552	ประเทศไทย (จังหวัดยะลา)	ผู้ก่อการควมมาเลเซียมุสลิม (ตามช็อกลาห)	พระภิกษุ	ยิง	บนถนนขณะกำลังจับปืนพบาต	1 คน	1 คน
22 มิถุนายน 2552	ประเทศไทย (จังหวัดนราธิวาส)	ผู้ก่อการควมมาเลเซียมุสลิม (ตามช็อกลาห)	วัดพุทธแห่งหนึ่ง	กราดยิง	วัดพุทธแห่งหนึ่ง	0	8 คน
20 มิถุนายน 2552	เวียดนาม (เขตปกครองของบิซอวีนห์ ห่างจากกรุงฮานอยไป 334 กิโลเมตร)	เจ้าหน้าที่ตำรวจและกองกำลังพลเรือน	บาทหลวงและโบสถ์คริสต์	ทำร้ายร่างกาย (ทุบตี, เตะ และเป็นสลับ)	โบสถ์ต้นเตาในเขตปกครองของบิซอวีนห์	0	ประมาณจำนวนร้อย
26-27 กรกฎาคม 2552	ไนจีเรีย (เมืองมายดีกรี)	ตำรวจและกองกำลังไนจีเรีย	นิภายในศาสนาอิสลามหนึ่งชื่อว่า Al-Sunna wal Jamma ah	กองกำลังไนจีเรียยิงกลุ่ม	ในเขตเมืองของมายดีกรี	ประมาณ 100 คน	ไม่มีชื่อ

วันเกิดเหตุ	ประเภทที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมายโจมตี	วิธีโจมตี/เหตุอันนำไปสู่การเสียชีวิต	สถานที่ซึ่งปีนเข้าโจมตี	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
30 กรกฎาคม 2552	ไนจีเรีย (เมืองมายด์กรี)	เจ้าหน้าที่ตำรวจไนจีเรีย	ผู้นำศาสนาอิสลามนิกาย Boko Haram ชื่อว่า Mohammed Yusuf	ยิง	ที่ทำการรักษาในเมือง กัมโบงาซา ซึ่งเป็นเมืองชายแดนระหว่างประเทศชาดและไนจีเรีย	1 คน	0
31 กรกฎาคม 2552	อิรัก (กรุงแบกแดด)	อิรัก (กรุงแบกแดด)	ชาวมุสลิมชีอะห์และมัธยิดชีอะห์	เหตุระเบิดประสาน 6 ครั้ง	มัธยิดชีอะห์	29 คน	ประมาณ 136 คน
1 สิงหาคม 2552	ปากีสถาน (จังหวัดปัญจาบ)	มือบชามุสลิม จำนวน 20,000 คน	ชาวบ้านคริสตที่ถูกหว่านเมล็ดมีร์อิลาฮูฮาน	เผาทำลายทรัพย์สินและเผาคนทั้งเป็น	ชาวบ้านในเมืองกัจรา จังหวัดปัญจาบ	7 คน	20 คน
6 สิงหาคม 2552	อิรัก (เมือง Mosul)	ไม่มีข้อมูล	ชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	ระเบิดพลีชีพ	ใกล้มัธยิดและสุสาน	30 คน	100 คน
7 สิงหาคม 2552	ไนจีเรีย (ตอนเหนือของรัฐบอร์โน)	กลุ่มอิสลามสุดโต่ง Boko Haram	ชุมชนชาวคริสต์ รัฐบอร์โน ทางตอนเหนือของไนจีเรีย	เผาทำลาย, ลักพาตัว และยิง	บสถ์หลายหลังในชุมชนชาวคริสต์ รัฐบอร์โน ทางตอนเหนือของไนจีเรีย	12 คน (ในจำนวนนี้ ตามคนเป็นบาทหลวง)	ไม่มีข้อมูล
12 สิงหาคม 2552	โซมาเลีย (ตะวันตก)	มือปืนอำพรางหน้า	มัธยิดแห่งหนึ่งและอิหม่ามหลายคน	กราดยิง	มัธยิดดาวฟีก	อิหม่าม 5 คน	2 คน
15 สิงหาคม 2552	อินเดีย (เมืองดาร์นาตตะ)	กลุ่มรีรามเตนา และกลุ่มเยาวชนฝ่ายขวาวิเศษฮินดู ปากีสถาน	บาทหลวงและคริสตศาสนิกจาก Global Council of Indian Christians (GCIC) ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองบังгалอร์	การบุกยิง คนชั่ง และทำร้ายร่างกาย	ศูนย์ประชุมของกลุ่ม	0	1 คน
4 กันยายน 2552	เนปาล (กรุงกาฐมาณฑุ)	อดีตผู้ก่อการสังหารหมู่ (ตามข้อกล่าวหา)	นักบวชชาวอินเดีย 2 คน	ดูหมิ่นและทำร้ายร่างกาย	วัดปฐูปฐา	0	2 คน
7 กันยายน 2552	สหราชอาณาจักร (กรุงลอนดอน)	วัยรุ่นชาย	ชายสูงอายุชาวมุสลิม	ทุบตี	นอกมัธยิดแห่งหนึ่งในกรุงลอนดอนหลังจากละหมาด	1 คน	0
11 กันยายน 2552	อิรัก (เขตบาบ อัล-ฆุซม์ของกรุงแบกแดด)	กลุ่มอัลกออิดะห์ (ตามข้อกล่าวหา)	แท่นบูชาชีอะห์	ระเบิด	สุสาน Othman al-Omari ซึ่งเป็นชีค (ผู้นำศาสนาหรือชนเผ่าในอาหรับโบราณ) ในศตวรรษที่ 9	3 คน	22 คน
16 กันยายน 2552	ปากีสถาน (กรุงลาฮอร์)	หญิงชาวมุสลิม	ชาวบ้านคริสต์และโบสถ์ประจำหมู่บ้าน Jamai Humadi ซึ่งเป็นอิหม่ามนักกิจกรรม เหตุเกิดระหว่างเดินทางกลับจากละหมาดวันศุกร์	วางเพลิง และทำร้ายร่างกายด้วยอาวุธปืน และไม่ระเบิดดวงเครื่อง	หมู่บ้านเจกั ในเขตอัลกาด จังหวัดปัญจาบ	0	N/A
8 ตุลาคม 2552	อิรัก (กรุงแบกแดด)	กลุ่มอัลกออิดะห์ (ตามข้อกล่าวหา)	อิหม่ามนักเดินทางกลับจากละหมาดวันศุกร์	วางข้างทาง	เขตชักลาเวียะห์	1 คน	2 คน
13 ตุลาคม 2552	อิรัก (เมืองดาร์บาดา)	ไม่มีข้อมูล	ชาวมุสลิมชีอะห์	ระเบิด	ใกล้แท่นบูชา Husseni และ Abbas	6 คน	45 คน

วันเกิดเหตุ	ประเทศที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมายโจมตี	วิธีโจมตี/เหตุอันนำไปสู่การเสียชีวิตจากเหตุ	สถานที่ซึ่งเป็นเป้าหมายโจมตี	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
15 ตุลาคม 2552	อิรัก (เมืองนินแวนเวห์)	ไม่มีข้อมูล	ชาวมุสลิมชุมชนหนึ่ง	ยิงและระเบิดพลีชีพ	มัสยิดอัลลา เขตดออาฟาร์	15 คน	ประมาณ 100 คน
28 ตุลาคม 2552	สหรัฐอเมริกา (มลรัฐฟลอริดา)	เจ้าหน้าที่ตำรวจ FBI	อิหม่ามคนหนึ่ง	ยิงใต้ขอบ	โบสถ์เด็ยริบอร์น	1 คน	N/A
2 พฤศจิกายน 2552	อิรัก (ตอนใต้ของกรุงแบกแดด)	หญิงชาวมุสลิมในภายหลังหนึ่ง	ชาวมุสลิมในภายหลังหนึ่ง	ระเบิดพลีชีพ	พิธีแต่งงานบูญีฮะดี	32 คน	ราว 80 คน
8 พฤศจิกายน 2552	อินเดีย (บังกลาฮอร์)	กลุ่ม "สุดโต่ง"	โบสถ์ในภายหลังหนึ่ง	ทำลายทรัพย์สิน	โบสถ์ในภายหลังหนึ่ง	0	0
21-24 พฤศจิกายน 2552	อียิปต์ (เมืองฟาร์ฟูท)	ชาวบ้านมุสลิม	ชาวบ้านมุสลิมในภายหลังหนึ่ง	เผาทำลายทรัพย์สิน	บริเวณที่พอกอัย	0	0
26 พฤศจิกายน 2552	อิรัก (เมืองโมซูล)	ไม่มีข้อมูล	คอนแวนต์นักบุญเทเรซาแห่งซีโดมินกัน	ระเบิด	คอนแวนต์นักบุญเทเรซาแห่งซีโดมินกัน	0	0
30 พฤศจิกายน 2552	ฝรั่งเศส (กรุงปารีส)	ไม่มีข้อมูล	สุเหร่ายิว	การโจมตีด้วยระเบิด	สุเหร่ายิวทางตอนเหนือของกรุงปารีส	0	0
4 ธันวาคม 2552	ปากีสถาน (เมืองรวาบินดี)	กลุ่มตอลีบัน กลุ่มอิสลามหัวรุนแรงอื่นๆ (ตามข้อกล่าวหา)	มัสยิด ซึ่งขณะเกิดมีเจ้าหน้าที่ทหารและสมาชิกครอบครัวละหมาดวันศุกร์อยู่	ระเบิดพลีชีพ, ระเบิด และระเบิดมือ	มัสยิด	37 คน	86 คน
9 ธันวาคม 2552	จีน (เมืองหลินเหมิน)	ตำรวจและกองกำลังพลเรือน	โบสถ์โรมันของ	เจ้าหน้าที่ตำรวจบุกค้น	โบสถ์โรมันของ	0	เชื่อนสิบ
24 ธันวาคม 2552	อิรัก (กรุงแบกแดด และเมืองคอรับาตา)	ไม่มีข้อมูล	ชาวมุสลิมในภายหลังหนึ่ง	ระเบิด	กรุงแบกแดด และเมืองศักดิ์สิทธิ์คอรับาตา	27 คน	N/A
28 ธันวาคม 2552	ปากีสถาน (เมืองการจี)	กองกำลังตอลีบันในปากีสถาน, กลุ่มอัลกออิดะห์, กลุ่ม Lashkar-e-Jhangvi, และกลุ่ม Jaish-e-Mohammad	ของชาวมุสลิมในภายหลังหนึ่ง	ระเบิดพลีชีพ	เส้นทางที่ใช้ประกอบพิธีกรรม	30 คน	60 คน
รวมทั้งสิ้น			จำนวน 50 เหตุการณ์			693 คน	1,300 คน

หมายเหตุ: ข้อมูลเหล่านี้มาจากการรวบรวมรายงานข่าว ซึ่งบางครั้งไม่ระบุจำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บ

ภาคผนวก ข : การใช้ความรุนแรงต่อศาสนสถานและศาสนบุคคล, 2553

วันเกิดเหตุ	ประเภทที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมาย	วิธีโจมตี/เหตุอันนำไปสู่การเสียชีวิต	สถานที่ซึ่งเป็นเป้าหมาย	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
5-10 มกราคม 2553	มกาดเซี่ย (กัวลาลัมเปอร์, ซาราวัก, ปะริค)	ไม่มีข้อมูล	โบสถ์	ทำลายทรัพย์สิน	โบสถ์ 12 หลัง	0	0
7-8 มกราคม 2553	ซีอีปด์ (เมืองนาก ฮามาดิ)	ชาวคริสต์และมุสลิม (ศาลาสนามกีฬาของศาสนาคริสต์ ถูกสังหารโดยกลุ่มชาวมุสลิม และชาวคริสต์โจมตีตอบโต้)	ชาวคริสต์นิกายคอปติก และชาวมุสลิม	ยิง, ทำลายทรัพย์สินและทำลายทรัพย์สิน	เหยียดึงเกิดใกล้โบสถ์ และการโจมตีของชาวคริสต์เพื่อตอบโต้เกิดขึ้นบนถนน	*	9 คน
17 มกราคม 2553	ไนซีเรีย (เมืองใจ)	เยาวชนชาวมุสลิมและชาวคริสต์รวมกัน ประมาณ 200 คน	โบสถ์ชาวคริสต์หนึ่งหลัง บาดหลอ และกลุ่มเยาวชนมุสลิมและคริสต์	วางเพลิง ทำลายทรัพย์สินและเหตุทำร้ายร่างกายอื่นๆ	โบสถ์และชุมชนในแคว้น	40 คน	ไม่มีข้อมูล
31 มกราคม 2553	อิรัก (เมืองคาร์บาลา)	ไม่มีข้อมูล	ชาวมุสลิมชีอะห์	ระเบิดมือ	พิธีกรรม	1 คน	4 คน
1 กุมภาพันธ์ 2553	อิรัก (เมืองคาร์บาลา)	มีระเบิดพลีชีพ	ชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	ระเบิดพลีชีพ	พิธีกรรม Ashura	54 คน	117 คน
5 กุมภาพันธ์ 2553	อิรัก (เมืองคาร์บาลา)	ไม่มีข้อมูล	ชาวมุสลิมนิกายซุนหนี่	ระเบิด	บนทางหลวง ขณะผู้ใช้ร่วมในพิธีกรรมกำลังเดินขบวน	40 คน	154 คน
5 กุมภาพันธ์ 2553	ปากีสถาน (กรุงลาฮอร์)	กลุ่มตอลีบันและอัลกออิดะห์ (ตามข้อกล่าวหา)	ผู้ประกอบพิธีกรรมที่ศูนย์สถานของศาสนาอิสลามนิกายซุนหนี่	ระเบิดพลีชีพ	ศูนย์สถานของศาสนาอิสลามนิกายซุนหนี่	42 คน	ไม่มีข้อมูล
10 กุมภาพันธ์ 2553	ปากีสถาน (กรุงลาฮอร์)	กลุ่มตอลีบันและอัลกออิดะห์ (ตามข้อกล่าวหา)	ชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	ระเบิดพลีชีพ	พิธีแห่งของชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	25 คน	180 คน
27 กุมภาพันธ์ 2553	ปากีสถาน (เมืองปายาร์ปู)	อิสลามิกชนจากนิกาย Bareli และ Deobandi (โจมตีตอบโต้กัน)	อิสลามิกชนจากนิกาย Bareli และ Deobandi (โจมตีตอบโต้กัน)	ยิงตอบโต้	สถานที่ประกอบพิธี Eid Maulidun Nabi	8 คน	38 คน
11 มีนาคม 2553	ปากีสถาน (เมืองการจี)	ไม่มีข้อมูล	ผู้นำศาสนาอาวุโสจากนิกายซุนหนี่ ชื่อว่า Mufti Saeed Ahmed Lalapuri, ถูกชายผู้ติดตามอีกสองคน	กราดยิง	บนถนน	4 คน (รวมอิหม่ามอีกหนึ่งคน)	0
12 มีนาคม 2553	ซีอีปด์ (เมืองมารีชา มานูร์)	กลุ่มชายวัยรุ่นชาวมุสลิม	ชาวคริสต์นิกายคอปติก	ระเบิดเพลิง	ศูนย์คอปติก	0	อย่างน้อย 23 คน
27-30 มีนาคม 2553	อินเดีย	ชาวบ้านจากเมืองโพลปุระและทากิโกะ	ชาวบ้านจากชุมชนโพลปุระและทากิโกะ	ขว้างก้อนหินและเผารถยนต์สามคันในที่เกิดเหตุ (การโจมตีได้ตอบ)	ระหว่างพิธีกรรมเฉลิมฉลองวันเกิดหนุ่มในเมืองโพลปุระและทากิโกะ	1 คน	80 คน

* ชาวบ้านซุนหนี่เก่าแห่งชาวคริสต์นิกายคอปติก 6 คน และเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยชาวมุสลิม 1 คน

วันเกิดเหตุ	ประเภทที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมาย	วิธีการ/เหตุอันนำไปสู่การเสียชีวิต	สถานที่ซึ่งเป็นเป้าหมาย	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
9 เมษายน 2553	ปากีสถาน (เมืองนาวตดา)	กองกำลังติดอาวุธชาวมุสลิมในกัซนิ	กองกำลังติดอาวุธชาวมุสลิม	ระเบิดพลีชีพ	มัสยิดและสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวมุสลิมในกัซนิ	**	ไม่มีข้อมูล
11 เมษายน 2553	อิรัก (กรุงแบกแดด)	กองกำลังติดอาวุธชาวมุสลิม	ผู้ร่วมพิธีฮัจญ์	ไม่มีข้อมูล	พิธีกรรมทางศาสนาในโบสถ์คาทอลิกที่แอคแคมแห่งพระมหาไถ่	58 คน	78 คน
27 เมษายน 2553	โชมเลีย (เมืองโมกาดิชู)	กลุ่มต่อต้านรัฐ	ชาวมุสลิมในมัสยิด	ทุระเบิด	มัสยิด Abu Huraira ในตลาด Bakara	1 คน	8 คน
1 พฤษภาคม 2553	โชมเลีย (เมืองโมกาดิชู)	กลุ่มอิสลามติดอาวุธ Hizbul Islam	ชาวมุสลิม	ระเบิดแสวงเครื่อง	มัสยิดแห่งหนึ่งในตลาดใจกลางเมืองโมกาดิชู	อย่างน้อย 30 คน	ไม่มีข้อมูล
2 พฤษภาคม 2553	อิรัก (เมืองคาร์บาลา)	กลุ่มติดอาวุธนิกายซุนหนี่ (ตามชื่อกล่าวหา)	พิธีแสวงบุญในศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์	ยานยนต์จู่โจมระเบิด	บนทางหลวงของผู้เข้าร่วมพิธีเดินทางไปเมืองคาร์บาลา	35 คน	150 คน
2 พฤษภาคม 2553	สหรัฐอเมริกา (เบริงเคย์)	กลุ่มฆราวาสต่อต้านชาวฮิว	พระยิวในศาสนายูดาห์	ทำลายทรัพย์สิน	บ้านของนักบวช	0	0
4 พฤษภาคม 2553	ปาเลสไตน์ (เวสต์แบงก์)	พระยิวในศาสนายูดาห์ชื่อว่า Yizhak Shapira	มัสยิด	วางเพลิง	มัสยิด	0	0
5 พฤษภาคม 2553	อิรัก (แบกแดดตะวันออก)	ไม่มีข้อมูล	อิหม่ามจากนิกายซุนหนี่และผู้รักษาความปลอดภัยสองคน	กราดยิง	บ้านของอิหม่ามซึ่งอยู่ในมัสยิด	3 คน	0
10 พฤษภาคม 2553	สหรัฐอเมริกา (ฟลอริดา)	ไม่มีข้อมูล	พื้นที่ละหมาดในศูนย์อิสลาม	ทำลายทรัพย์สินด้วยระเบิดเพลิง	ศูนย์อิสลาม	0	0
28 พฤษภาคม 2553	ปากีสถาน (กรุงลาฮอร์)	กองกำลังติดอาวุธชาวมุสลิมในกัซนิ	ชาวมุสลิมจากนิกาย Ahmadi	ระเบิดมือและกราดยิง	มัสยิดสองหลัง (โจมตีช่วงเวลาละหมาด)	98 คน	อย่างน้อย 80 คน
3 มิถุนายน 2553	ดอนใต้ของประเทศไทย	คนขับรถของบีชอป	บีชอปนิกายคาทอลิก	แทง	บ้านของบีชอป	1 คน	0
30 มิถุนายน 2553	อียิปต์ (เมืองนาค ฮามาดี)	มือปืนชาวมุสลิม	ชาคริสตชนนิกายคอปติก	กราดยิง	บริเวณโบสถ์หลังพิธีศีลมหาสนิท (มิซซา)	7 คน	ไม่มีข้อมูล
1 กรกฎาคม 2553	ปากีสถาน (จังหวัดพรมแดนตะวันตกเฉียงเหนือ)	กองกำลังติดอาวุธชาวมุสลิมในกัซนิ	ชาวมุสลิมนิกายซุนหนี่ที่กำลังประกอบพิธีกรรม	ระเบิดพลีชีพ	ปูชนียสถาน Gen Baksh ของนิกายซุนหนี่	50 คน	อย่างน้อย 200 คน
7-8 กรกฎาคม 2553	อิรัก (กรุงแบกแดด และเมืองฮาดิยะห์)	กองกำลังติดอาวุธชาวมุสลิมในกัซนิ (ตามชื่อกล่าวหา)	พิธีแสวงบุญของนิกายชีอะห์	ยานยนต์จู่โจมระเบิดและระเบิดพลีชีพ	บนถนนระหว่างพิธีแห่ขบวน	อย่างน้อย 50 คน	ไม่มีข้อมูล
13 กรกฎาคม 2553	ไนจีเรีย (เมืองกาลินโก)	กลุ่มวัยรุ่นชาคริสต์	มัสยิดประจำชุมชน	วางเพลิง	มัสยิดประจำชุมชน	4 คน	0

**1 คน (เสียชีวิตในมัสยิด) และ 43 คน (เสียชีวิตระหว่างประกอบพิธีกรรม)

วันเกิดเหตุ	ประเภทที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมายโจมตี	วิธีโจมตี/เหตุอันนำไปสู่การเสียชีวิตบาดเจ็บ	สถานที่ซึ่งเป็นที่เปราะบาง	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
16 กรกฎาคม 2553	อิหร่าน (เมืองชายฝั่ง)	กองกำลังติดอาวุธชาวมุสลิมนิกายซุนหนี่ที่เพิ่มผู้ก่อเหตุที่ไม่แนชัด	ชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	ระเบิดสองครั้งข้างถนนอกามัตยิต	มัสยิดนิกายชีอะห์	26 คน	300 คน
17 กรกฎาคม 2553	ไนจีเรีย (เมืองโจส)	พื้นที่ผู้ก่อเหตุที่ไม่แนชัด	บาทหลวงคาทอลิกคริสตีสมาชิกในครอบครัวของบาทหลวง และโบสถ์	พื้นที่ด้วยระเบิดและวางเพลิง	บ้านของบาทหลวง	4 คน	0
17 กรกฎาคม 2553	ไนจีเรีย (เมืองโจส)	ชาวมุสลิม (ได้ตอบการโจมตีโดยยัฆ์ฮาวาคริสต์เมื่อวันที่ 13)	บ้าน 7 หลังและโบสถ์หนึ่งหลัง	พื้นที่ด้วยระเบิดและวางเพลิง	หมู่บ้านฆาซซาห์ ใกล้เมืองโจส	8 คน	3 คน
18 กรกฎาคม 2553	ปากีสถาน (จังหวัดปัญจาบ)	ชาวมุสลิมนิกายซุนหนี่	ชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	ระเบิดพลีชีพ	สถานสักการะของชาวมุสลิมนิกายชีอะห์ในเมืองซาโกธา	1 คน	20 คน
28 กรกฎาคม 2553	อิรัก (เมืองคาร์บาลา)	ชาวมุสลิมนิกายซุนหนี่	พื้นที่แสวงบุญของชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	ยานยนต์จู่โจม	***	อย่างน้อย 6 คน	ไม่มีข้อมูล
2-5 สิงหาคม 2553	ปากีสถาน (เมืองการาจี)	ขบวนการ Muttahida Qaumi Movement MPA Raza Haider ชาวบ้านในเมืองการาจีและคนงานจาก ANP	มัสยิด	กราดยิงและวางเพลิง	มัสยิด	81 คน	300 คน
8 สิงหาคม 2553	อินโดนีเซีย (ชาวตะวันตก)	สมาชิกจาก Islamic People's Forum (FU) และ the Islamic Defenders Front (FPI) อย่างน้อยจำนวน 300 คน	โบสถ์คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ที่ตลาดเคเฟียแห่งกลุ่มชาติพันธุ์บาคัต	ทำร้ายด้วยไม้, ก้อนหิน และมือเปล่า	ย่านใจกลางเมืองการาจี	0	เรือนสิบ
10 สิงหาคม 2553	อัฟกานิสถาน (เมืองคันด์ฮัก)	กลุ่มตอลิบานและซัลฟัตอิดอะห์ (ตามข้อกล่าวหา)	ผู้มาละหมาด	ระเบิดพลีชีพ	มัสยิด	20 คน	15 คน
26 สิงหาคม 2553	สหรัฐอเมริกา (เนเธอร์แลนด์)	ไม่มีข้อมูล	พื้นที่ก่อสร้างสูงยิวอิสลาม Murfreesboro	วางเพลิง	พื้นที่ก่อสร้าง	0	0
31 สิงหาคม 2553	อัฟกานิสถาน (เมืองกันดาฮาร์)	ไม่มีข้อมูล	ผู้ว่าศาลาคนอิสลาม Mohammad Hassan Taimuri	ระเบิดแสวงเครื่องระยะไกล	ศูนย์อิสลาม Murfreesboro ย่านใจกลางเมืองกันดาฮาร์	1 คน	2 คน
2 กันยายน 2553	ปากีสถาน (กรุงลาฮอร์)	กลุ่มตอลิบานและซัลฟัตอิดอะห์ (ตามข้อกล่าวหา)	ชาวมุสลิมนิกายชีอะห์	ระเบิดพลีชีพ	พิธีกรรมแห่งศพนิกายชีอะห์	31 คน	281 คน

*** ระหว่างเดินทางไปยังสถานสักการะที่เชื่อกันว่าเป็นสถานที่เกิดของอิหม่าม Mohammed al-Mahdi นักบุญคนสำคัญในนิกายชีอะห์

วันเกิดเหตุ	ประเภทที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมายโจมตี	วิธีการ/เหตุอันน่าใจหาย	สถานที่ซึ่งเป็นเป้าหมายโจมตี	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
12 กันยายน 2553	อินโดนีเซีย (ตามเมืองจาการ์ตา)	มุสลิมหัวรุนแรงซึ่งเป็นผู้รักกันกว้างขวาง ชื่อว่า Murtali Barda	คริสตศาสนิกนิกายโปรเตสแตนต์และบาทหลวง	ทำร้ายด้วยมีด	ไม่มีข้อมูล	0	2 คน
25 กันยายน 2553	ปากีสถาน (เมืองพาทาลบุรี)	ไม่มีข้อมูล	มัลลิก Al-Qamar และผู้มาละหมาด	กราดยิง	มัลลิก Al-Qamar	2 คน	7 คน
4 ตุลาคม 2553	ปาเลสไตน์ (เขตเบงต์)	กลุ่มฆราวาสชาวยิว	มัลลิกในเขตเบท พัยจาร์ ใกล้เมืองเฮบรอน	วางเพลิง	มัลลิกในเขตเบท พัยจาร์ ใกล้เมืองเฮบรอน	0	0
7 ตุลาคม 2553	ปากีสถาน (เมืองการาจี)	กองกำลังติดอาวุธชาวมุสลิมนิกายซุนหนี่	ผู้ปฏิบัติกิจการศาสนา	ระเบิด	ปูชนียสถาน Abdullah Shah Ghazi ของนิกายซุนหนี่	อย่างน้อย 10 คน	อย่างน้อย 50 คน
10 ตุลาคม 2553	อัฟกานิสถาน (จังหวัดคังการ์)	ไม่มีข้อมูล	ผู้ปฏิบัติกิจการศาสนา	ระเบิดพิลลี่ยิง	มัลลิก Shirkat	20 คน	35 คน
13 ตุลาคม 2553	อินโดนีเซีย (เมืองซูบฮาร์โจ ทางตอนกลางของชวา)	ชายชาวมุสลิม 12 คน	โบสถ์นิกายโปรเตสแตนต์	วางเพลิง	โบสถ์นิกายโปรเตสแตนต์	0	0
18 ตุลาคม 2553	บังกลาเทศ	ไม่มีข้อมูล	ชาวอินเดียที่เข้าร่วมพิธีกรรมตลาคาบูชา	ทำลายทรัพย์สินและทำร้ายร่างกายด้วยมีด	สถานที่จัดงาน	0	อย่างน้อย 20 คน
22 ตุลาคม 2553	ประเทศไทย (จังหวัดปัตตานี)	ไม่มีข้อมูล	ครูสอนศาสนาอิสลาม	ยิง	มัลลิก	1 คน	0
30 ตุลาคม 2553	ปาเลสไตน์ (เยรูซาเลม)	กลุ่มฆราวาสชาวยิว	โบสถ์แห่งหนึ่ง	ทำลายทรัพย์สิน	โบสถ์แห่งหนึ่ง	0	0
31 ตุลาคม 2553	อิรัก (กรุงแบกแดด)	มีสื่อรายงานว่ากลุ่มนิกายซุนหนี่ราว 6-15 คน ซึ่งเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับกลุ่มอัลกออิดะห์	ชาคริสต์	กราดยิงและระเบิด	โบสถ์คาทอลิกซิริแอกแห่งแม่พระมหาไถ่	58 คน	ไม่มีข้อมูล
5 พฤศจิกายน 2553	ปากีสถาน (จังหวัดพรมแดนตะวันตกเฉียงเหนือ)	กลุ่มติดอาวุธ Tehrik-e-Taliban Pakistan (TTP)	ผู้ประกอบกิจการศาสนา	ระเบิดพิลลี่ยิง	มัลลิกในนิกายซุนหนี่ เหตุโจมตีเกิดช่วงขณะวันศุกร์	อย่างน้อย 67 คน	ไม่มีข้อมูล
24 พฤศจิกายน 2553	เยเมน (จังหวัดอัล-ฮากฟี)	กลุ่มติดอาวุธชาวมุสลิมนิกายซุนหนี่ ซึ่งเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับกลุ่มอัลกออิดะห์ (ตามข้อมูลกล่าวหา)	พิธีแสวงบุญของชาวซุนหนี่	ระเบิดพิลลี่ยิงด้วยรถยนต์	มัลลิกในเขตบาตาเบียร์ ใกล้เมืองเปทาวาร์ สถานที่ประกอบพิธีแสวงบุญ	อย่างน้อย 4 คน	อย่างน้อย 20 คน
						23 คน	ไม่มีข้อมูล

วันเกิดเหตุ	ประเภทที่เกิดเหตุ	ผู้ก่อเหตุ	เป้าหมาย	วิธีการตี/เหตุอันนำไปสู่การเสียชีวิตบาดเจ็บ	สถานที่ซึ่งเป็นเป้าหมาย	จำนวนผู้เสียชีวิต	จำนวนผู้บาดเจ็บ
7 ธันวาคม 2553	อินเดีย (พาราณสี)	นักภราดรมุสลิมแห่งอินเดีย	ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ฮากฮินดู	ระเบิด	สถานที่ประกอบพิธีกรรม ในเมืองพาราณสี	1 คน	20 คน
9 ธันวาคม 2553	สหรัฐอเมริกา (นิวยอร์ก)	ชายสองคน	ผู้นำศาสนาอิสลาม	ทำร้ายร่างกาย	สถานีรถไฟใต้ดิน	0	0
15 ธันวาคม 2553	อิหร่าน (เมืองชาบอาฮาร์)	ไม่มีข้อมูล	ผู้ร่วมพิธีกรรม ฮากมุสลิมนิกายชีอะห์	ระเบิดพลีชีพ	นอกมัสยิด Imam Hussein ระหว่างพิธี Ashura	32 คน	อย่างน้อย 83 คน
24-25 ธันวาคม 2553	ไนจีเรีย (เมืองโจส)	กลุ่มติดอาวุธฮากมุสลิม Boko Haram	ชาวคริสต์	ระเบิดแสวงเครื่องยิง และวางเพลิง	โบสถ์และพื้นที่จัดงานคริสต์มาส	38 คน	อย่างน้อย 74 คน
24 ธันวาคม 2553	ฟิลิปปินส์ (หมู่เกาะโฮโล)	ไม่มีข้อมูล	คริสต์ศาสนิก	ระเบิด	โบสถ์คาทอลิก	0	6 คน (รวม บาทหลวง)
รวมทั้งสิ้น			จำนวน 55 เหตุการณ์			1,037 คน	2,371 คน

ทำความเข้าใจยุทธศาสตร์

ความมั่นคงไทยในบริบทโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง: สี่ทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21¹

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

ประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธีสำหรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21, สกว.

การพิเคราะห์ค่านิยมและผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศไทยย่อมสำคัญยิ่งต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงของชาติ แต่การพิเคราะห์เรื่องดังกล่าวน่าจะทำได้รอบคอบขึ้น ถ้าเข้าใจสถานะของประเทศไทยในบริบทโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงเมื่อสี่ทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 21 รายงานนี้เริ่มต้นจากการพิจารณาฐานะของประเทศไทยในสายตาโลกจากดัชนีนานาชาติสำคัญต่างๆ จากนั้นจะได้นำปรากฏการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงที่เพิ่งเกิดขึ้นในโลกทั้งใกล้และไกลมาอภิปรายจากมุมมองความมั่นคง จากนั้นจะได้พิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งทางการเมือง ผลการเลือกตั้ง 3 กรกฎาคม 2554 ว่าส่งผลให้สังคมไทยอยู่ในสภาพใด ตลอดจนทำความเข้าใจ ความเปลี่ยนแปลงของกลไกและสถาบันต่างๆ ในปัจจุบันที่จะช่วยให้ได้รตรองยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติในระยะต่อไปได้อย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้น

¹ รายงานสำหรับการประชุมเสวนาเรื่อง “ค่านิยมและผลประโยชน์แห่งชาติเพื่อประกอบการจัดทำนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ ประจำปี 2555-2559” จัดโดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2554 คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีฯ ได้นำเสนอรายงานฉบับนี้ในเวทีเสวนาดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าเป็นเวทีที่คณะทำงานฯ ได้สื่อสารกับผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายและเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงโดยตรง

1. ประเทศไทยในสายตาโลก เป็นอย่างไร

มีวิธีที่ทราบว่าประเทศไทยดำรงฐานะเช่นไรในสายตาโลกได้หลายวิธี ในที่นี้จะขอประเมินสถานะของประเทศไทยในสายตาโลกจากดัชนีชี้วัดที่องค์กรนานาชาติหลายแห่งได้กำหนดขึ้น ทั้งในเรื่องความเสี่ยงจากการก่อการร้าย ปัญหาข้อหาขบวนการก่อการร้าย การพัฒนามนุษย์ และควมมีสันติภาพในประเทศ

1. ดัชนีวัดความเสี่ยงการก่อการร้าย (Terrorism Risk Index) ของอังกฤษระบุว่าประเทศไทยที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดการก่อการร้าย (extreme case) ทั้งหมด 20 ประเทศ อันดับหนึ่งคือ โซมาเลีย รองลงมาคือ ปากีสถาน อิรัก อัฟกานิสถาน ชูดานตอนใต้ (ซึ่งได้แยกเป็นประเทศใหม่เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2554 ที่ผ่านมา) เป็นต้น ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 12 ใน 20 อันดับของประเทศที่มีความเสี่ยงการเกิดการก่อการร้าย² และในรายงานของผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกาที่ประกาศเมื่อ พฤษภาคม 2554 ที่ผ่านมา ผู้แทนการค้า

ของสหรัฐฯ ได้อาศัยมาตรา 301 ของสหรัฐฯ ประกาศให้ไทยเป็นประเทศที่จับตามองเป็นพิเศษว่าไม่ได้ให้ความคุ้มครองแก่เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา³

2. ดัชนีการฉ้อราษฎร์บังหลวง (Corruption Perception Index) ได้จัดอันดับประเทศต่างๆ 178 ประเทศ ประเทศที่มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงมากที่สุดและอยู่ในอันดับต่ำสุดคือ โซมาเลีย ประเทศที่มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงน้อยที่สุดคือ เดนมาร์ก นิวซีแลนด์ และสิงคโปร์ ทั้ง 3 ประเทศถูกจัดอยู่ในอันดับ 1 ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 78 คู่กับจีน โคลอมเบีย กรีซ เลโซโธ เปรู และเซอร์เบีย ในดัชนีนี้ประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ 56 ข้อสรุปหนึ่งที่น่าสนใจคือประเทศที่มีความมั่นคงและมีสันติสุขสูงนั้นมีการฉ้อราษฎร์บังหลวงน้อยที่สุด เช่น เดนมาร์ก นิวซีแลนด์ สิงคโปร์⁴

3. ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ซึ่งสนใจประเด็นเรื่องสุขภาพ การศึกษา และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้แบ่งประเทศต่างๆ

² "Newly formed South Sudan joins Somalia, Pakistan, Iraq and Afghanistan at top of Maplecroft terrorism ranking – attacks up 15% globally: Top four countries sustain over 75% of world's fatalities from terrorism", http://maplecroft.com/about/news/terrorism_index_2011.html

³ "USTR Releases Annual Special 301 Report on Intellectual Property Rights", <http://www.ustr.gov/about-us/press-office/press-releases/2011/may/ustr-releases-annual-special-301-report-intellectual-p>

⁴ Transparency International, Corruption Perceptions Index 2010, หน้า 3, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results

เป็น 4 ระดับคือ สูงมาก, สูง, กลาง, และต่ำ ประเทศไทยอยู่ระดับกลางอันดับที่ 92 จาก 169 ประเทศ รายชื่อประเทศที่อยู่ในอันดับสูงกว่าประเทศไทยคือ เอลซัลวาดอร์ ศรีลังกา ส่วนที่อยู่ในอันดับต่ำกว่าไทยคือสุรินาม ปาเลสไตน์ ที่ถูกยึดครองโดยอิสราเอลส่วนประเทศที่อยู่ท้ายสุดในอันดับที่ 169 คือ ซิมบับเว⁵

4. ดัชนีสันติภาพโลก(Global Peace Index) ได้ประเมินจากตัวแปรทั้งหมด 23 ตัวแปร แล้วจัดตัวแปรเหล่านั้นเป็น 3 หมวดหมู่ โดยพิจารณาในหลายประเด็น เช่น อัตราความรุนแรง ความขัดแย้ง การใช้กำลังทหาร ฯลฯ จาก 153 ประเทศนั้น ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซียอยู่ในลำดับที่ 19, สิงคโปร์อยู่ในลำดับที่ 24, เวียดนามอยู่ในอันดับที่ 30, ประเทศไทยนั้นอยู่ในอันดับที่ 107 รายงานดังกล่าวยังไม่ได้คำนวณเหตุการณ์เมื่อ เดือนพฤษภาคม 2553 ที่ผ่านมา หากคำนวณแล้วประเทศไทยคงอยู่ในอันดับที่ต่ำกว่านี้ ก่อนหน้านั้นประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 124 ในปี 2550 และปี 2551 ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 105⁶

2. ปรากฏการณ์ระดับโลกที่สำคัญจากมุมมองความมั่นคง

ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่งจากมุมมองด้านความมั่นคงในระยะนี้เกิดขึ้นในนอร์เวย์ อังกฤษ มาเลเซีย และตะวันออกกลาง

2.1 กรณีการสังหารหมู่ ปักเรียนและการวางระเบิดในเมืองออสโล นอร์เวย์

นักวิชาการระดับโลกอย่าง Arjun Appadurai ได้วิเคราะห์ว่าในโลกสมัยใหม่ สิ่งที่มากับโลกาภิวัตน์คือปรากฏการณ์ “ความหวาดกลัวต่อผู้คนจำนวนน้อย” (fear of small numbers) อันตรายที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากคนจำนวนมาก แต่เป็นคนจำนวนน้อยแม้เป็นคนร้ายเพียงคนเดียวก็สามารถสร้างอันตรายได้มาก⁷ โดยมีเงื่อนไขความสามารถและการเข้าถึงทางอาวุธ ทางเศรษฐกิจ ฯลฯ และสังคมที่เปิด ในกรณีนอร์เวย์มีปืนเพียงคนเดียวสามารถฆ่าคนตาย 69 คนและวางระเบิดที่เมืองออสโล ฆาตกรคนนี้ใช้อุปกรณ์ 6-7 ต้นได้เพราะ

⁵ UNDP, Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations, Pathways to Human Development, หน้า 143-146, http://www.gm.undp.org/Reports/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf

⁶ ข้อมูลจาก Global Peace Index, <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/may/25/global-peace-index-2011>

⁷ Arjun Appadurai, Fear of Small Number: An Essay on the Geography of Anger (Durham and London: Duke University Press, 2006)

จดทะเบียนเป็นบริษัทแล้วตั้งชื่อปุ๋ยมาทำระเบิดได้
ปิ่นที่เข็กทำขึ้นเองและสามารถยิงกระสุนได้ใน
จำนวนมาก⁸ กรณีเช่นนี้หมายความว่าหากใคร
สักคนต้องการสร้างความเสียหายให้โลกใบนี้ก็
สามารถทำได้อย่างง่ายดาย ควรตั้งข้อสังเกตไว้
ด้วยว่า ชื่อรองของหนังสือของ Appadurai เล่มนี้
คือ “ความเรียงว่าด้วยภูมิศาสตร์แห่งความโกรธ”
แล้วประเทศไทยอยู่ในบริบทที่ภัยคุกคามความ
มั่นคงสามารถมาจากจุดเล็กๆ ด้วยคนเพียงคน
เดียวที่มีความโกรธลึกลับเช่นนี้ได้หรือไม่?

2.2 การประท้วงและการก่อ จลาจลในอังกฤษ

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เหมือนจลาจลที่
เคยเกิดในเมืองลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกาเมื่อ
ปี ค.ศ. 1992 ไม่เหมือนจลาจลที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศส
เมื่อปี ค.ศ. 2005 ที่ผู้ก่อการได้เผารถยนต์จำนวน
มากมาย เพราะในกรณีนี้ ผู้ก่อการอายุน้อยที่สุดที่
สามารถจับกุมได้คือวัยรุ่นอายุเพียง 16 ปี เหตุการณ์
นี้ทำให้มีคนตาย 5 คน 3 ใน 5 คน เป็นชาวอังกฤษ
เชื้อสายอินเดียหรือปากีสถาน เหตุผลสำคัญเช่น
ชาติพันธุ์ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญของการจลาจลครั้งนี้
เพราะมีคำอธิบายอื่นๆ ต่อปรากฏการณ์นี้หลาย

ประการ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจทำงานไม่ดีพอ
ผู้ก่อการมีปัญหาทางเศรษฐกิจบ้าง ฯลฯ ขึ้นอยู่กับ
มุมมองทางการเมืองว่ามีอุดมการณ์ “ปึกซ้าย”
หรือ “ปึกขวา” แต่คำอธิบายของเดวิด แคมเมอร์น
นายกรัฐมนตรีนั้นน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เขาบอกว่า
สังคมอังกฤษเคยเป็นสิ่งที่มีวัฒนธรรมความ
ยับยั้งชั่งใจสูง แต่เวลานี้ตกอยู่ในสภาพที่เรียกว่า
“ความพินาศทางศีลธรรมที่กำลังคือปลาน (เข้ามา)
อย่างช้าๆ” (slow motion moral collapse)⁹

หากพิจารณาถึงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อ
ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในนอร์เวย์และอังกฤษของ
ผู้นำทั้งสอง น่าสนใจที่นายกรัฐมนตรีนอร์เวย์แถลง
ต่อสาธารณชนว่าจะได้ตอบต่อการสังหารหมู่ที่เกิด
ขึ้นด้วยการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยให้มาก
ขึ้น¹⁰ นายกรัฐมนตรีอังกฤษตอบสนองการจลาจล
ว่าเป็นปัญหาในทางวัฒนธรรม โดยการตั้งคำถาม
ว่าทำไมความละอายที่เป็น “สมบัติผู้ดี” ของคน
อังกฤษมาอย่างช้านานในเวลานี้หายไปไหนแล้ว¹¹
คำถามที่น่าสนใจในมุมมองความมั่นคงจึงไม่ใช่
เพียงเป็นคำถามระดับยุทธวิธีว่าจะมีการรับมือเชิง
เทคนิคเช่นจะเตรียมตัวเจ้าหน้าที่ตำรวจให้รับมือ
อย่างไร แต่ควรเป็นคำถามระดับยุทธศาสตร์ความ
มั่นคงที่ถามว่าสังคมจะรับมือต่อปรากฏการณ์
ดังกล่าวด้วยท่าทีเช่นไร?

⁸ ข้อมูลจาก Mail Online, “Begging for his life: Chilling image of terrified teenager pleading for mercy from ‘neo-Nazi’ killer standing astride bodies”, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2017938/Norway-massacre-Teenager-begged-Anders-Behring-Breivik-mercy.html>, 25 July 2011

⁹ “Do we have the determination to confront the slow-motion moral collapse that has taken place in parts of our country these past few generations?” จาก “Full transcript , David Cameron : Speech on the fight-back after the riots”, *Newstatesman*, 15 August 2011, <http://www.newstatesman.com/politics/2011/08/society-fight-work-rights>

¹⁰ “ชาวนอร์เวย์จะตอบสนองต่อความรุนแรงด้วยความยุติธรรม การเปิดรับและเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย” เยนส์ สโตลเทนเบิร์ก นายกรัฐมนตรีนอร์เวย์ “ชาวสคต, วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ปีที่ 21 ฉบับที่ 7549, http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TURObWizSXINRE14TURjMU5BP00

¹¹ อ้างแล้ว *Newstatesman*, 15 August 2011, <http://www.newstatesman.com/politics/2011/08/society-fight-work-rights>

2.3 กรณีประชาชนเดินประท้วง รัฐบาลมาเลเซีย

เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2554 เกิดการเดินขบวนประท้วงรัฐบาลของนาจิบ ราซัค ของขบวนการ “เบอร์เซาะห์” (ที่แปลว่าสะอาด) มีคนบาดเจ็บและถูกจับกุมกว่า 1,600 คน กลุ่มผู้ประท้วงเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการเลือกตั้งที่สะอาด¹² ปราบปรามการนี้สำคัญเพราะไม่ค่อยมีการประท้วงรัฐบาลมาเลเซียอย่างใหญ่โตเช่นนี้ การประท้วงจึงเป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นว่าสถานการณ์ทางการเมืองของมาเลเซียในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างน่าจะมีนัยยะสำคัญ

2.4 ปราบปรามการ Arab spring¹³

ในประเทศตะวันออกกลาง เช่น ตูนิเซีย อียิปต์ บาห์เรน ประเทศเหล่านั้นมีลักษณะทางการเมืองร่วมกันคืออยู่ภายใต้การปกครองของเผด็จการและมีผู้ปกครองที่อยู่ในตำแหน่งนานมาก การมีผู้ปกครองที่อยู่ยาวนานเป็นปัญหาทำให้ประชาชนไม่รู้สึกรู้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขปัญหาที่สะสมมาโดยตลอดเช่นปัญหาความยากจนหรือโครงสร้างระบบยุติธรรมในประเทศสิ่งที่ตามมาคือความไม่พอใจมหาศาลที่สะสมมานานของประชาชน ถ้าความรู้สึกไม่พอใจเช่นนี้สะสมไปเรื่อยๆ ก็จะเป็นการปรากฏการณ์การลุก

ขึ้นมาประท้วงและต่อต้านผู้นำเผด็จการ ดังที่เกิดขึ้นกับหลายประเทศในกลุ่มโลกอาหรับ ไม่ว่าจะปรากฏการณ์นี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นหรือไม่ แต่ทำให้ตระหนักได้ว่าข้อดีประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือ ประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนผู้นำและรัฐบาล หากพิจารณาถึงการเมืองไทยโดยย้อนกลับไปเมื่อสมัยพรรคไทยรักไทย พลังประชาชนชนะการเลือกตั้งมาโดยตลอดนั้น เป้าหมายของการเลือกตั้งประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมือง น่าสนใจที่ว่าหากฝ่ายหนึ่งชนะการเลือกตั้งมาโดยตลอด จะส่งผลอย่างไรต่อผู้คนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้อยู่ฝ่ายชนะเลือกตั้ง ถ้าผู้คนเหล่านี้ไม่รู้สึกรู้ว่าการเลือกตั้งเปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ จะก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองอย่างไรในอนาคต

3. กำความเข้าใจความขัดแย้ง ทางการเมืองของไทยจาก มุมมองยุทธศาสตร์ความ มั่นคง

ความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งความขัดแย้งที่กลายเป็นความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติระหว่างผู้คนเชื้อสายต่างๆ ควรถูกจัดวางเป็นความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ (intractable conflict)

¹² “Political demonstration in Malaysia: Crackdown in KL”, *The Economist*, July 11th 2011 ,<http://www.economist.com/blogs/banyan/2011/07/political-demonstration-malaysia>

¹³ “Arab spring: an interactive timeline of Middle East protests”, *The Guardian*,<http://www.guardian.co.uk/world/interactive/2011/mar/22/middle-east-protest-interactive-timeline>

นักวิชาการบางคนอธิบายว่าความขัดแย้งที่ยืดเยื้อนั้นมีตัวแปรอย่างน้อย 50 ตัวแปร อธิบายว่าอะไรทำให้ความขัดแย้งนั้นยาวนานยืดเยื้อ¹⁴ อาจสรุปตัวแปรเหล่านั้นได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 3.1 ประเภทบริบทของความขัดแย้ง เช่น สภาพทางการเมืองและความไม่เสมอภาคทางอำนาจระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ความขัดแย้งยาวนาน
- 3.2 ประเภทประเด็นของความขัดแย้ง บางครั้งไม่ใช่เรื่องของผลประโยชน์ ไม่ใช่เรื่องตำแหน่งซึ่งทั้งสองเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ แต่ประเด็นที่สำคัญคือความขัดแย้งที่สัมพันธ์กับการอยู่รอดและศักดิ์ศรีของผู้คนซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น การโยกย้ายข้าราชการควรมีนัยยะให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีของคน ถ้าไม่ให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าวความขัดแย้งจะปมเพาะและยาวนาน
- 3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้งที่เมื่อสัมพันธ์กันแล้วต่างฝ่ายต่างมีสภาพที่เลวร้ายลง ยกตัวอย่างเช่น สามีและภรรยาที่มีความสัมพันธ์แบบที่อยู่กินด้วยกันแล้วไม่มีอะไรดีขึ้นกลับเลวร้ายลงเรื่อยๆ แต่หาทางออกไม่ได้ การหย่าอาจเป็นทางออกอีกทางหนึ่ง แต่ถ้าหย่าร้างกันไม่ได้ สามีภรรยาผู้นั้นก็จะมีชีวิตคู่ที่ทรมานกายและใจทั้งสองฝ่าย

ประเด็นที่น่าสนใจคือเมื่อความขัดแย้งมีสภาพเลวร้ายลง คู่ขัดแย้งมักจะหาทางออกจากความสัมพันธ์ที่เลวร้ายนั้นไม่ได้

ความขัดแย้งทางการเมืองไทยในปัจจุบันเป็นความขัดแย้งที่เลวร้ายลงเหมือนหาทางออกไม่ได้ หากพิจารณาจากการฟังการแสดงความคิดเห็นในรายการวิทยุต่างๆ เมื่อรัฐบาลพรรคเพื่อไทยเข้ามาบริหารประเทศ รายการวิทยุที่อิงกับฝ่ายเสื้อเหลืองหรือฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลก็วิพากษ์วิจารณ์ไปด้านหนึ่ง เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลประชาธิปัตย์ วิทยุคนเสื้อแดงก็ทำเช่นเดียวกัน การวิพากษ์วิจารณ์ของแต่ละฝ่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในลักษณะดังกล่าว

กระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองนั้นย่อหย่อนอย่างที่เราเรียกว่าสองมาตรฐาน และทำให้คนในสังคมเดือดร้อนเพราะประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองนั้นแพร่หลายเข้าไปสู่ครอบครัวและเครือข่าย ทำให้พื้นที่ “ส่วนตัว” เหล่านั้นกลับกลายเป็นพื้นที่แห่งการทะเลาะเบาะแว้งด้วยประเด็นทางการเมืองของประเทศนี้เป็นอาการของความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ ผลของความขัดแย้งดังกล่าวทำให้คนที่อยู่ในครอบครัวไม่มีความสุข นอกจากนี้อองคค์กรต่างๆ ก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน เช่น เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาล ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ก็เกิดความไม่แน่ใจและไม่รู้จะปฏิบัติตนอย่างไรต่อไปโดยเฉพาะข้าราชการในตำแหน่งสูง

¹⁴ Barbara Gray, Peter T.Coleman and Linda L.Putnam, "Introduction: Intractable Conflict: New Perspectives on the Causes and Conditions for Change," *American Behavioral Scientist* Vol. 50 no. 1 (July 2007), pp. 1415-1429.

ผลกระทบของความขัดแย้งที่ยืดเยื้อต่อสถาบันต่างๆ เมื่อความขัดแย้งกันถูกมองด้วยมุมมองด้านลบราวกับว่าเป็นสิ่งผิดปกติในสังคม และไม่อาจหาทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างเหมาะสมด้วยสันติวิธี ทั้งหมดอาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ยิ่งความขัดแย้งยืดเยื้อ การใช้ความรุนแรงก็มีโอกาสยืนยาวตามไปด้วย

โดยปกติสังคมนั้นมีความขัดแย้งเกิดขึ้นตลอดเวลาแต่สังคมสามารถจัดการความขัดแย้งดังกล่าวได้อย่างสันติวิธีแม้ความขัดแย้งนั้นจะไม่อาจขจัดให้หมดสิ้นไปได้ เพราะทุกสังคมมีเงื่อนไขปัจจัยอื่น เช่น สถาบันและกลไกต่างๆ ที่ทำงานคอยระงับยับยั้งความขัดแย้งหรือทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ส่งผลกระทบร้ายแรงจนเกินไปนัก ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อยาวนานจะส่งผลให้พลังของสถาบันและกลไกต่างๆ ที่คอยอุ้มชูระงับยับยั้งความขัดแย้งนั้นๆ อ่อนลง พลังความขัดแย้งก็จะลากพาสถาบันและกลไกต่างๆ ที่คล้ายกับเสาค้ำจุนสังคมอ่อนแอลงเรื่อยๆ จนที่สุดไม่อาจทำงานระงับยับยั้งความขัดแย้งดังกล่าวได้ ยกตัวอย่างเช่น อาจารย์และนักศึกษาในคณะเดียวกันเกิดความขัดแย้งกัน ในคณะอาจารย์ก็เกิดความขัดแย้งกัน พวกเขาอาจเคยเคารพนับถือความคิดเห็นของคู่ขัดแย้ง แต่หากความขัดแย้งยืดเยื้อ ความเคารพนับถืออาจลดลงเรื่อยๆ ความสามารถของคณะหรือสถาบันในการคุ้มครองป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งก็จะลดลงเรื่อยๆ

4. หากพิจารณาว่าความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยขณะนี้คือความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ จะส่งผลทำให้สังคมไทยกลายเป็นอย่างไร?

คำตอบคือ หากมองในมิติของความมั่นคง ความขัดแย้งดังกล่าวจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเสี่ยงสูงและมีความเปราะบาง¹⁵ ซึ่งที่กล่าวมานั้นมองเฉพาะประเด็นปัญหาทางการเมืองเป็นหลัก ยังไม่ได้พูดถึงปัญหาความมั่นคงอีกหลายรูปแบบที่เกิดขึ้น เช่น ความมั่นคงด้านอาหาร การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศซึ่งเป็นประเด็นใหญ่

ขณะนี้สังคมไทยกลายเป็นสังคมที่มีความเสี่ยงสูงและอ่อนแอ เป็นสังคมที่ความไว้วางใจซึ่งกันและกันลดลง ความไว้วางใจนี้หมายรวมถึงความไว้วางใจต่อสถาบันและกลไกต่างๆ ในการทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่ประเทศนั้นก็ลดลง ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงต่อการดำรงอยู่ของสถาบันและกลไกต่างๆ ในอนาคตเพิ่มสูงขึ้น โดยปกติการวางแผนอนาคตจะใช้วิธีการพิจารณาและวิเคราะห์ข้อดีแล้วคาดคะเนสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ในสังคมที่มีความเสี่ยงสูง ผลของความเสี่ยงนั้นจะทำให้เกิดความไม่แน่นอนซึ่งทำให้ไม่สามารถควบคุมปัจจัยหลายประการได้

¹⁵ Ulrich Beck, "Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision," *Constellations* Vol.16 No.1 (2009), pp. 3-22.

ยิ่งในสภาวะที่สถาบันและกลไกต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องทำหน้าที่ของตนกลับถูกใช้เป็นเครื่องมือโดยคู่ขัดแย้ง อันตรายและความเสี่ยงต่อสังคมก็ยิ่งเพิ่มสูงขึ้น

5. การเลือกตั้งเมื่อ 3 กรกฎาคม 2554 จากมุมมองของประชาชนความมั่นคง?

ประชาคมความมั่นคงต้องมองผลการเลือกตั้งเมื่อ 3 กรกฎาคม 2554 โดยพยายามข้ามให้พ้นการเมืองเรื่องสีและคู่ขัดแย้งในรูปแบบพวกหรือกลุ่ม เพราะประชาคมความมั่นคงโดยเฉพาะสภาความมั่นคงแห่งชาติไม่ใช่กลไกของรัฐบาลชุดใดชุดหนึ่ง แต่เป็นกลไกของรัฐ ดังนั้นจึงต้องมองปัญหาความมั่นคงจากมุมมองที่ซับซ้อนและใหญ่กว่าการมองจากสีหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คำถามเช่นที่ว่าประชาคมความมั่นคงควรคิดอย่างไรกับการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น จึงไม่น่าจะสนใจเพียงแค่ปัญหาว่าใครจะขึ้นมาเป็นผู้นำรัฐบาล แต่คำถามที่สำคัญคือควรอ่านผลการเลือกตั้งนี้อย่างไร

เวลานี้ผู้คนในสังคมไทยได้เปลี่ยนไปแล้ว เช่น เกษตรกรไม่ควรมองเกษตรกรไทยจากมุมมองที่โรแมนติกแบบชวัญกับเรียมเช่นที่เคยมองกันแต่เก่าก่อน¹⁶ เพราะปัจจุบันคนเหล่านี้เป็นเกษตรกรที่ผูกพันตนเองเข้ากับระบบธุรกิจเต็มตัว มีหนี้สินใช้เครื่องยนต์ทันสมัย เช่น รถแทรกเตอร์หรือควายเหล็ก ไม่ใช่เกษตรกรแบบดั้งเดิมอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี (สกว.)

จึงเสนอให้อ่านผลการเลือกตั้งครั้งนี้ว่าการออกแบบสถาบันการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตามไม่สามารถเอาชนะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้วในสังคมไทย ในทศวรรษที่ผ่านมาที่มีความพยายามที่จะจำกัดอำนาจของพรรคไทยรักไทย พลังประชาชน และเพื่อไทยโดยใช้เครื่องมือทางสถาบันหลายอย่าง เช่น กฎหมายต่างๆ รวมทั้งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ที่ใช้ในปัจจุบัน แต่ผลการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมาแสดงชัดว่าการออกแบบทางสถาบัน (Institutional design) ที่ได้ทำกันไว้ไม่สามารถเอาชนะพฤติกรรมการเมืองของประชาชนได้ ดังนั้นแปลได้ว่าสังคมไทยได้เปลี่ยนไปแล้ว การออกแบบทางสถาบันเหมือนกับการออกกฎ หากพฤติกรรมของคนเปลี่ยนวัฒนธรรมเปลี่ยน การออกแบบทางสถาบันและกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นปัญหา

6. ทำความเข้าใจพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” แบบใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ของประเทศด้วยยุทธศาสตร์ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ต่อสังคมไทย หากมองว่าคำสอนที่พระองค์ทรงพระราชทานให้คนในสังคมไม่ได้เป็นสิ่งที่นิ่งและตายตัวแต่เป็น

¹⁶ เป็นตัวละครพระนางของนวนิยายเรื่อง แผลเก่า ผลงานประพันธ์เรื่องแรกของ ไม้ เมืองเดิม ตีพิมพ์ครั้งแรกหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2479

สิ่งที่ต้องนำมาคิดและปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การสลับตำแหน่งของคำทั้ง 3 เป็น “พัฒนา เข้าใจ เข้าถึง” สำหรับประชาคมความมั่นคงนั้น อาจต้องพัฒนาความสามารถที่จะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อจะเข้าถึงยุทธศาสตร์สถาปนาความมั่นคงแห่งชาติให้ได้

การจะพัฒนาความเข้าใจนั้นทำอย่างไร? ประชาคมความมั่นคงต้องตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขณะนี้ โดยคำนึงถึงกระแสความเปลี่ยนแปลงที่มองไม่ค่อยเห็นในปัจจุบัน เช่น โลกดิจิทัล (Digital World) ว่าได้เปลี่ยนโครงสร้างอำนาจของรัฐไปบ้างหรือไม่อย่างไร การดำรงอยู่ของโลกไซเบอร์ โลกเทคโนโลยีเหล่านี้ส่งผลโดยตรงทำให้อำนาจรัฐเปลี่ยน ที่เคยคิดว่ารัฐทรงพลังมหาศาลนั้นอาจไม่เป็นไปตามที่เคยคิดเคยเข้าใจ หากไม่ตระหนักเช่นนั้นก็ไม่สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นได้ เช่น การเกิด Arab Spring, การเดินขบวนประท้วงที่ฮ่องกงเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2554, การเดินขบวนประท้วงที่มาเลเซีย ซึ่งรัฐไม่สามารถสกัดกั้นได้และทำให้อำนาจของรัฐเปลี่ยนแปลง ประชาคมความมั่นคงจะสถาปนายุทธศาสตร์ความมั่นคงในระยะยาวของชาติท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างไรนั้นเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาให้ไกลกว่าการคาดการณ์ว่าพรรคการเมืองใดจะได้เป็นผู้นำรัฐบาล

อาจพัฒนาความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยข้อพิจารณา 3 ประการคือ

ข้อแรก สถาบันสังคมทั้งปวงก็เหมือนสิ่งทั้งหลายที่เป็นอยู่ คือ เมื่ออยู่ไปนานๆ ก็กำลังตามกาลเวลา

ข้อสอง ลำพังอำนาจประเพณีไม่เพียงพอที่จะอธิบายว่าทำไมอำนาจนี้จึงมีความชอบธรรมต่อไป ขณะที่อำนาจนั้นไม่ชอบธรรม เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่แล้ว Max Weber อธิบายความชอบธรรม 3 ประเภทไว้กล่าวได้ว่า ตอนนีความชอบธรรมที่เคยมาจากและดำรงอยู่ด้วยอำนาจประเพณีกำลังกลายเป็นความชอบธรรมแบบอื่น ด้วยเหตุนี้การเลือกตั้งจึงสำคัญเพราะการเลือกตั้งเป็นฐานความชอบธรรมระหว่างฐานในทางกฎหมายและเหตุผลของคนที่ไม่เลือก (legal and rational) หลายคนดูว่าการเลือกตั้งเป็นประชาธิปไตย 4 วินาที แต่ในทางกลับกัน 4 วินาทีนั้นเปลี่ยนประเทศได้และประชาชนผู้ไปเลือกตั้งปัจจุบันก็ตระหนักถึงพลังของการเลือกตั้งทั้งรู้และเรี่ยรู้ว่าเขากำลังทำอะไร เพราะการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 หรือกว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การให้กำเนิดรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างมาจากผลของการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

ข้อสาม การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างกรุงเทพฯ กับภูมิภาคอื่นๆ ไม่เฉพาะแค่เพียงจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีข้อเสนอเขตปกครองพิเศษ ในเชียงใหม่ก็มีกลุ่มคนที่ต้องการแยกตนออกจากการปกครองของส่วนกลางหรือการปกครองจากกรุงเทพฯ ในกลุ่มคนเสื้อแดงก็ประกอบด้วยคนหลายกลุ่มที่มีสังคมในอุดมคติ

ต่างๆ กันไป เช่น แดงไม่เอาทักษิณกลุ่มหนึ่ง แดงไม่เอาเจ้ากลุ่มหนึ่ง แดงบางกลุ่มไม่เอาการปกครองจากส่วนกลางก็มี การเกิดขึ้นของกลุ่มต่างๆ เหล่านั้นแปลว่าโครงสร้างสังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างเข้มข้นในหลายพื้นที่

ถ้าเช่นนั้นจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้อย่างไร? หลายสิ่งหลายอย่างอยู่มานานแล้วก็จากหายไป เช่น ไปรษณีย์ในสหรัฐอเมริกา ขณะนี้สำนักงานไปรษณีย์กว่า 3,700 แห่ง กำลังจะปิดตัวลง เนื่องจากแต่ละแห่งมีรายได้น้อยกว่า 27,500 เหรียญต่อปี ซึ่งขาดทุนอย่างย่อยยับ ช่วงเวลาที่ลูกค้ามาใช้บริการอย่างเต็มที่ มีเพียงวันละ 2 ชม.¹⁷ แสดงให้เห็นว่าเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง ปฏิบัติการบางอย่างและสถาบันบางอย่างก็จะจากไป ในประเทศไทย ครั้งหนึ่งโทรเลขเคยเป็นช่องทางสื่อสารที่สำคัญมีการให้บริการโทรเลข

ตั้งแต่ พ.ศ. 2418 มาถึงวันที่โทรเลขถูกปิดเมื่อ 30 เมษายน 2551 รวมเวลาให้บริการทั้งหมด 133 ปี¹⁸ เหตุผลที่ถูกปิดไม่ใช่เพียงเพราะขาดทุน โดยที่รายจ่ายมีมากกว่ารายรับเพียงอย่างเดียว แต่ที่ขาดทุนนั้นเพราะคนเลิกใช้โทรเลข และที่เขาก็กินก็เพราะยุคสมัยได้เปลี่ยนไปผู้คนหันมาใช้เครื่องมือสื่อสารอื่นๆ เช่น โทรศัพท์มือถือกันมากขึ้น

ประชาคมความมั่นคงจะทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยอย่างไร ในประเด็นเรื่องการปรองดอง สิ่งที่ต้องตระหนักคงไม่เพียงแต่การสร้างความปรองดองระหว่างกลุ่มนี้นั้นกลุ่มนี้ แต่เป็นการปรองดองระหว่างความคิดเห็นที่ต่างกันของสังคมไทย ประชาคมความมั่นคงต้องยอมรับความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แล้วพิจารณาคิดค้นยุทธศาสตร์ความมั่นคงที่รองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

¹⁷ "The Postal Service is looking at about 3,700 post offices with low sales and few customers for possible elimination as early as January, Postmaster General Patrick Donahoe said Tuesday. Most of those under review take in less than \$27,500 a year and have only enough customers and mail to keep them busy two hours a day, Donahoe said.", ข้อมูลจาก "Postal Service lists 3,700 branches for possible closing", USA Today, 27/7/2011, http://www.usatoday.com/money/economy/2011-07-27-usps-post-office-closing-list_n.htm

¹⁸ "ปิดฉากโทรเลขไทย 1 พ.ศ. ยกเลิกบริการ", ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ข่าวสด วันที่ 15 เม.ย. 2551, อ้างอิงใน <http://news.tlcthai.com/news-interest/648.html>

ค่าความเสี่ยง

ของอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

1. คำนำ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจในระยะยาวมีความสำคัญเป็นอย่างมากเนื่องจากการขยายตัวดังกล่าวส่งผลต่อความกินดีอยู่ดีโดยรวมของประชาชนในประเทศ อย่างไรก็ตาม ความสูญเสียของเศรษฐกิจในระยะสั้นก็ส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระยะยาวเช่นกัน ดังนั้น จึงมีการศึกษาจำนวนมากที่พยายามตอบคำถามว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจในระยะสั้นให้น้อยลง

ในการศึกษาประเด็นความความสูญเสียทางเศรษฐกิจ นักเศรษฐศาสตร์มักจะวัดความสูญเสียโดยดูความแตกต่างระหว่างค่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่คาดการณ์กับค่าความเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นจริง ว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด หรืออาจจะดูว่าค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานจากค่าเฉลี่ยของการเจริญเติบโตเป็นเท่าใด ถึงแม้ว่าตัวชี้วัดเหล่านี้เป็นตัวชี้วัดที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีข้อจำกัดบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ตัวชี้วัดเหล่านี้ไม่ได้แสดงถึงการคาดการณ์ขนาดของความสูญเสีย (Expected Loss) ที่อาจจะเกิดขึ้น ดังนั้น แม้ว่าในบางครั้งเราอาจจะเห็นว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจริงจะเท่ากับการคาดการณ์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าระบบเศรษฐกิจไม่มีความเสี่ยงที่จะเกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ

¹ สรุปและเรียบเรียงจากการบรรยายของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์ ในการประชุมเวที สกว. (TRF Forum) เรื่อง “การจัดกรเศรษฐกิจมหภาคด้านนโยบายการเงิน และการรักษาการขยายตัวทางเศรษฐกิจ” เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2555 เวลา 13.30-16.00 น. ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ข้อมูลค่าความเสี่ยงที่จะเกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับผู้กำหนดนโยบายและนักลงทุน เพราะจะช่วยในการกำหนดทิศทางการลงทุนหรือการวางนโยบายทางเศรษฐกิจในระยะยาว

2. ค่าความเสี่ยงของอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Growth at Risk: GaR)

ค่า GaR ถูกพัฒนาขึ้นโดยนักเศรษฐศาสตร์ 2 คน คือ Yan Wang และ Yudong Yao ในปี 2001 เป็นค่าที่แสดงถึงขนาดของความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่มากที่สุด ที่ประเทศมีโอกาสประสบ ณ ระดับความเชื่อมั่นหนึ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือค่า GaR จะเป็นตัวที่บอกไว้ในระดับความเชื่อมั่นต่างๆ (เช่นระดับความเชื่อมั่นที่ 80% 90 หรือ 95%) การเจริญเติบโตจะหายไปเท่าใด

งานวิจัยเรื่อง “ความเสี่ยงของอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด GaR มาศึกษาค่าความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ โดยขยายขอบเขตจากการศึกษาก่อนหน้านี้ของ Wang & Yao ให้ครอบคลุมจำนวนประเทศมากขึ้น ข้อมูลช่วงระยะเวลาที่ยาวขึ้น และวิเคราะห์ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจใดบ้างที่ส่งผลต่อค่า GaR

ค่า GaR คือ ส่วนต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของอัตราการขยายตัวในช่วงระยะเวลาหนึ่งกับค่าอัตราการขยายตัวที่ต่ำที่สุดในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่

ระดับความเชื่อมั่นระดับหนึ่ง สมมติว่าประเทศ A มีข้อมูลการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจย้อนหลัง 100 ปี เราสามารถหาค่าเฉลี่ยของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ A ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว หากจะดูปีที่มีวิกฤติเศรษฐกิจมีขนาดความเสียหายเท่าใด ก็สามารถทำได้โดยเอาค่าเฉลี่ยเป็นตัวตั้งและเอาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปีที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจมาลบออก เช่น หากวิกฤติเศรษฐกิจทำให้มีอัตราการเจริญเติบโตที่ -4% และค่าเฉลี่ยการเจริญเติบโตช่วง 100 ปี คือ 6% ขนาดความเสียหายก็จะอยู่ที่ 10% หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า แทนที่เศรษฐกิจจะเจริญเติบโต 6% แต่กลับต้องสูญเสีย 4% ก็แสดงว่าค่าความเสียหายจริงควรจะเป็น 10% นอกจากนี้ เรายังสามารถพิจารณาโอกาสที่จะเกิดความถดถอยทางเศรษฐกิจโดยดูได้จากความถี่ของการเกิดความถดถอยทางเศรษฐกิจ เช่น การถดถอยที่มากที่สุดหนึ่งครั้งในรอบ 100 ปี (เศรษฐกิจขยายตัวต่ำที่สุด 1 ครั้งในรอบ 100 ปี) เรียกว่า GaR 1% หรือการถดถอยโดยเฉลี่ย 10 ครั้งในรอบปี หรือ 1 ครั้งในทุกๆ 10 ปี เรียกว่า GaR 10% (เศรษฐกิจขยายตัวต่ำที่สุด 1 ครั้งในทุกๆ 10 ปี)

งานวิจัยนี้ แบ่งประเภทความถดถอยทางเศรษฐกิจออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ช่วงถดถอยรุนแรงที่สุด (Biggest recession): ระดับความสูญเสียของเศรษฐกิจที่เกิดหนึ่งครั้งในรอบ 100 ปี (GaR 1%)
2. ช่วงถดถอยรุนแรง (Big recession): ระดับความสูญเสียของเศรษฐกิจที่เกิดหนึ่งครั้งในรอบ 20 ปี (GaR 5%)

3. ช่วงถดถอยไม่รุนแรง (Small recession): ระดับความสูญเสียของเศรษฐกิจที่เกิดหนึ่งครั้งในรอบ 10 ปี (GaR 10%)
4. ช่วงถดถอยเล็กน้อย (Smallest recession): ระดับความสูญเสียของเศรษฐกิจที่เกิดหนึ่งครั้งในรอบ 4 ปี (GaR 25%)

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาคือ ข้อมูลทางเศรษฐกิจ 155 ประเทศ ในช่วงปี 1961-2009 รวมทั้งสิ้น 3,773 ข้อมูล ซึ่งข้อมูลจำนวนมากนี้จะสามารถทำให้การวิเคราะห์ที่ปัจจัยที่มีผลต่อ GaR มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

3. GaR 1980-2009 ของประเทศไทยที่ปรากฏ

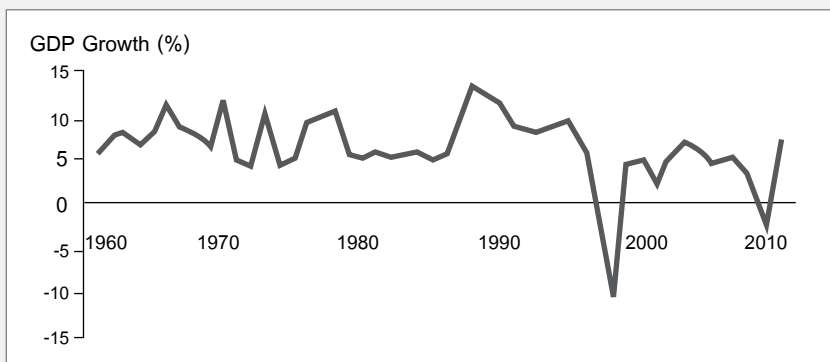
ก่อนวิกฤติเศรษฐกิจปี 1997 การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไทยค่อนข้างเป็นไปในทิศทางที่ดี คือไม่มีการขยายตัวติดลบ และมีการเจริญ

เติบโตอย่างต่อเนื่องในระดับประมาณ 5% ขึ้นไป ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 เศรษฐกิจไทยขยายตัวสูงสุดที่ระดับเกิน 10% อย่างไรก็ตาม ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจปี 1997 ต่อเนื่องไปถึงปี 1999 เศรษฐกิจไทยมีอัตราการขยายตัวต่ำที่สุดและเป็นอัตราการขยายตัวติดลบ หลังจากนั้นก็ขยายตัวมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งติดลบอีกครั้งในช่วงปี 2009 (ภาพที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย GaR ของประเทศไทย ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภทตามระดับความรุนแรงจากมากไปหาน้อย คือ GaR 1% GaR 5% GaR 10% และ GaR 25% และค่าความเบี่ยงเบนเป็นค่าที่แสดงความแปรปรวนของค่าเฉลี่ย ซึ่งจากตารางจะเห็นได้ว่า

1. ในกรณีของความถดถอยทางเศรษฐกิจมากที่สุด (ความถดถอยที่มีโอกาสเกิดขึ้น 1 ครั้งในรอบ 100 ปี) นั้น ค่าความสูญเสียของความเจริญเติบโตจะอยู่ที่ 7.88% โดยเฉลี่ย

ภาพที่ 1 การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย ปี 1960-2010

ที่มา: การบรรยายของ ผศ.ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์, TRF Forum 23 กรกฎาคม 2555

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนของค่า GaR ของประเทศไทย ปี 1980-2009

	GaR 1%	GaR 5%	GaR 10%	GaR 25%
ค่าเฉลี่ย	7.88	4.87	3.11	1.76
ค่าความเบี่ยงเบน	-5.781	-2.504	-0.956	-0.54

ที่มา : การบรรยายของ ผศ.ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์, TRF Forum 23 กรกฎาคม 2555

2. ในกรณีที่ความถดถอยไม่มากนัก (ความถดถอยที่มีโอกาสเกิดขึ้น 1 ครั้งในรอบ 20 ปี) ค่าความสูญเสียของความเจริญเติบโตจะอยู่ที่ 4.87% โดยเฉลี่ย
3. ในกรณีที่ความถดถอยไม่มากนัก (ความถดถอยที่มีโอกาสเกิดขึ้น 1 ครั้งในรอบ 10 ปี) ค่าความสูญเสียของความเจริญเติบโตจะอยู่ที่ 3.11% โดยเฉลี่ย
4. ในกรณีที่ความถดถอยไม่มากนัก (ความถดถอยที่มีโอกาสเกิดขึ้น 1 ครั้งในรอบ 4 ปี) ค่าความสูญเสียของความเจริญเติบโตจะอยู่ที่ 1.76% โดยเฉลี่ย

เมื่อพิจารณาจากค่าความเบี่ยงเบนพบว่า ในกรณีที่ค่าเฉลี่ย GaR สูง ค่าความเบี่ยงเบนจะอยู่ในระดับสูง และในกรณีที่ค่าเฉลี่ย GaR ต่ำ ค่าความเบี่ยงเบนก็จะต่ำตามไปด้วย ข้อมูลนี้แสดง

ให้เห็นว่า ในกรณีของความถดถอยที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง หากเกิดขึ้นแล้วจะมีระดับความเสียหายมากกว่าในกรณีที่ความถดถอยเกิดขึ้นบ่อยครั้งกว่า

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย GaR ของไทยเทียบกับกลุ่มประเทศต่างๆ (ตารางที่ 2) จะพบว่าค่า GaR ของไทย ณ ระดับความรุนแรงต่างๆ อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และเป็นค่าที่ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ ASEAN 5 และประเทศกำลังพัฒนา อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ย GaR ที่พบนี้อาจจะไม่สามารถบอกระไรได้มากนัก เนื่องจากก่อนวิกฤติต้มยำกุ้งปี 1997 มีความถดถอยทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นกับเศรษฐกิจไทยน้อยมาก และหากพิจารณาข้อมูลที่เป็นปัจจุบันหลังวิกฤติปี 1997 แล้วจะพบว่าค่า GaR ของไทยสูงกว่าทุกกลุ่มประเทศในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย GaR ของไทยเทียบกับกลุ่มประเทศต่างๆ

	GaR 1%	GaR 5%	GaR 10%	GaR 25%
Thailand	7.88	4.87	3.11	1.76
ASEAN 5	9.15	6.31	3.99	1.18
Developing Countries	10.9	7.78	5.75	2.61
Developed Countries	7.31	5.34	4.15	1.97

ที่มา : การบรรยายของ ผศ.ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์, TRF Forum 23 กรกฎาคม 2555
หมายเหตุ : ASEAN 5 ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย

กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์ในส่วนนี้พบว่า

- (1) ค่าเฉลี่ย GaR ของไทยต่ำกว่าของประเทศกำลังพัฒนา และต่ำกว่าของประเทศพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ แต่มีความผันผวนที่สูงมาก และมีการปรับตัวสูงขึ้นมากหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 1997
- (2) ค่าเฉลี่ย GaR ของกลุ่มประเทศพัฒนามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่ยังมีค่าที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย GaR ของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา
- (3) มีงานวิจัยเชิงประจักษ์ก่อนหน้านี้จำนวนหนึ่งซึ่งพบสหสัมพันธ์ในทางลบระหว่าง GaR และอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นั่นคือ ยิ่งประเทศมี GaR จะยิ่งทำให้มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจลดลง

4. ปัจจัยที่มีผลต่อค่า GaR

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ เป็นความพยายามที่จะตอบคำถามว่ามีปัจจัยทางเศรษฐกิจใดบ้างที่ส่งผลต่อความเสี่ยงในการสูญเสียของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ผู้วิจัยได้แบ่งปัจจัยทางเศรษฐกิจออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ปัจจัยพื้นฐานภายในประเทศ (2) ปัจจัยพื้นฐานภายนอกประเทศ (3) ปัจจัยทางการค้า (4) ปัจจัยทางการเงิน ซึ่งโดยรวมแล้วมีปัจจัยทั้งสิ้น 16 ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ในส่วนนี้ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ GaR

ประเภทปัจจัยทางเศรษฐกิจ	ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการวิเคราะห์
1. ปัจจัยพื้นฐานภายในประเทศ	1.1 รายได้ประชาชาติต่อหัว (GDP per capita) 1.2 สัดส่วนประชากรที่ไม่ได้อยู่ในวัยทำงาน (Dependency Ratio) 1.3 อัตราการเจริญพันธุ์ (Fertility Rate) 1.4 การเปิดประเทศ หรือสัดส่วนของผลรวมมูลค่าการส่งออกและนำเข้าต่อ GDP (Openness) 1.5 สัดส่วนการบริโภคภาคเอกชนต่อ GDP (Consumption/GDP) 1.6 สัดส่วนการลงทุนต่อ GDP (Investment/GDP) 1.7 สัดส่วนการบริโภคภาครัฐต่อ GDP (Government Purchase/GDP)
2. ปัจจัยพื้นฐานภายนอกประเทศ	2.1 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศ OECD (OECD GDP growth) 2.2 อัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของสหรัฐอเมริกา (US Treasury bill rate)

ประเภทปัจจัยทางเศรษฐกิจ	ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการวิเคราะห์
3. ปัจจัยทางการค้า	3.1 สัดส่วนการส่งออกต่อ GDP (Export/GDP) 3.2 อัตราขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ไม่คาดหวังของประเทศคู่ค้า 3.3 การเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนทางการค้า (Terms of trade change)
4. ปัจจัยทางการเงิน	4.1 สัดส่วนของหนี้ต่างประเทศระยะสั้นต่อ GDP (Short-term external debt/GDP) 4.2 สัดส่วนดุลบัญชีเดินสะพัดต่อ GDP (Current account/GDP) 4.3 ระดับหนี้สาธารณะรวมต่อ GDP (Total public debt/GDP) 4.4 สัดส่วนสินเชื่อภาคธุรกิจต่อ GDP (Domestic credit to private sector/GDP)

ที่มา: ปรับจากการบรรยายของ ผศ.ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์, TRF Forum 23 กรกฎาคม 2555

การวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคทางสถิติแบบ Regression ได้ผลดังต่อไปนี้ (แสดงเฉพาะปัจจัยที่มีนัยสำคัญ)

● **กรณีของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว**
(ตารางที่ 4)

1. อัตราการเจริญพันธุ์ที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลทำให้ค่า GaR เพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์นี้ค่อนข้างยากในการอธิบาย และอาจจำเป็นต้องดูปัจจัยอื่นๆ ประกอบ เช่น เมื่ออัตราการเจริญพันธุ์เพิ่มขึ้น โครงสร้างหรือสัดส่วนกำลังแรงงาน ในช่วงวัยต่างๆ เปลี่ยนไปหรือไม่ เป็นต้น

2. การเปิดประเทศมากขึ้นส่งผลให้ค่า GaR เพิ่มขึ้น นั่นคือ ยิ่งเปิดประเทศมากขึ้นเท่าใด ยิ่งเสี่ยงต่อความสูญเสียของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งเป็นไปได้ในความเป็นจริง เนื่องจากการเปิดประเทศและเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภายนอกมากขึ้น จะทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจภายนอกมีผลต่อเศรษฐกิจภายในมากขึ้น

3. สัดส่วนการบริโภคภาคเอกชนต่อ GDP ส่งผลให้ค่า GaR ลดลง กล่าวคือ ยิ่งการบริโภคภายในประเทศเพิ่มขึ้น ความเสี่ยงต่อความสูญเสียของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยิ่งน้อยลง ซึ่งปัจจัยนี้ส่งผลในทางตรงกันข้ามกับการเปิดประเทศ

4. สัดส่วนการลงทุนต่อ GDP จะช่วยลดความเสี่ยงต่อความสูญเสียของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว
5. สัดส่วนการบริโภคหรือการใช้จ่ายภาครัฐต่อ GDP เป็นตัวแปรที่มีการถกเถียงกันมากกว่าดีหรือไม่ดีต่อความสูญเสียของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลการวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่าในกรณีของประเทศที่พัฒนาแล้ว การใช้จ่ายภาครัฐที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ความเสี่ยงต่อความสูญเสียของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น
6. การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของกลุ่ม OECD จะช่วยลดความเสี่ยงต่อการสูญเสียของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด (OECD คือกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว)
7. ในกรณีของประเทศที่พัฒนาแล้ว อัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นตัวที่บ่งบอกถึงสภาพคล่อง ส่งผลทำให้ค่า GaR เพิ่มขึ้น นั่นคือ หากอัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของสหรัฐฯ เพิ่มขึ้น จะทำให้สภาพคล่องลดลง และจะมีผลทำให้ความเสี่ยงเพิ่มขึ้น
8. การเจริญเติบโตที่ไม่ได้คาดหวังของกลุ่ม OECD จะช่วยลดค่าความเสี่ยงต่อการสูญเสียของการเจริญเติบโตในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ถ้ากลุ่ม OECD มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้นกว่าที่คาดการณ์ไว้ จะส่งผลดีในแง่ของการลดความเสี่ยงดังกล่าว
9. การเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนทางการค้า ซึ่งเป็นตัววัดสัดส่วนราคาสินค้าที่ส่งออกต่อราคาสินค้าที่นำเข้า พบว่าส่งผลในด้านลบต่อค่า GaR กล่าวคือ เมื่อราคาสินค้าส่งออกดีขึ้นเมื่อเทียบกับราคาสินค้าที่นำเข้า จะทำให้ความเสี่ยงต่อความสูญเสียลดลง

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ GaR ของประเทศที่พัฒนาแล้ว

ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการวิเคราะห์	ถดถอยรุนแรง (GaR 1%)	ถดถอยไม่รุนแรง (GaR 10%)
ปัจจัยพื้นฐาน		
อัตราการเจริญพันธุ์ (Fertility Rate)	เพิ่ม	---
การเปิดประเทศ (Openness)	เพิ่ม	เพิ่ม
สัดส่วนการบริโภคภาคเอกชนต่อ GDP (Consumption/GDP)	ลด	ลด
สัดส่วนการลงทุนต่อ GDP (Investment/GDP)	ลด	---

ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการวิเคราะห์	ถดถอยรุนแรง (GaR 1%)	ถดถอยไม่รุนแรง (GaR 10%)
สัดส่วนการบริโภคภาครัฐต่อ GDP (Government Purchase/GDP)	เพิ่ม	เพิ่ม
อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศ OECD (OECD GDP growth)	ลด	ลด
อัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของสหรัฐอเมริกา (US Treasury bill rate)	เพิ่ม	เพิ่ม
ปัจจัยทางการค้า		
การเจริญเติบโตที่ไม่ได้คาดหวังของกลุ่ม OECD (OECD Unexpected GDP growth)	---	ลด
การเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนทางการค้า (Terms of trade change)	ลด	ลด

ที่มา: ปรับจากการบรรยายของ ผศ.ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์, TRF Forum 23 กรกฎาคม 2555

● **กรณีของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา**
(ตารางที่ 5)

1. สัดส่วนการลงทุนต่อ GDP จะช่วยลดค่าความเสี่ยงต่อความสูญเสียของการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาในระยะยาว
2. อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศ OECD ทำให้ค่า GaR ของประเทศกำลังพัฒนาลดลง กล่าวอีกนัยหนึ่ง หากกลุ่มประเทศ OECD มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น จะทำให้ความเสี่ยงของประเทศกำลังพัฒนาที่จะสูญเสียอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง
3. ในกรณีของสภาพคล่อง ซึ่งวัดจากอัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของสหรัฐฯ พบว่า หากสภาพคล่องลดลง (อันเป็นผลจากอัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของสหรัฐฯที่เพิ่มขึ้น) ความเสี่ยงต่อความสูญเสียอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนายังจะเพิ่มขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลที่พบในกรณีของประเทศที่พัฒนาแล้ว
4. อัตราการเจริญเติบโตที่ไม่ได้คาดหวังของกลุ่ม OECD จะช่วยลดค่าความเสี่ยงต่อการสูญเสียการเจริญเติบโตในประเทศกำลังพัฒนา เช่นเดียวกับที่พบในกรณีของประเทศที่พัฒนาแล้ว

5. สัดส่วนของหนี้ต่างประเทศระยะสั้นต่อ GDP ที่มากขึ้น จะเพิ่มความเสี่ยงต่อการสูญเสียมากขึ้น ซึ่งปัจจัยนี้อาจจะไม่ส่งผลกระทบมากนักในกรณีที่เป็นความถดถอยทางเศรษฐกิจที่ไม่รุนแรง แต่หากเป็นกรณีความถดถอยทางเศรษฐกิจที่รุนแรง ปัจจัยนี้มีผลค่อนข้างมาก
6. สัดส่วนดุลบัญชีเดินสะพัดที่ดีขึ้น (เกินดุลมากขึ้น) จะช่วยลดความเสี่ยงต่อการสูญเสียการเจริญเติบโตของประเทศกำลังพัฒนาได้
7. สัดส่วนสินเชื่อภาคธุรกิจต่อ GDP ส่งผลลบต่อค่า GaR ของประเทศกำลังพัฒนา กล่าวคือ ถ้าภาคธุรกิจมีสัดส่วนสินเชื่อมากขึ้น ก็จะช่วยลดความเสี่ยงของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงของการถดถอยทางเศรษฐกิจที่รุนแรง

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ GaR ของประเทศกำลังพัฒนา

ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการวิเคราะห์	ถดถอยรุนแรง (GaR 1%)	ถดถอยไม่รุนแรง (GaR 10%)
ปัจจัยพื้นฐาน		
สัดส่วนการลงทุนต่อ GDP (Investment/GDP)	ลด	---
อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศ OECD (OECD GDP growth)	---	ลด
อัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของสหรัฐอเมริกา (US Treasury bill rate)	---	เพิ่ม
ปัจจัยทางการค้า		
การเจริญเติบโตที่ไม่ได้คาดหวังของกลุ่ม OECD (OECD Unexpected GDP growth)	ลด	ลด
ปัจจัยทางการเงิน		
สัดส่วนของหนี้ต่างประเทศระยะสั้นต่อ GDP (Short-term external debt/GDP)	เพิ่ม	---
สัดส่วนดุลบัญชีเดินสะพัดต่อ GDP (Current account/GDP)	---	ลด
สัดส่วนสินเชื่อภาคธุรกิจต่อ GDP (Domestic credit to private sector/GDP)	ลด	---

ที่มา: ปรับจากการบรรยายของ ผศ.ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์, TRF Forum 23 กรกฎาคม 2555

● นัยต่อประเทศไทย

เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ผลการวิเคราะห์/ข้อค้นพบในส่วนของประเทศกำลังพัฒนาจะสามารถอ้างอิงกับกรณีของประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อค่าความเสี่ยงของอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีทั้งปัจจัยพื้นฐานภายในและปัจจัยภายนอกประเทศ ปัจจัยพื้นฐานภายในประเทศที่สำคัญคือ สัดส่วนการลงทุนต่อ GDP ส่วนปัจจัยพื้นฐานภายนอกประเทศได้แก่ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศ OECD และอัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของสหรัฐอเมริกา (สภาพคล่อง)
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจภายนอกประเทศ หรือ ความเสี่ยงที่เป็นระบบ เช่น การขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศ OECD และสภาพ

คล่องทางการเงินในระบบเศรษฐกิจโลก เป็นปัจจัยที่ควบคุมได้ยาก ผู้กำหนดนโยบายของประเทศไทย อาจต้องให้ความสำคัญมากขึ้นกับนโยบายที่เน้นการพึ่งพิงตลาดภายในประเทศ

3. สำหรับปัจจัยภายในประเทศ (ที่สามารถควบคุมได้) ผู้กำหนดนโยบายของประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับ (1) สัดส่วนการลงทุนต่อ GDP (2) นโยบายการให้สินเชื่อแก่ภาคธุรกิจ และ (3) สัดส่วนหนี้ระยะสั้นต่างประเทศต่อ GDP ซึ่งปัจจัยสองตัวแรกส่งผลเป็นลบต่อค่าความสูญเสีย ดังนั้นรัฐบาลควรมีนโยบายที่กระตุ้นการลงทุนภายในประเทศ และกระตุ้นให้เกิดการเพิ่มสินเชื่อแก่ภาคธุรกิจ ส่วนปัจจัยตัวหลังนั้นส่งผลเป็นบวกต่อค่าความสูญเสีย ดังนั้นรัฐบาลจะต้องควบคุมสัดส่วนหนี้ระยะสั้นให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ไม่ให้สูงจนเกินไป

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

ประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย¹

ดร. สวรัย บุญยमानนท์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

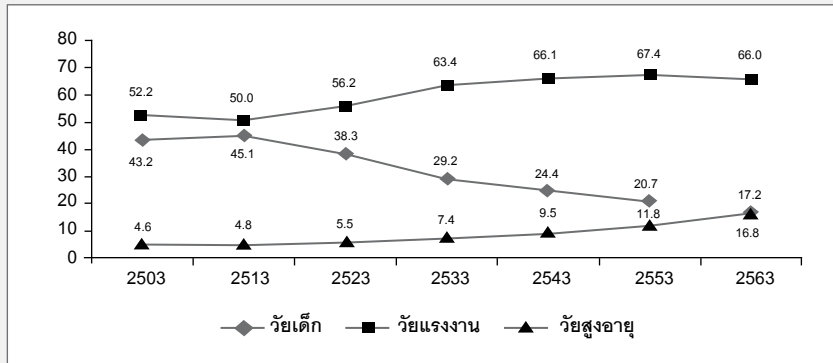
ดร. ปกัศร ชัยวัฒน์

บัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการแพทย์และสาธารณสุข ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรครั้งสำคัญของประเทศ กล่าวคือ การก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากอัตราการเกิดและอัตราการตายที่ลดลง และอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้น โดยประชากรสูงอายุในประเทศ ได้เพิ่มจาก 1.2 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 4.6 ของประชากรทั้งหมดใน พ.ศ. 2503 เป็นจำนวนสูงถึง 7.5 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11.8 ของประชากรทั้งหมดใน พ.ศ. 2553 โดยจำนวนและสัดส่วนดังกล่าว มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ ทั้งนี้ คาดประมาณว่า ในอีก 10 ปี จำนวนประชากรสูงอายุ จะเพิ่มขึ้นเป็น 11 ล้านคน คิดเป็นประมาณร้อยละ 17 ของประชากรทั้งหมดในประเทศ โดยจำนวนและสัดส่วนดังกล่าว มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง (รูป 1)

¹ บทความนี้สรุปและเรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย” ของ ดร. สวรัย บุญยमानนท์ และ ดร. ปกัศร ชัยวัฒน์ ซึ่งผลงานวิจัยดังกล่าวได้ถูกนำเสนอโดยคณะผู้วิจัยในการประชุมเวที สกว. (TRF Forum) เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2555 ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รูปที่ 1: ร้อยละของประชากรในประเทศไทย พ.ศ. 2503-2563 จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา:

- 1) พ.ศ. 2503-2543 จำนวนจากรายงานสำมะโนประชากร พ.ศ. 2503 และสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513-2543
- 2) พ.ศ. 2553-2563 จำนวนจากรายงานการฉายภาพประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2548-2568, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนี้ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ หากเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเดียวกันแล้ว กล่าวได้ว่า ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งก็เป็นที่ประจักษ์ว่า ประชากรไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีรายได้น้อย ได้รับประโยชน์จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากสภาวะความยากจนในประเทศ (poverty incidence) ที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยกลับมิได้ลดลงมากนัก ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (income inequality) ในประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับสูง และไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลงแต่

อย่างไรใด ปากฎการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการได้รับผลประโยชน์จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย ประกอบกับการก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึงประชากรสูงอายุส่วนใหญ่ไม่สามารถทำงานหารายได้ได้มากดังเช่นเคย ในขณะที่ประชากรสูงอายุบางส่วนมีรายได้จากการเก็บออมและลงทุนในทรัพย์สินต่างๆ ทำให้มีรายได้จำนวนมาก ความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุ และความแตกต่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุกับประชากรในกลุ่มอายุอื่น น่าจะทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทยที่เป็นปัญหามายาวนานทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

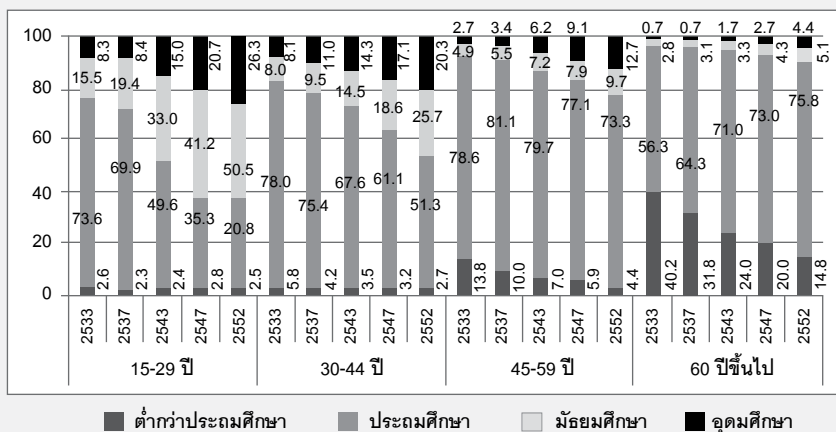
การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางประชากร กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-Economic Survey-SES) ซึ่งเก็บรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในช่วง พ.ศ. 2529-2552 และแบ่งประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปออกเป็น 4 กลุ่มอายุ ได้แก่

- 1) ประชากรวัยแรงงานตอนต้น หรือประชากรวัยเริ่มทำงาน อายุ 15-29 ปี
- 2) ประชากรวัยแรงงานตอนกลาง อายุ 30-44 ปี
- 3) ประชากรวัยแรงงานตอนปลาย หรือประชากรวัยก่อนเกษียณ อายุ 45-59 ปี
- 4) ประชากรสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป

ลักษณะทางประชากรและสังคม และสถานะทางเศรษฐกิจของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ประชากรในแต่ละกลุ่มอายุมีลักษณะเฉพาะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยพบว่า ประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำที่สุด กล่าวคือ มากกว่า 4 ใน 5 ของประชากรสูงอายุไม่ได้รับการศึกษาหรือจบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา มีประชากรสูงอายุเพียงบางส่วนเท่านั้นที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรืออุดมศึกษา ตรงกันข้ามกับประชากรวัยแรงงานตอนต้น อายุ 15-29 ปี ที่ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรืออุดมศึกษา และเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (รูป 2)

รูปที่ 2 : ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับการศึกษา

ที่มา: คำนวณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

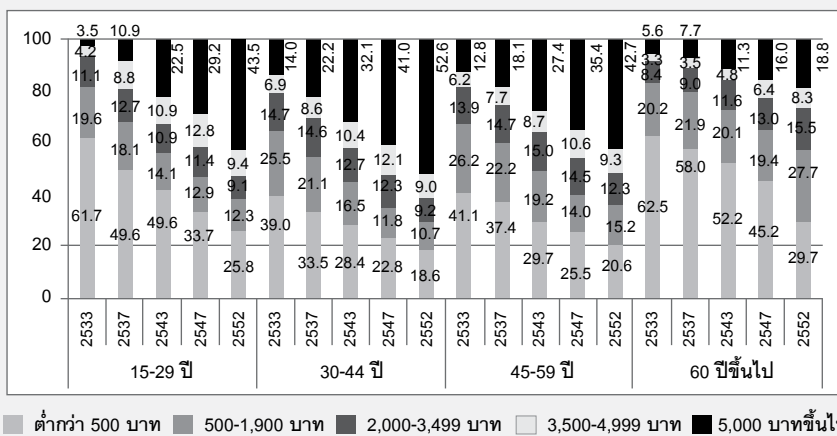
นอกจากนี้ ยังพบว่าประชากรสูงอายุมากกว่าครึ่งไม่ได้ทำงานหรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จึงไม่มีรายได้ หรือมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 500 บาท ในขณะที่เดียวกัน สัดส่วนประชากรในทุกกลุ่มอายุที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 5,000 บาท กลับสูงขึ้นอย่างรวดเร็วกว่า 2-3 เท่า ภายในระยะเวลา 20 ปี ความแตกต่างระหว่างรายได้ของประชากรนี้ ย่อมก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับสูง (รูป 3)

เมื่อเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ จะพบว่าประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยที่สุด โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ ได้แก่ บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด เงินสงเคราะห์ต่างๆ เงินชดเชย/เงินทดแทนการออกจากงาน เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน และเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุและผู้พิการ รวมทั้งความช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่างๆ

การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุ

การพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเบื้องต้น ได้แยกวิเคราะห์ตามกลุ่มอายุประชากรโดยใช้สัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) ที่คำนวณจากรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของประชากรแต่ละคน โดยสัมประสิทธิ์จีนิจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 และยังสัมประสิทธิ์จีนิมีค่าสูงเท่าใด แสดงว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรยิ่งสูงเท่านั้น พบว่าประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับสูงที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วง พ.ศ. 2552 ซึ่งอาจเป็นผลมาจากวิกฤตเศรษฐกิจของโลกก็เป็นได้

รูปที่ 3 : ร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ และระดับรายได้ต่อเดือน

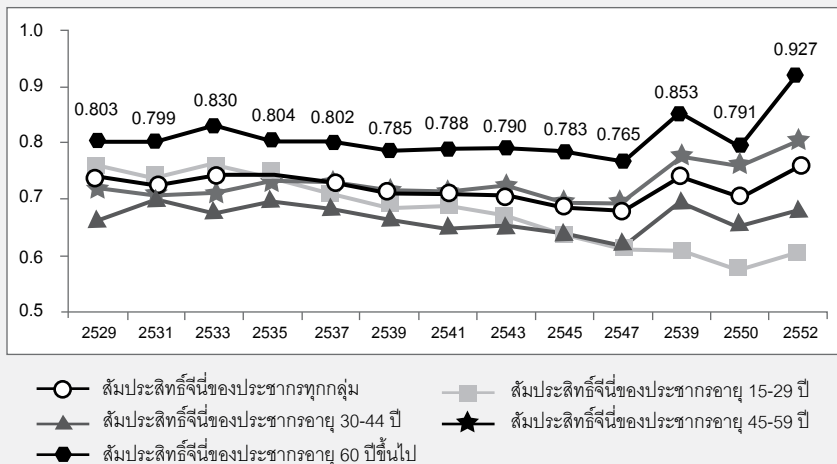

ที่มา: คำนวณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2537 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างประชากรสูงอายุด้วยกันที่ค่อนข้างรุนแรงนี้สอดคล้องกับความสามารถในการหารายได้ หรือการสะสมทรัพย์สิน (wealth) ของประชากรสูงอายุแต่ละคนที่อยู่ในระดับแตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่ประชากรสูงอายุมักจะมีความสามารถในการหารายได้ลดลง และส่วนใหญ่ไม่มีการสะสม

ทรัพย์สินใดๆ ไว้ จึงต้องพึ่งพารายได้จากสมาชิกวัยแรงงานคนอื่นๆ ในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ยังมีประชากรสูงอายุอีกส่วนหนึ่งที่ยังคงมีความสามารถในการทำงานหารายได้ หรือได้เก็บสะสมทรัพย์สินไว้ ทำให้มีรายได้จำนวนมากไว้ใช้จ่ายในยามชราภาพนั่นเอง

รูปที่ 4 : สัมประสิทธิ์จีนี ที่คำนวณจากรายได้ส่วนบุคคล พ.ศ. 2529-2552 จำแนกตามกลุ่มอายุ

ที่มา: คำนวณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

การแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มอายุประชากร

แม้ว่าสัมประสิทธิ์จีนีจะสามารถสะท้อนให้เห็นปัญหาและแนวโน้มของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มอายุได้ แต่ไม่สามารถวิเคราะห์ความแตกต่างทางรายได้เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของประชากรในกลุ่มอายุอื่น การศึกษาในส่วนนี้จึงใช้ดัชนี Shorrocks

ลำดับ 2 ที่มีคุณสมบัติในการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

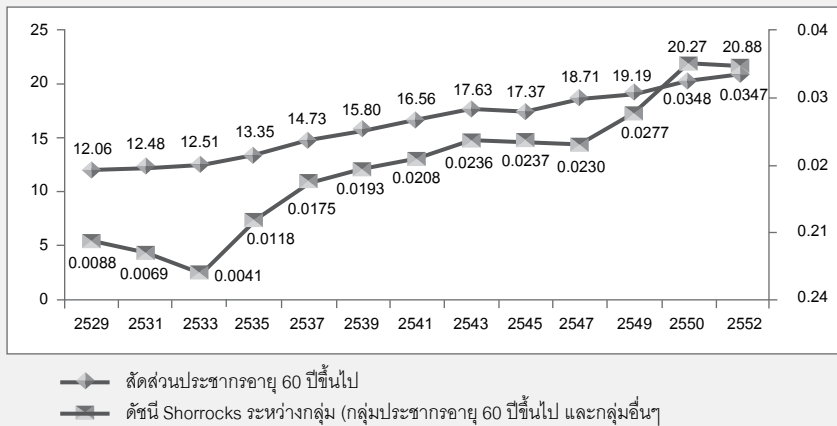
- 1) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่ม (within-group inequality) ที่เกิดจากความแตกต่างทางรายได้ภายในประชากรในกลุ่มเดียวกัน
- 2) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่ม (between-group inequality) ที่เกิดจากความแตกต่างทางรายได้ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอื่น

ทั้งนี้ ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 จะมีค่าตั้งแต่ 0 ขึ้นไป โดยไม่มีขอบเขตจำกัดด้านบน (upper bound) ยิ่งดัชนีมีค่าสูง จะหมายถึงระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่สูงนั่นเอง

เมื่อแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามกลุ่มอายุประชากร พบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมดมาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในประชากรกลุ่มอายุเดียวกันเป็นหลัก (ร้อยละ 98) มีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้นที่มาจากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มอายุ

ประชากร อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดจะพบว่าดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในกลุ่มอายุอื่น มีแนวโน้มจะปรับตัวในทิศทางเดียวกับสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น (รูป 5) โดยมีความสัมพันธ์สูงถึง 0.9746 ผลการศึกษาจึงสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและสัดส่วนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว น่าจะส่งผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุที่มีความรุนแรงยิ่งขึ้น

รูปที่ 5 : สัดส่วนประชากรสูงอายุ และดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุกับประชากรกลุ่มอายุอื่น

ที่มา: คำนวณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

การแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุ

ผลการศึกษาข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นว่าประชากรสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ค่อนข้างสูง อีกทั้งเป็นกลุ่มที่น่าจะได้รับผลกระทบ

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรมากที่สุด การศึกษาจึงแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เฉพาะกลุ่มประชากรสูงอายุ ได้แก่ เพศ ภูมิภาค เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา ภาคการผลิต ลักษณะของงานที่ทำ และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน เพื่อให้เห็นสถานการณ์ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของประชากรสูงอายุไทยตามปัจจัยต่างๆ อย่างชัดเจน

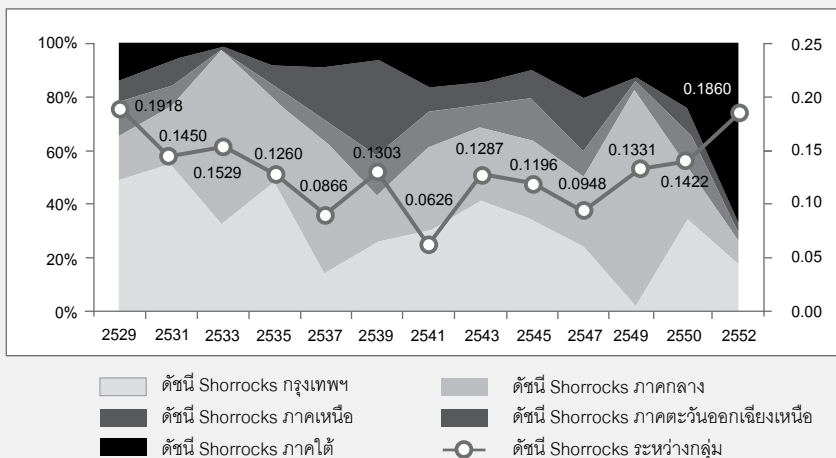
ผลการศึกษานี้สามารถสรุปได้ว่า ประชากรสูงอายุเพศชาย ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร ประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมและภาคบริการ ประชากรสูงอายุที่ทำงานเป็นนายจ้าง และประชากรสูงอายุที่มาจากครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำ เป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ ผู้ประกอบธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม และบริการ ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ วิชาการ และนักบริหาร และผู้ไม่ได้ปฏิบัติการเชิงเศรษฐกิจ มีแนวโน้มจะมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มสูงกว่าประชากรสูงอายุกลุ่มอื่นๆ

ประเด็นที่น่าสนใจคือ การแยกพิจารณาประชากรสูงอายุออกเป็น 5 กลุ่มตามภูมิภาคที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ เนื่องจากภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทย นอกจากจะมีภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงวิถีในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันแล้ว ยังมี

ระดับการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันด้วย ดังนั้น ประชากรที่อยู่อาศัยในแต่ละภูมิภาคจึงน่าจะมีระดับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่แตกต่างกัน

การแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุตามภูมิภาค แสดงให้เห็นว่า ร้อยละ 97.71 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมดของประชากรสูงอายุ สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ส่วนที่เหลือเพียงร้อยละ 2.29 นั้น อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่อาศัยในภูมิภาคต่างกัน นอกจากนี้ ยังพบว่าประชากรสูงอายุที่อยู่ในภาคใต้มีความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มในระดับสูงที่สุด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่อยู่ในแต่ละภูมิภาคเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ (รูป 6)

รูปที่ 6 : ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากร จำแนกตามภูมิภาค พ.ศ. 2529-2552

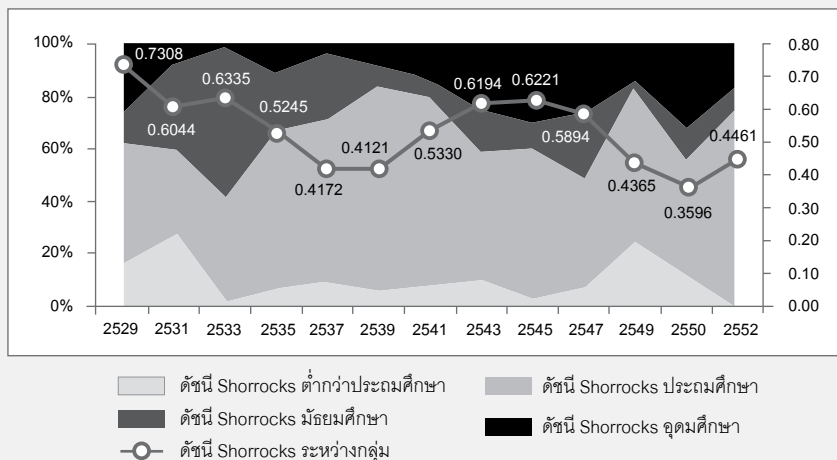
ที่มา: คำนวณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

การศึกษาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะส่งผลต่อความสามารถในการหารายได้ของบุคคลและความแตกต่างทางรายได้ จากการแยกส่วนวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุดำเนินการศึกษาระดับสูงสุดพบว่าร้อยละ 90 ของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ทั้งหมด สามารถอธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาเดียวกัน ส่วนอีกร้อยละ 10 นั้น อธิบายได้จากความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ทั้งนี้พบว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่สามารถใช้อธิบายความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มได้มากที่สุด สำหรับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ภายในกลุ่มประชากรสูงอายุที่มีระดับการศึกษาเท่ากันนั้น รูป 7 ชี้ให้เห็นว่า ประชากรสูงอายุที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีความแตกต่างทางรายได้ในระดับสูงที่สุด

ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ

นอกจากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเบื้องต้นแล้ว การศึกษานี้ยังได้วิเคราะห์หาปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในกลุ่มประชากรสูงอายุ โดยใช้วิธีการทางเศรษฐมิติ (econometrics) และข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 ในการประมาณค่าหาความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยพบว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้น การมีระบบประกันสังคม และการใช้ประโยชน์จากระบบสวัสดิการของภาคเอกชน น่าจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุในประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่ความไม่สมดุลในพัฒนาการทางเศรษฐกิจ

รูปที่ 7: ดัชนี Shorrocks ลำดับ 2 ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประชากร จำแนกตามระดับการศึกษา พ.ศ. 2529-2552

ที่มา: คำนวณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2529-2552, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ระหว่างภูมิภาค และสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน ที่เอื้อให้เกิดความแตกต่างระหว่างผลประกอบการภายในกลุ่มประชากรเดียวกัน เช่น ผู้ประกอบธุรกิจการค้า ผู้ประกอบการด้านเกษตรกรรมที่เป็นเจ้าของที่ดิน เป็นต้น จะยิ่งทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐต้องมีบทบาทในการเป็นกลไกสำคัญ โดยใช้นโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อมุ่งกระจายรายได้ให้แก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างเป็น

ธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มประชากรสูงอายุที่กำลังเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว เช่น การเก็บภาษีจากรายได้ ทรัพย์สิน และมรดกต่างๆ เพื่อนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศ โดยสอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของประชากรแต่ละกลุ่ม รวมถึงการมุ่งสร้างหลักประกันทางรายได้ในอนาคต สำหรับผู้ที่ยังไม่เป็นผู้สูงอายุนั้น การเตรียมความพร้อมทางเศรษฐกิจในระยะยาว การเก็บออมหรือการลงทุนเพื่อใช้จ่ายในวันข้างหน้า ก็จะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคตได้

ยุทธศาสตร์สันติวิธี

สำหรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21

เจ้าของ/ผู้พิมพ์
บรรณาธิการ
กองบรรณาธิการ
สถานที่ติดต่อ

- โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ดร.ภาควงศ์ ทิพคุณ
- ปิยดา จูตะวิริยะ, รุ่งนภา ลักณาพรวิสิฐ, รพีพร สิกธิ, แพรว ศิริพรภักดิ์
- โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชั้น 15 อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ : 0 2278 8200 ต่อ 8329
โทรสาร : 0 2298 0032

Website

- <http://prp.trf.or.th>

E-mail

- prp.project2010@gmail.com

ออกแบบและจัดพิมพ์

- บริษัท ซีโอบี พับลิชซิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด

ดาวน์โหลดเอกสารนี้ได้ที่

- <http://prp.trf.or.th/TheTRFForum.aspx>